ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

AĞUSTOS 2024
CİLT: 11 SAYI: 2

JOURNAL OF INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY ACADEMIC RESEARCHES

AUGUST 2024
VOLUME: 11 ISSUE: 2

www.joimar.com
2024

HAKKIMIZDA

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi 2014 yılında yayın hayatına girmiştir. Dergi yılda 3 kez olmak üzere Mayıs, Ağustos ve Aralık aylarında elektronik olarak yayımlanır. Derginin yayın kabul ettiği temel alanlar eğitim bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri ve spor bilimleridir. Dergimize yayınlanması için belirtilen bu alanlara uygun olan özgün makale, derleme, kitap bölümü ve olgu sunumları gönderilebilir.

Dergide yayınlanması için kabul edilen akademik çalışmalar dergi web sitesinde elektronik olarak yayınlanır. Dergiye gönderilen akademik çalışmalar editörün onayından geçtikten sonra hakem değerlendirmesi için alana hâkim hakemlere yönlendirilir. Her akademik çalışma en az iki hakem değerlendirmesine tabi tutulur. Editör gerekli gördüğü durumlarda akademik çalışmayı ikiden daha fazla hakemin değerlendirmesine sunabilir. Ancak şartlar ne olursa olsun hem editör hem de derginin diğer yönetim organları hiçbir makaleye dergide yayınlanması için öncelik vermez. Ayrıca her akademik çalışma konu ile ilgili hakemlere yönlendirilirken editör veya dergi yönetim organlarının hakemlerin kararları üzerinde etkide bulunmaları söz konusu olamaz.

Günümüzde akademisyenler başta olmak üzere akademik çalışmalar yapan diğer bilim insanlarının en fazla karşılaştıkları sorunların başında akademik çalışmalarının uzun değerlendirme sürelerine tabi tutulması gelmektedir. Dergimiz bilim insanlarının bu sorunu ortadan kaldırmak ve dergiye gönderilen akademik çalışmalara ilişkin hakem görüşlerinin en kısa sürede neticelenmesi için gerekli hassasiyeti göstermektedir. Bunun yanında dergimiz aşağıda yer alan indeks ve dizinlerde taranmaktadır.

International Scientific Indexing
International Institute of Organized Research
Advanced Science Index
Indian Science Index
Infobase Index
General Impact Factor
Scientific Indexing Services
Türk Eğitim İndeksi
Eurasian Scientific Journal Index
Open Academic Journals Index
Directory of Indexing and Impact Factor
Cite Factor Academic Scientific Journals
Researchbib Academic Resource Index
Bibliothekssystem Universität Hamburg
World Catalogue of Scientific Journals
SJIF Scientific Journal Impact Factor
Scholarsteer Scholary Information
Cosmos Impact Factor
Academic Keys
İdeal Online
Acar Index
Jifactor

ABOUT US

Journal Of International Multidisciplinary Academic Researches entered into the life in 2014.It is published electronically in May, August and December, three times a year. Base fields of the journal are educational sciences, social sciences, health sciences and sport sciences. Unique articles, collections, book sections and case reports can be sent to the journal for publication. Academic studies accepted for the publication on the articles are published on the journal website electronically. Academic studies sent to the journal are directed to the specialist referees after it was certifiec by the editor. Each academic study is subjected to at least two referee assessmentsWhen the editor finds the evaluation of the study necessary, he can send the study to referees more than two. However, under all circumstances, both the editor and the other managing bodies of the articles can not give priority to any article to be published on the journal. Furthermore, while every academic study is directed to the referees interested in the topic, the editor or managing bodies of the journal can't have any effect on the decisions of the referees.

In this day and time, particulary academicians and other scientists doing academic researches say that the most common difficulty they encountered during their researches was that the academic studies had been subjected to long assessment process. Our journal displays the necessary sensitivity in order to clear the problems and provide the academic studies with results as soon as possible. Additionally, our journal is scanned in the folowing indexes and lists.

International Scientific Indexing
International Institute of Organized Research
Advanced Science Index
Indian Science Index
Infobase Index
General Impact Factor
Scientific Indexing Services
Index of Turkish Education
Eurasian Scientific Journal Index
Open Academic Journals Index
Directory of Indexing and Impact Factor
Cite Factor Academic Scientific Journals
Researchbib Academic Resource Index
Bibliothekssystem Universität Hamburg
World Catalogue of Scientific Journals
SJIF Scientific Journal Impact Factor
Scholarsteer Scholary Information
Cosmos Impact Factor
Academic Keys
İdeal Online
Acar Index
Jifactor

ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
(E-ISSN: 2149-2166)

YAYIN KURULU

EDİTÖR	**Kurum**
Hakan Hekim	Hekim Yayınevi
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ	
Mesut HEKİM	Hekim Yayınevi
SEKRETARYA	
Mehmet TOKGÖZ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Oğuz GÜRKAN	Bozok Üniversitesi
Servet REYHAN	Siirt Üniversitesi
Yılmaz YÜKSEL	Erzurum Teknik Üniversitesi
HAKEM KURULU	
Dr. Ahmet ŞAHİN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Ahmet TALİMCİLER	Ege Üniversitesi
Dr. Akmaral İBRAYEVA	M. Kozybayev Kuzey Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Arzu Gürdoğan	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Asiye Ayben Çelik	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Ayfer AYDINER BOYLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Ayşe Derya IŞIK	Bartın Üniversitesi
Dr. Barbaros Serdar ERDOĞAN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Doğan Bıçkı	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Dolunay ŞENOL	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Elif BOZYİĞİT	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Emre SERİN	Siirt Üniversitesi
Dr. Erdi Kaya	Akdemiz Üniversitesi
Dr. Esma ESGİN GÜNDER	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Feda Rehimov Hannanoğlu	Akü Devlet Üniversitesi
Dr. Georgi GAGANİDZE	Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi
Dr. Gökhan ÇOBANOĞLU	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Gönenç HONGUR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Gül ÖZKAYA	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Gülay GÜNAY	Karabük Üniversitesi
Dr. Gülten HERGÜNER	Sakarya Üniversitesi
Dr. Hale YAMANER OKTAN	Ege Üniversitesi
Dr. Hande ŞAHİN	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Hanna STAKHEYENA	Boğaziçi Üniversitesi
Dr. Hayri AYDOĞAN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Hilal Yıldırır Keser	Uludağ Üniversitesi
Dr. Huriyet Bilge	Celal Bayar Üniversitesi

Dr. Kadri Yılmaz ERDAL	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Mehmet ŞAHİN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Metin SAYIN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Mir Hamid Sleaihan	Islamic Azad University, Iran Üniversitesi
Dr. Modammad Ahmad Qudah	University of Jordan Üniversitesi
Dr. Muharem Cufta	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Murat ÇALIŞOĞLU	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Murat GÖK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Murat KEÇE	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS	Ömer Halis Demir Üniversitesi
Dr. Nihada Delibegović Džanić	University of Tuzla, Bosniaand Herzegovina Üniversitesi
Dr. Nilgün VURGUN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Nurten DİNÇ	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Özkan YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Özkan YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Perihan ŞARA	Uşak Üniversitesi
Dr. Semra AKAR ŞAHİNGÖZ	Gazi Üniversitesi
Dr. Semra TETİK	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Sırrı Cem DİNÇ	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Sibel ERKAL	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Suat KOLUKIRIK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Tamara Merkulova VYKTOROVNA	Khrakiv Ulusal Üniversitesi
Dr. Tonguç VARDAR	Uludağ Üniversitesi
Dr. Turan IŞIK	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Türkay Türkoğlu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Zafer Durdu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Zeynel TURAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

	Sayfalar
Ordu İlinde Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Mesleklerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi **Yazarlar:** Bahri GÜNGÖR, Fatma Begüm GÜNGÖR	**1-13**
Anadolu Halk Kültüründeki "Cin" Kavramının Edebiyata Yansıması: Popüler Üç Korku Romanında (Siccin - Beş Sevim - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları - Cin Çarpması) "Cin" Kavramının Ele Alınışı **Yazar:** Ulviyya ALİYEVA	**14-31**
Bosna Hersek'te Yeni Dini Gerçeklik Olarak Selefilik **Yazar:** Muhamed SPORİŞEVİÇ	**32-45**
İki Dilli Öğrenciler Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi **Yazar:** Zerrin ÇEBİ	**46-61**

TABLE OF CONTENTS

	Pages
Investigation of The Attitudes of Physical Education Teachers Working in Ordu Province Towards Their Profession **Authors:** GÜNGÖR, Fatma Begüm GÜNGÖR	**1-13**
The Reflection of The Concept of "Gi" In Anatolian Folk Culture on Literature: The Concept of "Genie" in Three Popular Horror Novels (Siccin - Beş Sevim - Rüya Tabirli Cinperi Yalanlari - Cin Çarpmasi) **Author:** Ulviyya ALİYEVA	**14-31**
Salafism As A New Religious Reality in Bosnia And Herzegovina **Author:** Muhamed SPORİŞEVİÇ	**32-45**
Examination of Postgraduate Theses on Bilingual Students **Author:** Zerrin ÇEBİ	**46-61**

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos Cilt: 11 Sayı:2
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / May-June-July-August Volume: 11 Issue: 2
2024
www.joimar.com

ORDU İLİNDE GÖREV YAPAN BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN MESLEKLERİNE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE ATTITUDES OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS WORKING IN ORDU PROVINCE TOWARDS THEIR PROFESSION

***Bahri GÜNGÖR[1], Fatma Begüm GÜNGÖR[2]**

[1]Amasya üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Amasya, Türkiye
[2]Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor, Kütahya, Türkiye
***e-mail:** selma2012_isik@hotmail.com

ÖZET
Bu çalışma ile beden eğitimi öğretmenlerinin mesleklerine yönelik tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmamıza Ordu ilindeki okullarda beden eğitimi alanında görevli olan 71 tane öğretmen katılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin demografik özelliklerinin belirlenmesinde kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Öğretmenlerin mesleki tutumları ise "Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği" ile tespit edilmiştir. Veri analizinde SPSS 25.0 programında Samples T test ile One Way ANOVA analizinden faydalanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin mesleklerini sevme düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin mesleklerine yönelik kaygı düzeylerinin ise düşük düzeyde olduğu bulunmuştur. Bunun yanında öğretmenlerin mesleki tutumlarının demografik değişkenlere göre farklılık göstermediği belirlenmiştir (p>).05. Sonuç olarak, beden eğitimi alanında eğiticilik görevi yürüten öğretmenlerin mesleki tutumlarının demografik değişkenlere göre farklılaşmadığı söylenebilir.
Anahtar Kelimeler: Eğitim, öğretmenlik mesleği, mesleği tutum

ABSTRACT
This study aimed to examine the attitudes of physical education teachers towards their profession. 71 teachers working in the field of physical education in schools in Ordu province participated in our study. Additionally, a personal information form was used to determine the demographic characteristics of teachers. Teachers' professional attitudes were determined with the "Attitude Scale Towards the Physical Education Teaching Profession". In data analysis, Samples T test and One Way ANOVA analysis were used in SPSS 25.0 program. In the research, it was determined that teachers' level of liking their profession is high. It was found that teachers' anxiety levels towards their profession were low. In addition, it was determined that teachers' professional attitudes did not differ according to demographic variables (p>).05. As a result, it can be said that the professional attitudes of teachers working as educators in the field of physical education do not differ according to demographic variables.
Key Words*:* Education, teaching profession, professional attitude

GİRİŞ

Tarihin her döneminde insanoğlunun üzerinde en fazla duyduğu konuların başında "eğitim" gelmektedir. Bunun temelinde eğitimin hem bireysel hem de toplumsal açıdan birçok faydayı beraberinde getirmesi yatmaktadır. Eğitim sayesinde hem beşerî sermayenin hem de donanımlı insan gücünün geliştirilmesi mümkündür. Böylece meslek yaşamında donanımlı insan sayısı artmakta ve eğitime katılım arttıkça işsizlik oranı düşmektedir (Snieska ve ark., 2015; Riddell & Song, 2011). Eğitim ile sosyal ve kültürel değerlerin de öğrencilere aktarıldığı, bu kapsamda bireysel ve toplumsal değerleri gelecek nesillerin de öğrendiği görülmektedir (Ledden ve ark., 2007; Thomberg & Oğuz, 2013). Eğitim sayesinde istihdama katılım ve donanımlı insan gücünün artması ülke refahının da yükselmesine destek

olmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalarda da eğitim ile ülkelerin ekonomik açıdan kalkınmaları arasında anlamlı ilişkiler bulunduğuna vurgu yapılmaktadır (Günkör, 2017; Vare & Scott, 2007; Omojimite, 2010).

Eğitim ile belirlenen amaçlara ulaşabilmek için eğitim sistemi içinde yer alan paydaşlara (öğretmen, öğrenci, okul yöneticisi, veliler) önemli rol ve sorumluluklar düşmektedir. Özellikle öğretmenler eğitim ile belirlenen amaçlara ulaşmada önemli bir yere sahiptir. Bunun temelinde öğretmenlerin sahip oldukları mesleki özellikleri öğrenci tutum ve davranışlarını etkilemesi yatmaktadır. Yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin sahip oldukları mesleki niteliklerin öğrenci tutum ve davranışları üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Mojavezi & Tamiz, 2012). Yeni bilgilerin öğrencilere aktarılmasının yanında sosyo-kültürel değerlerin de gelecek nesillere aktarılmasında öğretmenlerin önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Bunun yanında üretken, eleştirel düşünme becerisi gelişmiş, yeni gelişmelere kolayca uyum sağlayabilen, kendini geliştirme eğilimi yüksek ve yaşadığı hayattan mutlu olan nesillerin yetiştirilmesi de öğretmenlerin sorumluluğundadır (Özkan & Arslantaş, 2013).

Öğretmenlik mesleği belirli bir uzmanlık bilgi ve becerisi gerektiren meslek dalları arasında yer almaktadır. 1739 MET Kanunu öğretmenlik mesleğini, eğitim, pedagojik formasyon ve kendi alan bilgisi sayesinde elde edilen özel bir ihtisas mesleği olarak tanımlamıştır (Şişman, 2002; Şahin, 2011). Öğretmenlik mesleği birçok toplumda yaygın olarak tercih edilen meslek dalları arasında yer almaktadır. Özellikle okumayı, öğrenmeyi ve öğretmeyi seven kişiler öğretmenlik mesleğini tercih eden grupların başında gelmektedir. Birçok meslek dalına kıyasla daha uygun çalışma koşullarına sahip olması da öğretmenlik mesleğinin yaygın olarak tercihe dilen meslek dalları arasında yer almasına katkı sağlamaktadır. Bunun yanında öğretmenlerin birçok kişi ile iletişim ve etkileşim kurarak sosyalleşme fırsatı bulmaları, birçok meslek dalına göre kariyer yapma fırsatlarının daha yüksek olması da öğretmenlik mesleğinin tercih edilmesine katkı sağlayan diğer faktörler arasında yer almaktadır (Karadağ, 2012; Tataroğlu ve ark., 2011; Şişman, 2002; Nalçacı & Sökmen, 2016). Öğretmenlik mesleği lisans eğitimi sonrasında elde edilen bir meslek dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Almış oldukları eğitim sayesinde öğretmenler birçok açıdan mesleki yeterlik ve donanımlarını geliştirmiş olmaktadır. Öğretmenlerin meslek yaşamına başlamadan önce geliştirmeleri gereken temel niteliklerinin başında mesleki bilgi ve beceriler, olumlu kişilik özellikleri, özel alan bilgisi (uzmanlık bilgisi) ve genel kültür şeklinde sıralanmaktadır (Çelikten ve ark., 2005; Özyurt, 2000; Şişman & Acat, 2003). Öğretmenlerin mesleki özyeterlik düzeylerinin de gelişmiş olması da meslek yaşamında başarılı, verimli ve öğrencilere daha fazla faydalı olmalarına katkı sağlamaktadır (Saracaloğlu ve ark., 2017; Gençtürk & Memiş, 2010).

Yukarıda yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman eğitim alanında en önemli paydaşlardan birinin öğretmenler olduğu ve belirlenen amaçlara ulaşmada kilit role sahip oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin meslek yaşamlarında verimli olabilmeleri eğitim ile belirlenen amaçlara ulaşmaya katkı sağlayacaktır. Bu noktada öğretmenlik mesleğinin geniş kapsamlı olarak incelenmesi, öğretmenlerin mesleklerine yönelik bilgi, tutum ve görüşlerinin incelenmesi gerekmektedir (Mustan, 2002; Büyükalan-Filiz, 2003). Ortaya çıkan sonuçlar ışığında öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarını olumsuz yönde etkileyen unsurların en aza indirilmesine yönelik öneriler sunulması önem arz etmektedir. Ancak öğretmenlik mesleği üzerine ülkemizde yapılan çalışmalarda genellikle öğretmenlerin mesleki yeterliklerinin (Nazıf-Toy & Duru, 2016; Kahyaoğlu & Yangın, 2007; Telef, 2011), bunun yanında meslek yaşamlarında karşılaştıkları temel sorunların ele alındığı görülmektedir (Demir & Arı, 2013; Habacı ve ark., 2013; Ekinci, 2010). Öğretmenlerin mesleklerine yönelik

tutumlarını etkileyen çalışmaların ise az sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle Ordu ilinde aktif olarak görevini yerine getiren beden eğitimi öğretmenlerinin mesleklerine yönelik tutumlarını bu çalışma ile ele alarak bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışma kapsamında faydalanılan araştırma modeline, araştırmanın evren ve örneklem grubuna, veri toplama aracına ve araştırmanın veri analiz sürecinde kullanılan yöntemlere ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırma yaptığımız bu çalışmada tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modeli literatürde betimsel araştırma modellerin arasında en yaygın kullanılan araştırma modelleri arasında yer almaktadır. Bu çalışma modelinin kullanıldığı araştırmalarda öncelikli olarak çalışma konusu ile ilgili hipotezler geliştirilmekte, diğer aşamada geliştirilen hipotezlerini test etmek için anket ve ölçeklerden faydalanılmaktadır. Büyük örneklem gruplarının çalışmada ele alınan özelliklerinin demografik değişkenlere göre incelenmesinde de tarama tipi araştırma modelinden faydalanılmaktadır (Can, 2014: 8).

Evren ve Örneklem

Yapılan bu çalışmanın evrenini Ordu ilinde bulunan resmi ve özel eğitim kurumlarında aktif olarak öğretmenlik yapan beden eğitimi ve spor öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışmamızın örneklem grubu ise evren içinde tesadüfü yöntem ile seçilmiş olan 53 kadın ve 18 erkek olmak üzere toplam 71 beden eğitimi öğretmeninden oluşmuştur. Araştırmanın örneklem grubunu meydana getiren öğretmenlerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıda yer alan tabloda açıklanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar

Değişken	Kategori	f	%
Yaş grubu	23-28 yaş	4	5,6
	29-34 yaş	9	12,7
	35-40 yaş	13	18,3
	41 ve üstü yaş	45	63,4
Cinsiyet	Kadın	53	74,6
	Erkek	18	25,4
Medeni durum	Evli	61	85,9
	Bekar	10	14,1
Eğitim durumu	Lisans	60	84,5
	Lisansüstü	11	15,5
Eşi çalışıyorsa eşinin gelir durumu	33999 TL ve altı	8	13,3
	34000 TL ve üzeri	52	86,7
Mesleki kıdem	1-5 yıl	8	11,3
	6-10 yıl	11	15,5
	11-15 yıl	16	22,5
	16-20 yıl	8	11,3
	21 yıl ve üstü	28	39,4

	Öğretmen	21	29,6
Mesleki unvan	Uzman öğretmen	46	64,8
	Baş öğretmen	4	5,6
Görev yapılan okul	Ortaokul	50	70,4
türü	Lise	21	29,6

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %5,6'sı 23-28 yaş grubunda, %12,7'si 29-34 yaş grubunda, %18,3'ü 35-40 yaş grubunda, %63,4'ü 41 ve üstü yaş grubunda, %74,6'sı kadın, %25,4'ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %85,9'u evli, %14,1'i bekar, %84,5'i lisans mezunu, %15,5'i yüksek lisans mezunu olup, eşi çalışanların %13,3'ünün eşinin aylık geliri 33999 TL ve altında, %86,7'sinin 34000 TL ve üzerindedir. Katılımcıların %11,3'ünün mesleki kıdemi 1-5 yıl, %15,5'inin 6-10 yıl, %22,5'inin 11-15 yıl, %11,3'ünün 16-20 yıl, %39,4'ünün 21 yıl ve üzeridir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın verileri toplanırken iki bölümlü anketten yararlanılmıştır. Veri toplama aracının birinci kısmını kişisel bilgi formu oluşturmaktadır. Bu bölümde sorulan sorular ile ankete katılanların demografik özelliklerini belirlemek amaçlanmış ve bu form araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formunda yer alan sorular ile belirlenen bilgiler öğretmenlerin yaş grupları, cinsiyetleri, medeni durumları, eğitim düzeyleri, eşin gelir durumu, mesleki kıdem düzeyi, mesleki unvan ve görev yapılan okul türü şeklinde sıralanmaktadır.

Veri toplama aracının ikinci bölümünde ise araştırmaya gönüllü ve istekli olarak katılan öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılan "Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği (BEÖYTÖ)" yer almaktadır. Ünlü (2011) tarafından geliştirilen ölçekte 23 madde yer almaktadır. İki alt boyuttan oluşan ölçeğin birinci alt boyutu 13 olumlu maddeden meydana gelmektedir. Ölçeğin ikinci alt boyutu ise 10 olumsuz sorudan oluşmaktadır. Olumlu maddeler ile mesleğe yönelik sevgi düzeyi belirlenirken, olumsuz sorular ile mesleğe yönelik kaygı düzeyi tespit edilmektedir. Ölçek geliştirme sürecinde birinci alt boyuta ilişkin iç tutarlık katsayısının 0.90 olduğu, ikinci alt boyuta ilişkin iç tutarlık katsayısının ise 0.86 bulunduğu rapor edilmiştir. Aynı çalışmada ölçeğin genel iç tutarlık katsayısının ise 0.88 olduğu bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma da SPSS 25.0 programı kullanılmıştır. Veri analizlerin de öncelikle verilerin güvenilirlik ve normal dağılıma uygunluk düzeyleri incelenmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarına İlişkin Cronbach's Alpha, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Alt boyut	Cronbach's Alpha (α)	Çarpıklık	Basıklık
Mesleğe yönelik sevgi	0,78	-0,87	0,39
Mesleğe yönelik kaygı	0,76	1,09	1,07

Tablo incelendiğinde, mesleğe yönelik sevgi ve mesleğe yönelik kaygı alt boyutlarına ilişkin verilerin analiz için yeterli düzeyde güvenilir olduğu (α>0,60), çarpıklık ve basıklık değerlerine göre verilerin normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir.

Çalışma verileri normal dağılıma uygun olduğundan dolayı parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir. 2 kategorili demografik değişkenlere göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Independent Samples T test kullanılırken, 2'den fazla kategorili demografik değişkenlere göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında One Way ANOVA analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 3. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Yaş grubu	N	X	SS	F	p
Mesleğe yönelik sevgi	23-28 yaş	4	53,00	4,08	,855	,469
	29-34 yaş	9	57,89	3,52		
	35-40 yaş	13	55,46	6,97		
	41 ve üstü yaş	45	54,84	6,11		
Mesleğe yönelik kaygı	23-28 yaş	4	24,75	13,70	,952	,421
	29-34 yaş	9	21,00	4,50		
	35-40 yaş	13	18,92	3,23		
	41 ve üstü yaş	45	19,89	6,43		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş gruplarına göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 4. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Cinsiyetlerine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Cinsiyete	N	X	SS	t	p
Mesleğe yönelik sevgi	Kadın	53	55,40	5,72	,380	,705
	Erkek	18	54,78	6,68		
Mesleğe yönelik kaygı	Kadın	53	20,64	6,96	1,184	,240
	Erkek	18	18,61	3,48		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 5. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Medeni Durumlarına Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Medeni durum	N	X	SS	t	p
Mesleğe yönelik sevgi	Evli	61	55,39	5,95	,537	,593
	Bekar	10	54,30	6,06		
Mesleğe yönelik kaygı	Evli	61	19,98	5,86	-,470	,640
	Bekar	10	21,00	8,88		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin medeni durumlarına göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 6. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Eğitim durumu	N	X	SS	t	p
Mesleğe yönelik sevgi	Lisans	60	55,10	5,96	-,460	,647
	Lisansüstü	11	56,00	6,00		
Mesleğe yönelik kaygı	Lisans	60	19,63	6,28	-1,556	,124
	Lisansüstü	11	22,82	6,00		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 7. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Eşinin Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Eşin gelir durumu	N	X	SS	t	p
Mesleğe yönelik sevgi	33999 TL ve altı	8	57,63	4,60	1,324	,191
	34000 TL ve üzeri	52	54,54	6,32		
Mesleğe yönelik kaygı	33999 TL ve altı	8	21,63	10,36	,663	,510
	34000 TL ve üzeri	52	19,96	5,91		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerden eşi çalışanlarda eşin gelir durumuna göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 8. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Mesleki Kıdemlerine Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Mesleki kıdem	N	X	SS	F	p
Mesleğe yönelik sevgi	1-5 yıl	8	53,00	6,07	2,134	,086
	6-10 yıl	11	57,82	3,09		
	11-15 yıl	16	56,69	6,06		
	16-20 yıl	8	51,13	7,62		
	21 yıl ve üstü	28	55,21	5,68		
Mesleğe yönelik kaygı	1-5 yıl	8	20,25	4,74	1,119	,355
	6-10 yıl	11	21,36	8,42		
	11-15 yıl	16	19,81	4,09		
	16-20 yıl	8	23,75	9,32		
	21 yıl ve üstü	28	18,75	5,71		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 9. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Mesleki Unvanlarına Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Okul türü	N	X	SS	t	p
Mesleğe yönelik sevgi	Ortaokul	50	54,64	6,18	-1,320	,191
	Lise	21	56,67	5,15		
Mesleğe yönelik kaygı	Ortaokul	50	21,30	6,49	2,510	,014
	Lise	21	17,33	4,91		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin görev yaptıkları okul türüne göre mesleğe yönelik sevgi düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı (p>0,05), ancak mesleğe yönelik kaygıda ortaokulda görev yapan öğretmenlerin mesleğe yönelik kaygı düzeylerinin lisede görev yapan öğretmenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu (p<0,05).

Tablo 10. Katılımcıların Beden Eğitimi Öğretmenliği Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Görev Yaptıkları Okul Türüne Göre Karşılaştırılması

Alt boyut	Mesleki unvan	N	X	SS	F	p
Mesleğe yönelik sevgi	Öğretmen	21	55,43	5,89	,123	,885
	Uzman öğretmen	46	55,04	6,17		
	Baş öğretmen	4	56,50	4,04		
Mesleğe yönelik kaygı	Öğretmen	21	20,33	7,06	,142	,868
	Uzman öğretmen	46	20,17	6,14		
	Baş öğretmen	4	18,50	5,00		

Tablo incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki unvanlarına göre mesleğe yönelik sevgi ve kaygı düzeylerinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p>0,05).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin sonuçlar değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin mesleklerine yönelik sevgi düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Buna karşılık öğretmenlerin mesleklerine yönelik kaygı düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda öğretmenlerin mesleklerini severek yaptığı ve mesleki anlamda kendilerini kaygılandıran ciddi sorunların olmadığı görülmüştür. Literatürde yer alan ve bu çalışma sonuçları ile paralellik gösteren benzer araştırmalarda da öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarının genel anlamda olumlu yönde olduğu rapor edilmiştir (Korkmaz & Sadık, 2011; Korkmaz, 2009; Polat ve ark., 2016; Piji-Küçük, 2012). Bu çalışmadaki sonuçlar ile literatür de olan araştırma bulgularına bakıldığında öğretmenlerin mesleki tutumlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Bunun temelinde öğretmenlerin genellikle mesleklerini kendi istekleri ile seçmelerinin ve meslek yaşamından beklentilerinin büyük oranda karşılanmasının yattığı düşünülebilir.

Yapılan bu çalışmada öğretmenlerin yaş gruplarına göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşamalarının yaş kriterine göre farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu alanda yapılan bazı araştırmaların, bu çalışmanın bulgularıyla uyumlu olduğu belirlenmiştir. Bu konuda müzik öğretmenleri üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada öğretmenlerin yaş değişkenleri ile mesleki tutumlarının anlamlı farklılık olmadığı rapor edilmiştir (Piji-Küçük, 2012). Orhan (2013) tarafından yapılan çalışmada aday öğretmenlerin mesleki tutumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmış, araştırmada öğretmenlerin yaş gruplarına göre mesleklerine yönelik tutumlarının anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Buna karşılık yapılan bazı çalışma sonuçları öğretmenlerin yaş gruplarına göre mesleki tutumlarının anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır (Korkmaz & Sadık, 2011). Araştırma sonuçları arasında tutarsızlıklar olmasının temelinde araştırmaların çeşitli sosyo-kültürel bölgelerdeki okullarda görevli olan öğretmenler üzerinde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Yürütülen bu araştırmada öğretmenlerin cinsiyetlerine göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerinin değişkenlerine bakıldığında cinsiyete göre farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak bu durumun ortaya çıkmasının özelinde kadın ile erkek öğretmenlerin öğretmenlik mesleğinden beklentilerinin karşılanma düzeyi ile benzerlik göstermesinin, bunun yanında mesleği seçerken kadın ve erkek öğretmenlerin mesleklerini kendi arzu ve istekleri ile tercih etmesi olduğu düşünülebilir. Yapılan benzer bir çalışmada öğretmenlerin mesleki tutumlarının cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği rapor edilmiştir (Orhan, 2013). Farklı branşlarda yer alan öğretmenler üzerinde yürütülen diğer bir çalışmada öğretmenlerin mesleklerine yönelik tutumlarını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmış, araştırmaya 246 kadın ve 168 erkek öğretmen katılım sağlamıştır. İlgili çalışmada kadın ve erkek öğretmenlerin genel mesleki tutum düzeyleri arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı tespit edilmiştir (Korkmaz & Sadık, 2011). Müzik öğretmenleri üzerinde gerçekleştirilen başka bir çalışmada da cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin mesleki tutumlarının anlamlı farklılık göstermediği rapor edilmiştir (Piji-Küçük, 2012).

Gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında öğretmenlerin medeni durumlarına göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerinin medeni durumlarına göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Araştırma bulguları ile paralellik gösteren bir çalışmada ilköğretim kademesinde görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumları incelenmiş, araştırmada öğretmenlerin medeni durumlarına göre mesleki tutumlarının anlamlı farklılık göstermediği rapor edilmiştir (Korkmaz & Sadık, 2011). Evli ve bekar öğretmenlerin mesleki tutumlarının benzerlik göstermesinin temelinde evli ve bekar öğretmenlerin iş-aile çatışması yaşama düzeylerinin düşük olmasının yattığı düşünülebilir. Bu görüşü destekleyen araştırmalarda öğretmenlerin iş-aile çatışması yaşama durumlarının mesleğe yönelik tutum ve davranışları etkilediği belirtilmektedir (Demircan & Turunç, 2017; Özkul, 2014).

Yürütülen bu araştırmada öğretmenlerin eğitim durumlarına göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerinin eğitim durumu değişkenine bakıldığında farklı bir sonuç göstermediği bulunmuştur. Literatürde i diğer çalışmalara bakıldığında beden eğitimi öğretmenlerinin eğitim düzeylerine göre mesleki tutumlarının ele alındığı çalışmalara rastlanmamıştır. Yürütülen bu çalışmada öğretmenlerin mesleki tutumlarının eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılıklar olmasının temel sebebi öğretmenlerin büyük kısmının eğitim düzeyinin aynı seviyede olmasının yattığı düşünülebilir.

Yapılan bu araştırmada öğretmenlerin eşlerinin gelir düzeylerine göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerinin eş gelir durumuna göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Bilindiği gibi aile gelir düzeyinin yüksek ya da düşük olması bireyin iş yaşamındaki davranışlarını olumlu ya da olumsuz şekilde etkilemektedir. Literatürdeki çalışmalarda da gelir düzeyinin hem örgüte hem de iş yaşamına yönelik tutumlar üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Söyük, 2018; Eğinli, 2009). Bu çalışmada eş gelir düzeyine göre öğretmenlerin mesleki tutumlarının anlamlı farklılık göstermemesinin temelinde öğretmenlerin gelir düzeyleri arasında büyük farklılıkların olmamasının yattığı düşünülebilir.

Gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerinin mesleki kıdemlerine bakıldığında farklılıkların olmadığı görülmüştür. Bu durumun temel sebebi mesleğinde daha az süre görev yapan öğretmenlerin yüksek iş motivasyonuna, daha fazla görev süresi olan öğretmenlerin ise yılların beraberinde getirdiği deneyim sayesinde mesleklerine yönelik olumlu tutumlar sergilemelerinin yattığı düşünülebilir. Müzik öğretmenleriyle yapılan başka çalışmada ise mesleki kıdemleriyle mesleki tutumlarına bakıldığında anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur (Piji-Küçük, 2012). Buna karşılık literatürde yer alan bazı çalışmalarda öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre mesleki tutumlarının bazı farklılıklar gösterdiği rapor edilmiştir (Korkmaz, 2009).

Yapılan bu araştırmada öğretmenlerin mesleki unvanlarına göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerinin mesleki unvan göre farklı bir sonuca ulaşılmadığı bulunmuştur. Durumun bu sonucu doğurmasının temel sebebi çalışmamıza katılanların büyük bir kısmının öğretmenlik statüsü dışında farklı bir idari unvana sahip olmamasının yattığı düşünülebilir. Beden eğitimi branş öğretmenleri üzerinde yapılan literatür taraması sonunda mesleki unvan değişkenine göre öğretmenlik mesleğine yönelik tutum düzeyinin ele alındığı çalışmalara rastlanmamıştır.

Yürütülen bu araştırmada öğretmenlerin görev yaptıkları okul türlerine göre mesleklerine yönelik tutumlarına ilişkin bulgular değerlendirildiği zaman, öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki anlamda kaygı yaşama düzeylerin de farklılık görülmemiştir. Araştırmaya katılanların benzer okul iklimine sahip olan kurumlarda çalışmasının bu durumun sonucunu doğurmasındaki temel sebep olarak düşünülebilir. Nitekim okul ikliminin öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışlarını etkilediği belirtilmektedir (Güneş, 2019; Dolapcı & Kavgacı, 2020). Ayrıca araştırma bulguları ile benzerlik içeren çalışmalarda da okul türü değişkenine göre öğretmenlerin mesleki tutumlarının sonucunun anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı rapor edilmiştir (Orhan, 2013). Bir diğer çalışmada ise ilkokul ve ortaokul kademelerine görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumlarının okul türüne göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Korkmaz & Sadık, 2011).

Sonuç olarak, yaptığımız bu çalışmanın içerisinde olan beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin mesleklerini severek yaptıkları ve meslek yaşamlarında yüksek düzeyde kaygı yaşamadıkları görülmüştür. Araştırma kapsamında öğretmenlerin hem mesleklerini sevme hem de mesleki kaygı düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Araştırmada ulaşılan sonuçların genel anlamda literatürle paralellik gösterdiği görülmüştür. Öğretmenlerin mesleki tutumlarının demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermemesinin temelinde mesleğe yönelik tutumlar üzerinde bireysel unsurların yanında örgütsel faktörlerin de önemli bir yere sahip olmasının yattığı düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

Büyükalan-Filiz, S. (2003). *Eğitimle ilgili temel kavramlar*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Çelikten, M. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*(2), 207-237.

Demir, M.K., & Arı, E. (2013). Öğretmen sorunları-Çanakkale ili örneği. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi,* 2(1), 107-126.
Demircan, P., & Turunç, Ö. (2017). İş-aile çatışması-duygusal emek ilişkisinde lider desteğinin rolü: Eğitim üzerine bir araştırma. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 41-76.
Dolapcı, E., & Kavgacı, H. (2020). Öğretmenlerin çok kültürlü özyeterlik algısı ve okul iklimi ile mülteci öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 52, 687-706.
Eğinli, A. T. (2009). Çalışanlarda iş doyumu: Kamu ve özel sektör çalışanlarının iş doyumuna yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23*(3), 35-52.
Ekinci, A. (2010). İlköğretim okullarında çalışan müdür ve öğretmenlerin mesleki sorunlarına ilişkin görüşleri. *İlköğretim Online, 9*(2), 734-748.
Gençtürk, A., & Memiş, A. (2010). İlköğretim okulu öğretmenlerinin öz-yeterlik algıları ve iş doyumlarının demografik faktörler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online, 9*(3), 1037-1054.
Güneş, A. M. (2019). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarıyla okul iklimi arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(3), 1595-1632.
Günkör, C. (2017). Eğitim ve kalkınma ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi, 3*(1), 14-32.
Habacı, I., Karataş, E., Adıgüzelli, F., Ürker, A., & Atıcı, R. (2013). Öğretmenlerin güncel sorunları. *Electronic Turkish Studies, 8*(6), 263-277.
Kahyaoğlu, M., & Yangın, S. (2007). İlköğretim öğretmen adaylarının mesleki özyeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 15*(1), 73-84.
Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ve öğretmenlik mesleğini tercih nedenleri. *Humanities Sciences, 7(*2), 44-66.
Korkmaz, G. (2009). *İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okul yaşam kalitesini algılama düzeyleri ve mesleki tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
Korkmaz, G., & Sadık, F. (2011). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mesleki tutumlarının sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20*(1), 121-138.
Ledden, L., Kalafatis, S. P., & Samouel, P. (2007). The relationship between personal values and perceived value of education. *Journal of Business Research, 60*(9), 965-974.
Mojavezi, A., & Tamiz, M. P. (2012). The impact of teacher self-efficacy on the students' motivation and achievement. *Theory & Practice in Language Studies, 2*(3), 483-491.
Mustan, T. (2002). Dünyada ve Türkiye'de öğretmen yetiştirmede yeni yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 29, 115-127.
Nalçacı, A., & Sökmen, Y. (2016). Öğretmen adaylarının mesleği tercih nedenleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(3), 717-727.
Toy, S. N., & Duru, S. (2016). Sınıf öğretmenlerinin öğretmen öz yeterlikleri ile kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik inançlarının karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi, 17*(1), 146-173.
Omojimite, B. U. (2010). Education and economic growth in Nigeria: A Granger causality analysis. *African Research Review, 4*(3), 90-108.
Orhan, N. (2013). *Aday öğretmenlerin mesleki tutumları ve iş doyum düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Özkan, M., & Arslantaş, H. İ. (2013). Etkili öğretmen özellikleri üzerine sıralama yöntemiyle bir ölçekleme çalışması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15*(1), 311-330.
Özkul, R. (2014). *Ortaokul öğretmenlerinde iş-aile çatışması ve yaşam doyum düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.
Özyurt, S. (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Adapazarı: Değişim Yayınları.
Piji-Küçük, D. (2012). Müzik öğretmenlerinin müzik öğretmenliği mesleğine yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 151-161.
Polat, S., Arslan, Y., & Satıcı, A. (2016). Öğretmenlerin mesleki tutumları ile sınıf disiplin modeli tercihleri arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36*(3), 675-691.
Riddell, W. C., & Song, X. (2011). The impact of education on unemployment incidence and re-employment success: Evidence from the US labour market. *Labour Economics, 18*(4), 453-463.
Saracaloğlu, A. S., Karademir, Ç. A., Dinçer, B., & Dedebali, N. C. Öğretmenlerin öğrenme stilleri, özyeterlik ve iş doyumlarının belirlenmesi. *NWSAE Education Sciences, 12*(1), 58-85.
Snieska, V., Valodkiene, G., Daunoriene, A., & Draksaite, A. (2015). Education and unemployment in European Union economic cycles. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*, 213, 211-216.
Söyük, S. (2018). Örgütsel adalet ve iş tatmini: sağlık sektöründeki önemi. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 5*(3), 435-442.
Şahin, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(1), 239-259.
Şişman, M. (2002). *Öğretmenliğe giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
Şişman, M., & Acat, M. B. (2003). Öğretmenlik uygulaması çalışmalarının öğretmenlik mesleğinin algılanmasındaki etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(1), 235-250.
Tataroğlu, B., Özgen, K., & Alkan, H. (2011, April). *Matematik öğretmen adaylarının öğretmenliği tercih nedenleri ve beklentileri*. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 27-29 April, 2011 Antalya-Turkey.
Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online, 10*(1), 91-108.
Thornberg, R. (2013). Teachers' views on values education: A qualitative study in Sweden and Turkey. International *Journal of Educational Research*, 59, 49-56.
Ünlü, H. (2011). Beden eğitimi öğretmenliği mesleğine yönelik tutum ölçeği (BEÖYTÖ) geliştirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11*(4), 2005-2020.
Vare, P., & Scott, W. (2007). Learning for a change: Exploring the relationship between education and sustainable development. *Journal of Education for Sustainable Development, 1*(2), 191-198.

EXTENDED ABSTRACT

In order to achieve the goals determined by education, stakeholders within the education system (teachers, students, school administrators, parents) have important roles and responsibilities. Especially teachers have an important place in achieving the goals determined by education. The basis for this is that the professional characteristics of teachers affect student attitudes and behaviors.

It is seen that teachers have an important place in the education system and have an important role in achieving the goals determined by education. Teachers' ability to be productive in their professional lives contributes to achieving the goals determined by education. At this point, the teaching profession needs to be examined comprehensively and teachers' knowledge, attitudes and opinions towards their profession should be examined (Mustan, 2002). It is important to provide suggestions for minimizing the factors that negatively affect teachers' attitudes towards their profession through studies in this field. It is noteworthy that studies examining the variables affecting teachers' attitudes towards their profession are limited. In this context, this study aimed to examine the attitudes of physical education teachers working in Ordu province towards their profession according to some demographic variables.

In this study, scanning model was used. The survey model is among the most widely used descriptive research models in the literature. In research using this study model, hypotheses related to the subject of the study are first developed, and at the next stage, surveys and scales are used to test the hypotheses developed. The survey type research model is also used to examine the characteristics of large sample groups discussed in the study according to demographic variables (Can, 2014).

The population of this study consists of physical education and sports teachers who actively teach in public and private educational institutions in Ordu province. The sample group of the research consisted of a total of 71 physical education teachers, 53 female and 18 male, who were randomly selected from the population.

A two-part survey was used in the data collection process of this study. The first part of the data collection tool includes a personal information form. The questions in the personal information form aimed to determine the demographic characteristics of the participants, and the personal information form was prepared by the researcher. The information determined by the questions in the personal information form is listed as teachers' age groups, gender, marital status, education level, spouse's income level, professional seniority level, professional title and type of school where they work.

The second part of the data collection tool includes the "Attitude Scale Towards the Physical Education Teaching Profession (BEÖYTÖ)", which is used to determine the attitudes of the participating teachers towards their profession. The scale developed by Ünlü (2011) includes 23 items. The first sub-dimension of the scale, which consists of two sub-dimensions, consists of 13 positive items. The second subscale of the scale consists of 10 negative questions. While the level of love for the profession is determined with positive items, the level of anxiety towards the profession is determined with negative questions. During the scale development process, it was reported that the internal consistency coefficient for the first sub-dimension was 0.90, and the internal consistency coefficient for the second sub-dimension was 0.86. In the same study, the overall internal consistency coefficient of the scale was found to be 0.88.

When the results regarding teachers' attitudes towards their profession were evaluated in this study, it was found that teachers' love levels towards their profession were high. On the other hand, it was determined that teachers' anxiety levels towards their profession were low. In this context, it has been observed that teachers enjoy their jobs and there are no serious problems that worry them professionally. Similar studies in the literature, which are parallel to the results of this study, have reported that teachers' attitudes towards their profession are generally positive (Korkmaz & Sadık, 2011). It was found that teachers' professional attitudes

did not differ according to demographic variables. It was determined that these results were in parallel with the literature.

As a result, it was observed that the physical education and sports teachers who participated in the research enjoyed their jobs and did not experience high levels of anxiety in their professional lives. Within the scope of the research, it was found that teachers' love for their profession and professional anxiety levels did not differ according to demographic variables. It was observed that the results obtained in the research were generally parallel to the literature. It is thought that the reason why teachers' professional attitudes do not differ significantly according to demographic variables is that organizational factors, as well as individual factors, have an important place in attitudes towards the profession.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos Cilt: 11 Sayı:2
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / May-June-July-August Volume: 11 Issue: 2
2024
www.joimar.com

ANADOLU HALK KÜLTÜRÜNDEKİ "CİN" KAVRAMININ EDEBİYATA YANSIMASI: POPÜLER ÜÇ KORKU ROMANINDA (SİCCİN - BEŞ SEVİM - RÜYA TABİRLİ CİNPERİ YALANLARI - CİN ÇARPMASI) "CİN" KAVRAMININ ELE ALINIŞI[1]

THE REFLECTION OF THE CONCEPT OF "GI" IN ANATOLIAN FOLK CULTURE ON LITERATURE: THE CONCEPT OF "GENIE" IN THREE POPULAR HORROR NOVELS (SİCCİN - BEŞ SEVİM - RÜYA TABİRLİ CİNPERİ YALANLARI - CİN ÇARPMASI)

Ulviyya ALİYEVA

Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
***e-mail:** ulviye17aliyeva@gmail.com

ÖZET
Cinlerle ilgili söylenceler ve inanışlar, Anadolu halk kültüründe ciddi bir yer tutar. Hem korkulan hem de saygı duyulan varlıklar olan cinler hakkında çok fazla konuşulmaz, adlarından bile dolaylı olarak "üç harfliler" diye söz edilir. Buna rağmen haklarında çok konuşulmayan bu varlıklarla ilgili derlenmiş sayfalar dolusu söylence mevcuttur. Halk kültürünün edebiyatın sıkça yararlandığı kaynaklardan biri olması hasebiyle cinlerle ilgili bu söylencelerin de edebiyatın radarına girmesi kaçınılmaz olacaktır. Korku edebiyatı alanında eser veren pek çok romancı da halk kültürünün bu zengin hazinesinden yararlanarak cinleri romanlarında sıklıkla ele almıştır. Bu makalede cinlerin halk kültüründeki söylencelerden edebiyata geçerken nasıl bir yol izlendiği, cinlerin bir korku öğesi olarak günümüz romanındaki temsil biçimi popüler üç roman üzerinden gösterilmeye çalışılacaktır.
Anahtar Kelimeler: Korku edebiyatı, cin, cin çarpması, sözlü halk kültürü

ABSTRACT
Myths and beliefs about djinns have a serious place in Anatolian folk culture. Not much is said about the djinns, the feared and at the same time respected beings, and even their names are indirectly referred to as "three letters". Nevertheless, there are pages and pages of myths about these not much talked beings. In view of the fact that folk culture is one of the sources frequently used by literature, it is inevitable that these myths about djinns will also appear in literature. Many novelists who authored in horror literature have often dealt with djinns, drew on this rich treasure of folk culture. In this article, through three popular novels, we will try to illustrate the track followed in passing from myths in folk culture to literature, and the way in which djinns are represented as an element of fear in today's novels.
Key Words*:* Horror literature, djinn, djinn possession, oral folk literature

GİRİŞ

Anadolu sözlü kültüründe "korku" motifi geniş bir yer tutar. Korkuya dayalı bu hikâyelerin ve söylencelerin kökenleri aslında daha Orta Asya'ya kadar uzanır. Ay ve güneş tutulmaları, yıldırımlar, büyük doğal afetler, tehlikeli vahşi hayvanlar, zorlu geçen kışlar, kuraklık, düşman saldırıları, açıklanamayan başka doğa olayları, bulaşıcı hastalık salgınları ve ölüm olgusu eski Türk toplumunda başlangıçta korku hikâyelerinin ortaya çıkmasında etkili olan nedenler olarak sayılabilir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra İslamiyet'in ve Anadolu'da etkileşime girilen farklı toplumların (Kürtler, Araplar, Bizans, Ermeniler, Rumlar, Yahudiler

[1]Bu makalede "1950-2020 Yılları Arasında Yayımlanan Korku Temalı Romanlarda Anadolu Söylenceleri ve Masallarındaki Korku Öğelerinin Ele Alınış Biçimi" isimli doktora tezimizdeki verilerden yararlanılmıştır.

vs.) etkisiyle mevcut korku kültürü daha da zenginleşir. Mezopotamya mitolojisinden (Babil, Sümer, Akad vs.) gelen ögelerle bu kültür zenginleşmeye devam eder. Özellikle Kur'an'da yer alan şeytan, cin, Yecüc-Mecüc gibi varlıklarla ilgili sure ve ayetler bu korku kültürünün daha çok zenginleşmesine yol açar. Öte yandan Balkanlar'ın fethinden sonra Balkan coğrafyasında yaygın olan "vampir, hortlak, cadı" gibi korku ögeleri de Anadolu korku kültürüne dahil olur. Kafkasya'da yaşayan Türk toplulukları da tarih içinde Anadolu'ya göçleriyle beraber kendi korku hikâyelerini de getirirler. Tüm bu gelişmeler Anadolu'da dünyada eşine az rastlanır bir korku hikâyeleri literatürünü oluşturur. Bu hikâye ve söylencelerin yanında Türk masalları da korku literatürüne büyük katkı sağlar (Sarpkaya, 2014).

Bu zengin korku masalları ve hikâyeleri literatürüne rağmen Türkiye'de "korku edebiyatı" diyebileceğimiz alan oldukça sınırlı kalmıştır. Korku edebiyatının yararlandığı temel kaynaklar olan doğaüstü varlıklar ve mistik inançlar, Anadolu kültüründe ve İslamî kültürde de mevcut olmakla beraber bunlar zihinlerimizde nesilden nesile aktarılan cin, peri hikâyeleri olarak kalır ve Türkiye'de Batı'dakine benzer bir gotik edebiyat ortaya çıkmaz (Yücesoy, 2007). Türk kültürünün Batı kültüründen toplumsal yapı, dinî inançlar ve sanatsal kabuller yönünden farklı olması nedeniyle Türk edebiyatında bir korku edebiyatının ortaya çıkması gecikir.

Cumhuriyet'ten önce Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Gulyabani ve Cadı romanları 1913'te yayımlanır. Claude Farrere'nin 1911 tarihli La Maison des Hommes Vivants adlı romanı, Selim Nüzhet gerçek tarafından 1910'ların İstanbul'una uyarlanarak Ahmet Kâmil takma adıyla Canvermezler Tekkesi ismiyle önce 1921 yılında İleri gazetesinde tefrika hâlinde, sonra da 1922'de roman olarak yayımlanır. Suat Derviş'in yazdığı Kara Kitap 1920'de, Buhran Gecesi 1923'te, Ne Bir Ses Ne Bir Nefes 1923'te, Fatma'nın Günahı 1924'te yayımlanır. Nesrin Mengi'ye (2023) göre bu kitaplar, "gotik kapsamında değerlendirilen romanlar"dır. Bilcan Tunçtan (2018), Suat Derviş'in söz konusu romanları gotik edebiyata özgü bir tarzda yazdığını belirtir. 1928 yılında Ali Rıza Seyfi, Bram Stoker'in 1897 tarihli Dracula romanını Türkiye'ye uyarlamış ve kısaltılmış olarak Kazıklı Voyvoda ismiyle bastırmıştır. Yine aynı yıl Sami Aziz'in korku romanı Hortlayan Cellat yayımlanır. Nezihe Muhiddin'in 1929'da Benliğim Benimdir, 1934'te İstanbul'da Bir Landru isimli gotik sayılabilecek romanları yayımlanır (Yeşil, 2009).

1939'da Kenan Hulusi Koray'ın Bahar Hikâyeleri kitabı yayımlanır. Tunçtan'ın (2018) Kaya Özkaracalar'dan aktardığı üzere Koray "ilk özgün korku yazarı"dır. Kenan Hulusi Koray'ın Bahar Hikâyeleri adlı eserinde "Gece Kuşu", "Tuhaf Bir Ölüm", "Kavaklıkoz Hanında Bir Vak'a" ve "Bir Garip Adam" öyküleri kurgusal yönden farklılık arz etse de hepsi gotik edebiyatın başlıca temalardan biri olan "ölüm"le biter (Tunçtan, 2018).

1958'de Kerime Nadir'in "Türk edebiyatında özgün bir korku romanı örneği sayılabilecek" Dehşet Gecesi romanı yayımlanır (Tunçtan, 2018). Kerime Nadir'in Dracula romanından esinlenerek yazdığı Dehşet Gecesi (Yücesoy, 2007), edebi değeri çok yüksek olmasa da hayli başarılı bir korku romanı olarak nitelendirilir (Tunçtan, 2018).

1960-1980 yılları ihtilallerin ve siyasi kargaşanın, siyasi çatışmaların yoğun olarak yaşandığı dönemdir. Türkiye'de 1980'lere kadar -bildiğimiz kadarıyla- korku türünde -istisnalar hariç- pek eser verilmez. Bram Stoker'in Dracula romanından sinemaya uyarlanan, yapımcısı ve yönetmeni Francis Ford Coppola olan Dracula, 20 Şubat 1993'te Türkiye'de sinemalarda gösterime girer (Wikipedia, 2924). Farah Yurdözü'nün Madrit'te Metafizik Aşk romanının

1995'te, Sadık Yemni'nin Muska romanın da 1996'da yayımlanması ilginç bir tesadüftür. Bir korku klasiği olan Alacakaranlık Kuşağı TV dizisi ABD'de 1985-1989 yılları arasında 3 sezon 110 bölüm yayımlanır (Beyaz Perde, 2024). Bu dizi serisi daha sonra Türk televizyonlarında da yayımlanır. Bu dizinin ardından Stephenie Meyer'ın romanlarından uyarlanan beş fantastik filminden oluşan Alacakaranlık Efsanesi serisinin ilk filmi olan Alacakaranlık, 2008'de yayımlanır. İkinci film, 20 Kasım 2009'da, üçüncü film 2010'da yayımlanır (Wikipedia, 2024). Hem dizi hem de film serisi Türkiye'de korku edebiyatının popülerleşmesini sağlar. 2000'li yıllardan itibaren korku edebiyatı Türkiye'de geniş bir okuyucu kitlesi oluşturmaya başlar. Mehmet Berk Yaltırık, Seçkin Sarpkaya gibi araştırmacılar korku edebiyatı üzerine yoğun çalışmalar yaparlar, eserler ortaya koyarlar.

CİN KAVRAMI HAKKINDA

Dinî Literatürde Cin

Arapça kökenli "cin" sözcüğü, "örtmek, örtünmek, gizlemek, gizli kalmak" anlamlarına gelen "cenn" kökünden türemiştir. "Cin / cinnî" kelimesi ise "örtülü ve gizli şey" anlamına gelir (Yalçınkaya, 2020). Bazı İslam âlimleri bu varlıkların insanların tarafından görülemediği için ''cin'' olarak isimlendirildiğini söyler. Gûl, ifrit gibi çeşitli türleri olan cinler kadim Araplar'da bazen hin olarak isimlendirilir. Farsçada cin yerine peri ve dîv kelimeleri kullanılır. Cin kavramı farklı İslam âlimlerince "duyu organlarıyla algılanamayan, insanlar gibi akıl, şuur ve iradeye sahip olan, şekil değiştirebilen, yalın ateşten yaratılmış, Allah'ın emirlerinden sorumlu, mümin ile kâfir gruplarından oluşan, ruhani ve gizli varlıklardır" şeklinde tarif edilir (Yalçınkaya, 2020).

Kur'an'da adı "Cin" olan bir sure mevcuttur. Cinlerden sıkça bahsettiği için "Cin suresi" adını alan bu sure 28 ayetten oluşur. Surede ayrıca tevhit, peygamberlik ve öldükten sonra dirilmek gibi konulara değinilir." (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024).

"(Ey Muhammed!) De ki: 'Bana cinlerden bir topluluğun (Kur'an'ı) dinleyip şöyle dedikleri vahyedildi: 'Şüphesiz biz doğruya ileten hayranlık verici bir Kur'an dinledik de ona inandık. Artık Rabbimize hiç kimseyi asla ortak koşmayacağız.'"

İslam âlimi Taftazani cinleri "Cinleri, muhtelif şekillere girebilen ve kendilerinden 'insanlar açısından olağanüstü bulunan' fiillerin zuhur ettiği, ateşten yaratılmış latif cisimlerdir. Onların insanlar gibi hem mü'min hem de kafir olanları bulunmaktadır." şeklinde tanımlar (Yalçınkaya, 2020). Kur'an-ı Kerim'de cinlerin dumansız ateşten yaratılmış olmasından söz edilir (Aydın, 2021; Yalçınkaya, 2020). Yine Kur'an'da Zariyat suresi 56. ayette "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." buyurulur (Kur'ân ve Meâli internet sitesi, 2024). Özetle İslam inancında cinler "ateşten yaratılmış, bedensiz, soyut, insan duyularıyla algılanamayan, akıllı ve sorumlu; ruhânî varlıklar olağanüstü bir mucize yoluyla dilediği bir insana/peygambere varlıklarını ve yaptıklarını hissettirebilen, ruhani varlıklardır." (Aydın, 2020), Hz. Peygamber'in hadislerinde, Yahudilik ve Hristiyanlığın kutsal kitaplarında da cinlerden söz edilir (Yalçınkaya, 2020).

Halk Kültüründe Cin ve Cin Çarpması

Cinler hakkındaki inanışlar ve söylenceler Türkler'de İslamiyet'i kabul etmeden önce de mevcuttur. Eski Türklerde çocuklar cinlere ve nazara karşı efsunlanır. Yine göz değmesine karşı bağ, bostan ve bahçelerde korkuluk ve nazarlık dikilir. Cin çarpan kimsenin yüzüne

soğuk su serpilir, sonra “kovuç kovuç” (kaç kaç) denilerek üzerlik ve öd ağacıyla tütsülenir. Oğuzlarda büyücünün adı “yelviçin”, cine de adı “yelvi”dir. Orta Asya lehçelerinde “arbağ” da büyü demektir. Eski Türklerde ağız kenarında çıkan uçuklara kötü ruhların yol açtığına inanılır, bu uçukların sahibi özel bir törenle efsunlanarak tedavi edilir. Buna “uçuklama”, tedavi edene de “uçukçu” denir (Şirin, 2009).

Halk anlatılarında ve halkın günlük yaşamında “cin” doğrudan telaffuz edilmekten korkulan bir isimdir. Bu yüzden günlük hayatta ve anlatılarda “Bizden Yeğler, İyi Saatte Olsunlar, Bizden İyiler, Pirabok, Pirelik, Kepoz, Piraboçik, Pispatik, Üç harfliler, Ecinni, Arap, Gaipdenler, Çarşamba Karısı ve Zurnacı, Bicik, Concolos, Andık, Geçkin, Gezer, Ibrık Kalfa, İfrit, İbliz, İli, İliyertemi, İsmi Lazım Değiller, Keruş, Korkut, Orak, Sayıp, Tarlagazan, Ecin, Öcü, Umacı, Uçuk, Cinka” gibi dolaylı isimlerle anılır (Gözelce, 2022). “Doğu Karadeniz’de ise bu varlıklara; “dışarı şeri, dışarılık, cin, obur, kuyruklu, cazı, goncoloz, meşe/yaban adamı-germakoçi, minnet, mulât, mayisa, hupur, peri” gibi adlar verilir (Kolot, 2019). Berna Kolot (2019), Trabzon Akçaabat Demirciköyü’nde “dışarşerliler [cinler]” üzerine yaptığı bir araştırmada bu köyde yaşanan cinlerle ilgili toplam 28 vaka derlemiştir.

Cinler insanların karşısına “kuş, otuz renkli bir kuş, oğlak, keçi, köpek, köpek yavrusu, kara köpek, beyaz köpek, kedi, sarı kedi, kara kedi, konuşan kedi, siyah bir kedi yavrusu, çok iri bir kedi, tavşan, kurbağa, öküz, alnında bir tek gözü olan öküz, yılan, kara yılan, çok iri, sakal gibi kılları olan yılan, örümcek, inek, tilki, siyah bir tilki, bir ayağı olmayan eşek, katır, keçi ile tavşan karışımı bir yaratık, domuz, altı kafalı ejder, civciv, tavuk, tüysüz tavuk, güvercin, keklik, hindi, deve, kuzu, sabah dört ayaklı olup gece altı ayaklı olan kuzu” (Küçükyıldız, 2022) gibi hayvan biçimlerinde çıkar. Bunun yanında cinler insanların karşısına kadın veya erkek biçiminde de çıkar. Görünümleri çok uzun boylu, “topukları önde, ayak parmakları arkada, giyiniş ve kıyafeti insana benzeyen, fakat ayakları ters, hızlı yürüyen, sivri kafası ve kulakları sivri, ayakları ve elleri kıllı, cücenin küçüğü, çirkin varlıklar” (Küçükyıldız, 2022) seklindedir. Cinler, Erzurum’un Tortum ilçesinde halkın memoratlar hakkındaki inancı konusunda yapılan bir araştırmada ise “kısa vücutlu, mantar başına benzer başlı, yumuk elli varlıklar olarak tahayyül edilir. Kimi anlatılarda boyları minare gibi çok uzun, ayakları insan ayağı gibidir ancak geriye dönüktür; çok rahat kılık değiştirebilen, iri vücutlu, çok ağır, kılık değiştirmedikleri sürece çirkin, özellikle yaşlı kadın şekline girdiklerinde yüzleri çok uzun ve ağız ve burunları yamuk” varlıklar olarak tasvir edilir. Yine bu yörede insanların cinlerle yakın ilişki içine girdiğine, cinlerle evlenip çocuk sahibi olduğuna, cinlerin insanlara zarar verdiğine, musallat oldukları insanların çocuklarına da eziyet ettiklerine, doğum yapmış kadınların bebeklerini boğduklarına ya da kendi hasta ve zayıf bebekleriyle değiştirdiklerine, cinler akan bir suyun karşı tarafına geçemediklerine inanılır (Kızıloğlu, 2013).

Halk anlatılarında insanlar zaman zaman cinlerle karşılaşır. Halk kültüründe cinler İslamiyet’i kabul eden, Müslümanlara iyi davranan “iyi cinler” ve İslamiyet’i kabul etmeyen, şeytan olarak adlandırılan, insanları yoldan çıkaran, korkutan, insanları cezalandırmak için çeşitli oyunlar oynayan “kötü cinler” olmak üzere iki gruba ayrılır. Bu karşılaşmalarda bazen insanlar cinler tarafından korkutulur. Cinlerle yaşandığı iddia edilen bu deneyim halk arasında “cin çarpması” olarak adlandırılır. Anadolu’nun pek çok yerinde cin çarpması vakası anlatıları tespit edilmiştir (Çobanoğlu, 2021). Çobanoğlu (2021) Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları adlı kitabında Anadolu’nun farklı şehirlerinde insanlarla cinlerin karşılaşmasına dair tam 107 anlatı tespit etmiştir. Halk arasında insanların psikolojilerinin ve ruhsal sağlıklarının bozulması hatta fizyolojik olarak da vücutlarında eğrilme, yamulma benzeri özelliklerin meydana geldiği kimi vakalar cin çarpması olarak nitelendirilir (Kolot,

2021). Halk anlatılarında cin çarpması hadisesinin insanların cinlerin insanlara kızması sonucunda cinlerin öfkelenerek insanları çarpması yani insanları bir çeşit cezalandırması olarak algılanır. Çarpılma olayının sonrasında insanlarda kötürüm ya da beyinsel özürlü kalma, yüz felci/felç geçirme, ağzın yüzün büzülüp eğilmesi, inme inmesi ve konuşamaz hâle gelme, dil tutulması, kolun çolak olması, kendini kaybedip çırpınma, sayıklama, yürürken dengeyi kaybetme, ayakların aniden tutmaması, kirli, pis, saçlı sakallı dolaşma isteği, mevsime uymayan kıyafetler giyme, eklem kasılması ve delilik" belirtileri görülür (Kolot, 2021). Akşam vakitlerinde tekinsiz mekânlarda gezmenin, cinlere zarar vermenin, cin düğününe denk gelmenin, cinlerin evlilik teklifini reddetmenin, soğan sarımsak kabuklarını yakmanın ya da bunlarla banyo veya tuvalete girmenin, cinlerle karşılaşılmanın başka insanlara anlatılmasının (Kolot, 2021), akşam ezanından sonra dışarı pis su, sıcak su dökmenin, yatakta yemek yemenin, dışarıda hacet giderirken "destur" diyerek izin istememenin, saçak altında, ağaç altında uyumanın, denize tuvaletini yapmanın (Beyaz, 2018), bulaşık sularını veya sıcak suyu akşam saatlerinde açığa ya da kapı önlerine dökmemeli, açık yerlerde tuvalet ihtiyacını gidermemeli, karanlık ve pis yerlere girerken, Bismillah, destur, tu tu tu de"memenin (Duvarcı, 2005) cinlerin insanları çarpmalarının temel nedenleri olduğuna inanılır.

Mardin Artuklu ve Mardin'in yakın ilçeleri olan Kızıltepe, Nusaybin, Midyat ve Savur yörelerinde yapılan bir araştırmada bu bölgede cinler ve cinlere bağlı inanışlar konusunda zengin bir anlatı geleneğine rastlanır (Balıkçı, 2023). Nevşehir efsaneleri üzerine yapılan bir araştırmada cinlerden ve perilerden söz edilir (Alptürker, 2013). Halk anlatılarının ve söylencelerinin yanı sıra manilerde, türkülerde ve bilmecelerde de cinlerden söz edilir (Sıbıç, 2000). Bunun yanında "cin" kavramı Türkçede bitki, hayvan, eşya, alet ve hastalık adlarında, coğrafya ve meteoroloji terimlerinde, deyim ve atasözlerinde de kendine yer bulmuştur (Sıbıç, 2000).

SİCCİN - AMEL DEFTERİ

Olay Örgüsü

Ele alacağımız ilk eser, Şafak Güçlü'nün Siccin - Amel Defteri adlı romanıdır. Eda, İstanbul'dan ayrılıp küçük bir Ege kasabasının bir köyüne yerleşir. Kasabaya geldiğinde Türkan'ın Yeri isimli kafe/pastaneyi işleten Türkân'la tanışır. Cuma Bey ölünce dükkânı pavyonlardan kurtardığı Türkan'a bırakmıştır. Eda kırk hanelik ıssız köyde harabeye dönüşmüş eski bir taş eve yerleştiği günün ertesi, Ebe Ana isimli bir kadın kendisini ziyarete gelir; buranın mazbut bir köy olduğunu, bunu unutmaması gerektiğini söyler. İnsanları elli yıl önce cinlerin lanetiyle katledilen bu köy, günahkâr bir köydür. Bu katliamdan sonra ne zaman bir günah işlense bu günahı işleyenin ya da işleyenlerin cinler tarafından cezalandırılacağına inanılır. Eda köyün imamına gelir; ormanda çocuklar gördüğünü, bu çocukların aslında cin olduğunu anlatır. Bu olaydan sonra Eda İstanbul'dan kaçıp neden buraya geldiğini hatırlamaya çalışır. Evine döndüğünde Ebe Ana'yla karşılaşır. Ormanda gördüğü varlıkların kim olduğunu sorar. Ebe Ana onların "Siccin'in lanetli uşakları, cehennemin askerleri, dumansız ateşten yaratılmış iblisin cinleri" olduğunu söyler. Bir zamanlar bu köyün cinler tarafından katledildiğini, Eda'nın geldiği gece de bu lanetin geri döndüğünü söyler. Ebe Ana bir ayin eşliğinde bez çaputa sarılmış nesneleri ormandaki kuyuya atarak bir büyü yapar ve cinleri çağırır. Eda'nın köydeki tek arkadaşı Müzeyyen sevgilisi Ömer'le buluşmaya gideceği bir gece köyün bazı erkekleri tarafından tecavüze uğrar. Evine dönen Müzeyyen babası tarafından öldürülmek istenir. Müzeyyen kaçarak Eda'nın evine sığınır. Ebe Ana Eda'nın

evine gelerek Müzeyyen'i vermesini ister. Müzeyyen için yapılacak bir şey kalmadığını, Müzeyyen'in adının Siccin'e yazıldığını söyler. Eda arabasıyla Müzeyyen'i de alarak kaçar ve Türkân'ın evine sığınır. Türkân Eda'yı kandırır. Müzeyyen'e tecavüz eden Musa, Hasan ve Selim gelip Müzeyyen'i alırlar. Eda köyün imamına gidip yardım ister. İmam, kızı kurtarmanın tek yolunun Siccin'i yok etmek olduğunu söyler. Siccin'i aldığında da ormandaki cinlerin kendisini yok etmek isteyeceklerini de ekler. Köyün diğer tarafındaki büyük boş arazide Müzeyyen'in düğünü için hazırlıklar yapılır. Düğün alayı oyun havaları eşliğinde büyük araziye geldiği sırada Eda da Ebe Ana'nın evindeki Siccin defterini yok etmeye çalışır. Eda Siccin defterini bulur ama defter bomboştur. Ebe Ana'nın evinde defteri ararken Eda evde küçük bir kız çocuğuna rastlar. Dışarı çıktıklarında kız ormana doğru kaçar. Eda ormanda küçük kızı bir ağacın altına saklanmış olarak bulur. Ormanı bitimindeki meydanda düğün tüm hızıyla devam eder. İçkinin tesiriyle kendinden geçen kadınlar ve erkekler şehvetin esiri olmuş biçimde birbirlerini tahrik ederek dans ederler. Düğün alanı kendinden geçmiş günahkârlar topluluğunun ayinlerini andıran ritüeline dönüşür. Eda yere düşer, kalkmak isterken büyük bir yarığın içine düşer. Türkan bir bıçakla imamın boğazını keser. Cinler düğünü basar. Tüm köy halkını kemiklerini kırarak cezalandırır. Küçük kız Türkan'ın üzerine atlayarak onu elleriyle parçalar. Eda Müzeyyen'in yüzündeki kırmızı örtüyü kaldırdığında onun Müzeyyen değil kendisi olduğunu fark eder. Eda aslında Müzeyyen'in ta kendisidir. Müzeyyen aslında bir akıl hastanesinde tedavi görmektedir. Doktor Burak Müzeyyen'in geçirdiği bir sinir krizi sonrasında öğrencilerine Müzeyyen hakkında bilgi verir: Müzeyyen'in annesi Türkan kocası ölünce kendini içkiye vurup şehvete esir olur. Küçük kızını babaannesi Ebe Ana'ya bırakıp her gece başka bir erkekle birlikte olur. Türkan bir gece kızını ormana götürüp bırakır. Ormandaki yaratıklar Müzeyyen'e dokunmaz. Müzeyyen kendince ormandan kendini koruyan cinlerle birlikte döner. Annesi zamanla eve de erkekler getirmeye, onlarla evde birlikte olmaya başlar. Müzeyyen büyüdükçe güzelleşir. Eve gelen erkekler Müzeyyen'i de taciz etmeye başlarlar. Müzeyyen babaannesinin verdiği bir deftere yaşadığı kötülükleri yazar. Babaannesinin kendisine anlattığı Siccin hikayesine inanarak bu defterin Siccin defteri olduğuna inanmaya başlar. Gerçekte ise Müzeyyen bir gece sevgilisi Ömer'le ormanda buluşmaya gittiği sırada köyün gençleri tarafından tecavüze uğrar. Müzeyyen bu olayı annesine anlatır. Ama annesi oralı bile olmaz. Bir an önce Müzeyyen'i Ömer'le evlendirmek ister. Düğün gecesi Müzeyyen cinnet geçirerek kendisine tecavüz edenleri ve tüm köy halkını katleder. Kendini yaşadığı bu travmadan kurtarmak için de kişilik bölünmesiyle zihninde Eda'yı oluşturur. Eda üzerinden de Siccin aracılığıyla geçmişiyle yüzleşir (Güçlü, 2019).

Siccîn Romanında Cinlerin Ele Alınış Biçimi

Arapça "sicn" kelimesinin çoğulu olan "siccîn"in tanımlarından biri "kâfirlerin amellerinin yazıldığı kitap"tır (Üzüm, 2000). İslam âlimlerinden Zemahşerî, illiyyîn ve siccînin iki ilâhî kitap olup illiyyînde meleklerle sâlih kimselerin ve cinlerin, siccînde ise şeytanlarla fâsık [günahkâr, U.A.] insanların ve cinlerin amellerinin [bir kimsenin dinin buyrukları uyarınca yerine getirdiği, yaptığı işler. U.A.] yazılı olduğundan söz eder. Kötülüklerin insanı cehenneme götürecek olması, [cehennemin zihinlerde en aşağılarda yer aldığının düşünülmesi, U.A.], bu defterlerin çok aşağı bir yerde bulundurulması nedeniyle "siccîn" olarak anılır (Üzüm, 2000). Siccîn romanında "Amel Defteri" alt başlığı da "Siccin" kavramının "kötüler"in amellerine (günahkâr eylemlerine) ait bir roman olduğuna vurgudur. Romanın başında romanda anlatılanların inandırıcılığını sağlamak için Kur'an'dan bir alıntı yapılır:

''Siccîn' nedir bilir misin?" O, günahkârların amellerinin sayılıp yazıldığı bir kitaptır!'

Mutaffifin Suresi, 8-9. Âyet" (Güçlü, 2019)

Siccin - Amel Defteri'nde "siccîn" içinde kötü cinlerin yaşadığı çok derin ve karanlık bir kuyu olarak tasvir edilir. Cinler bu kuyudan (siccîn) yeryüzüne çıkar:

"…Yerin binlerce kilometre altından, cehennemin kalbinden gelen yaratığın homurtuları gibi yükselen sesler, kuyunun derinliklerinden geliyor gibiydi. […] Az önce küçük kızın peşinden koşan iblisin küçük cinleri, şimdi saklandıkları ağaçların arkasından çıkmış küçük kıza doğru yaklaşıyordu." (Güçlü, 2019).

Romanın baş kahramanı Eda'nın geldiği köyün sakinlerinden Ebe Ana köydekileri siccîn konusunda uyarır:

"…Size diyorum ayağınızı denk alın, günahtan uzak durun, Siccîn'e yazılanlardan olmayın! […] İblisin cinlerinden Allah'a sığının, kötülüklerden Allah'a sığının." (Güçlü, 2019).

Ebe Ana'nın sözünü ettiği cinler büyük bir yangın çıkarmış, günahkârları yakalayıp tek tek avlayarak cehennemin derinliklerine sürüklemişlerdir (Güçlü, 2019).

Köyün bir başka sakini olan şehvet düşkünü Âdem de adı Siccin'e yazılan biri olarak cinlerin gazabına uğrar ve korkunç bir şekilde cezalandırılır:

"…Kafasını kaldırdığında küçük kız çocuğu; morarmış yüzü korkunç beyaz gözleri ve ürkütücü ifadesi ile ona bakıyordu. […] Bir anda korkuyla kafasını kaldırdığında, iblisin küçük cinlerinin, korkunç bakışlarıyla kendisine bakmakta olduğunu görmüştü. […] Gözleri kan kırmızısı alev alev yanan bakışlarıyla ölüm kusan küçük cin, simsiyah olmuş küçük dudaklarını araladığında, kurtlar ve solucanlar da süzülerek ağzından dışarıya çıkıyordu. Adem küçük kızın bir anda gözlerinin içine baktığında cehennemi ve oradaki azabı görmüştü.

Tam o anda birden vücudu şiddetle yukarı doğru yükselen Adem, boşlukta bir askıdaymış gibi kalmış ve hemen akabinde de vücudu şekilden şekile girerek cin çarpmasına maruz kalmıştı.

Tüm kemiklerinin eklem yerlerinden çıkan o iğrenç kemik sesi, taş yolda yankılanıyor ve bu kulakları sağır eden sese çocukların kahkaha dolu çığlıkları eşlik ediyordu." (Güçlü, 2019)

Âdem halk anlatılarındaki cin çarpması vakalarına benzer bir âkıbete uğramıştır:

"Sol eli bileğinden geriye doğru dönmüş, sağ kolu ise komple bükülmüş ve arkada 'Z' çizer bir şekilde kalmıştır." (Güçlü, 2019)

Eda'nın ormanda gördüğü "Yüzleri ölü yüzü gibiydi… Yüzlerinin her yanını kaplayan siyah damarları ve derin kesikleri vardı…" diye tasvir ettiği cinleri Ebe Ana da "…Siccîn'in lanetli uşakları… Cehennemin askerleri, dumansız ateşten yaratılmış İblis'in cinleri!" şeklinde tasvir eder (Güçlü, 2019). Buradaki "dumansız ateşten yaratılmış" tanımlaması da yukarıda sözünü ettiğimiz dinî kaynaklarda yer alan cin tanımıyla aynıdır (Yalçınkaya, 2020).

Köyün sakinlerinden Emine, gelini Kevser'in düşük yapmasını engellemek için cinlerin yardımıyla "büyü"ye başvurur. Ormandaki derin bir kuyunun başına gelerek gelinine ait birtakım nesneleri kuyuya bırakır:

“Ya kahnar… Ya cin! […] Son bağırışı, cehennemin en derin kısımlarına kadar inmişti. Elindeki paçavra tomarını karanlık kuyunun dipsiz derinliklerine fırlatıp atmıştı. Cinler Emine’nin davetini kabul etmiş ve paçavra tomarına sarılmış olan Kevser’in saç tırnak ve elbisesinden kumaş parçasını bir şölen yemeği gibi yiyerek anlaşmayı perçinlemişti…” (Güçlü, 2019)

“Anadolu’daki yaygın inanışa göre, cinler çoğu zaman insanları delirten, şaşkın ve perişan eden, hasta eden, büyücülere yardım ederek kötülüklere yol açan varlıklar olarak bilin”ir (Sipahi, 2006). Ebe Ana da başka büyücüler gibi cinlerden yararlanmıştır.

Siccîn - Amel Defteri romanının sonunda Müzeyyen ile Eda’nın aslında aynı kişi olduğu, olayların akıl hastanesinde yatan bir hastanın zihninde uydurduğu şeyler olduğu anlaşılır. Eda yaşadığı tecavüz olayı sonrasında kişilik bölünmesiyle Müzeyyen karakterini yaratmış, çocukluğunda ninesinden dinlediği hikâyelerin etkisiyle düğününde gerçekleştirdiği katliamı cinlere mâl etmiştir. Aslında romanda cinlerle ilgili olarak anlatılanların bir çeşit rüya yahut halüsinasyondan başka bir şey olmadığı ortaya çıkar.

BEŞ SEVİM APARTMANI - RÜYA TABİRLİ CİNPERİ YALANLARI

Olay Örgüsü

Bu bölümde ise Mine Söğüt’ün Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları adlı eseri üzerinde duracağız. Kısa boylu, çilli ve kızıl saçlı bir çocuk olan Samimi’nin annesi, kocası ölünce oğlunu İstanbul Nişantaşı’ndaki beş odalı bir evde yaşayan halasına bırakır, Amerikalı bir adamla evlenerek Amerika’ya yerleşir. Yılda bir kere bir saatliğine oğluna uğrar. Uğradığında da Samimi’yi kucağına alıp doya doya sevmez. Anne sevgisine hasret büyüyen Samimi yıllar boyu annesizliği sindirmiş gibi yapar. Samimi’nin halası Müzehher Hanım akıllı uslu, varlığıyla yokluğu bir yeğeninden gayet memnundur. Samimi yıllarca kendine reva görülen nahoş şeylere sessiz kalır. Samimi’ye bu suskunluk oyununu öğreten rüyalarına giren cinler ve perilerdir. Yıllar boyunca içindeki cin peri arkadaşlarını kimseye hissettirmeden kalabalıklar içinde yalnız yaşamaya devam eder. Samimi otuz yaşına geldiğinde kendisinden on beş yaş büyük neşeli, mahcup ve çilli bir kadın olan Gülizar’a âşık olur. Cin ve peri arkadaşları gidip aşkını itiraf ederse kendisini de Gülizar’ı da öldüreceklerini söyleyerek Samimi’yi tehdit ederler. Otuz yıl boyunca yaşamını şenlendiren, yaşamını katlanabilir kılan rüyalarının yegâne kahramanı cinler ve perilere çok kızar. Artık otuz yaşında bir psikiyatr olan Samimi bir daha cinler ve perileri rüyalarına sokmayacağına yemin eder. Gerekirse hayatı boyunca hiç uyumayacak ve cinlerle perilerden intikam alacaktır. Âşık olup aşkını yüreğine gömdüğü o yıl halası ölür. Beş odalı, kasvetli, kocaman evde tek başına kalır. Klinikteki işinden kovulur. Samimi eve kapanarak tüm dünyayı cinlerle perilerin olmadığına inandırmaya karar verir. Nöroloji ve psikiyatri uzmanı olan Doktor Samimi cinler ve perilerin trigeminel nevralji, epilepsi, obsesif kompulsif bozukluklar gibi bilimsel hastalık adı altında insanların içine girip insanları kandırdıkları gibi doktorları da kandırdıklarına inanır. Samimi yıllar boyunca cinler hakkında yazmaya devam eder. Sonunda cinlerle perilerin başka insanlar üzerindeki etkilerini, çalışma biçimlerini, insanları nasıl ele geçirdiklerini gözetlemeye, cinlerle perilerin mahrem dünyasına sızmaya karar verir. Cihangir’de bir komisyoncudan her katında tek odalık bir daire bulunan metruk durumdaki Beş Sevim Apartmanı’nı satın alır. Binanın beş odasını da halasının evinden kalan eşyalarla gelişigüzel dayayıp döşer. Akıl hastanesinde asistanlık yapan bir arkadaşının yardımıyla Pürtelaş Sokağı’ndaki bu apartmana ikisi erkek üçü kadın beş akıl hastasını gizlice yerleştirir. Bu beş hastanın beşi de başı daha

önce cinler ve perilerle derde girmiş kimselerdir. Samimi de Beş Sevim Apartmanı'nın bodrum katına yerleşir. Samimi bu apartmanı almadan çok önceleri, Beş Sevim Apartmanı'nda Beş Sevim Huriye Hanım isimli bir kadın yaşamaktadır. Geçmiş zamanda Huriye Hanım'ın doğurduğu beş kız çocuğu da doğumdan hemen sonra ölür. Kocası Huriye'yi terk eder. Huriye Hanım beş kedi alıp bunlara ölen beş kızının ismini verir. Bir gün kayıplara karışan Huriye Hanım'ın cesedi Merkez Efendi Türbesi'nde Rahime Hatun'un mezarının üzerinde bulunur. Ölen kadının üzerinde uyuyan beş kedi olduğu görülür. Mahalleli bu olaydan sonra zaman zaman kedi sesleri duyulan Beş Sevim Apartmanı'nın cinli perili bir yer olduğuna inanmaya başlar. Doktor Samimi apartmandaki beş hastayı incelemeye, gözlemlemeye koyulur. Onları her gün dinler. Anlattıklarıyla dosyalarında yazılanları karşılaştırır: Birinci katta yaşayan Oğuz, çocukluğunda duyduğu bir söylentiden hareketle on beş yaşına geldiğinde bir ekmek bıçağıyla annesini yedi yerinden bıçaklayarak öldürür. Sonra akıl hastanesine kapatılır. İkinci katta bir nemfomanyak olan ve seksen yaşında bir cadı olduğuna inanan Yeşim yaşar. Yeşim, annesi öldükten sonra anneannesinin yanına yerleşir ve her üç ayda bir bebek düşürür. Anneannesini kendisini cinlerin kandırdığına, erkeklerle yatmaya zorladığına inandırır. Anneannesi Yeşim'i mahalledeki Cinci Ziya Hoca'ya götürür. Yeşim'in bu olaydan sonra yapacağı tüm düşüklerin babası Ziya Hoca olur. Anneannesini oturdukları evin beşinci katından aşağı attığı için akıl hastanesine yatırılır. Üçüncü katta varlıklı bir ailenin intihara eğilimli çocuğu Yusuf yaşar. Tek derdi kendini öldürmek olan Yusuf, çocukluğundan beri sürekli kendisine zarar verir. Yusuf bir akıl hastanesine yatırılacağını anlayınca bir gece babasının demir ökçeli rugan ayakkabısının topuğuyla annesinin başını parçalayarak annesini öldürür. Yusuf bir akıl hastanesine kimsesiz ve kimliksiz biri olarak yatırılır. Dördüncü katta cinsel kimlik sorunu yaşayan Elif isimli genç bir kız yaşar. Elif on yedi yaşına geldiğinde, annesi yeni eşinden bir erkek çocuk doğurur. Elif annesinin bir erkek çocuk doğurduğunu öğrenince eline boya ve fırça alarak evin her tarafına kocaman harflerle "bir erkek çocuk öldürüldü" diye yazar. Elif'in çıldırması üzerine akıl hastanesine yatırılır. Elif bir erkek çocuk öldürüldü cümlesiyle kendisine bir duvar örerek o duvarın arkasına saklanır. Beşinci katta yaşayan Melike anneannesinin Rize'nin Rum köylerinde yaşayan bir kadın olduğuna inanır. Melike aslında Balat'ta babasız olarak doğmuş bir çingene kızıdır. Melike bir gece rüyasında babası zannettiği adamın kendisini annesi ve anneannesi yüzünden terk ettiğini söylemesi üzerine annesinin ve anneannesinin boğazını jiletle keserek onları öldürür. Samimi her kattaki hastayla ilgili araştırmalarını sürdürürken bir yandan cinlerle ilgili araştırmalarına devam eder. Cinlerin dört yüz ila bin yaşına kadar yaşadıklarını, ışık hızıyla hareket edebildiklerini, insanlardan bambaşka bir zaman ölçüsü içinde var olduklarını tespit eder. Cinlerin insanın vücuduna girip insan vücudunda dolaşabildiklerini, fizyolojik hastalıklara da sebep olduklarını keşfeder. Boynunda çıkan kara sivilcenin cinlerin vücuduna gireceklerine dair gönderdikleri bir işaret olarak algılar. Zamanla Doktor Samimi cinlerin kendisine önce bir hayal olarak yaklaşacağını, sonra vücuduna gireceğini düşündüğü için aynalara bakmamaya, aynaları kırmaya karar verir. Cinler damarlarını tıraş bıçağıyla kesmesi için kendisini kışkırtır. Tüm tıraş bıçaklarını atar. Tüm ampulleri kırar. Eve ışık girmesin diye tüm perdeleri kapatır. Doktor Samimi sonunda cinlerin içine girdiğini düşünür. Bir haziran sabahı erken saatlerde mahallenin kedileri yine canhıraş çığlıklar atmaya başlar. O sabah Doktor Samimi zehirli bir iğneyle beşinci kattan başlayarak beş hastanın beşini de öldürür. Bodrum kattaki odasına inerek günlüğüne cinlere yenildiğini; insanların bu cinayetleri cinlerin hakimiyetine girdiği için işlediğini, doktorların ise delirdiği için işlediğini söyleyeceklerini yazar. Cinlerle perilere baş kaldırdığını itiraf eder. Doktor Samimi tüm kapıları kırıp çocukluğunun hınzır cinlerini serbest bırakmıştır. Bunu yaparak da artık şeytanlaşmıştır. Doktor Samimi cinayetleri işledikten birkaç saat sonra gaz dökerek tüm apartmanı ateşe verir. Yangın yarım saat sürer. Yangını söndüren itfaiyeciler beş katta hiç

cesetle karşılaşmaz. Bodrum katta Doktor Samimi'nin bedeninden arta kalanları ceset torbasına zorlukla doldururlar (Söğüt, 2016).

Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları Romanında Cinlerin Ele Alınış Biçimi

Beş Sevim Apartmanı romanında "cin" temasının bir bilim insanı, bir psikiyatr doktor ekseninde ele alması ilginçtir. Cin konusu ülkemizde inanca ve özellikle de Müslümanlığa odaklı bir konu olduğu için genellikle pozitif bilimlerle uğraşan insanlar tarafından bazen bir safsata, boş ya da batıl bir inanış olarak kabul edilir. Bu romanda bir psikiyatr doktor olan Samimi, cinlerin varlığına inanır. Günlüğüne cinlerle ilgili olarak Kur'an'dan yaptığı ayetleri not eder:

> "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.
> […]
> Ey Muhammed de ki: Cinlerden bir topluluğun Kur'an dinlediği bana vahi oldu.
> […]
> Cinleri de daha önce dumansız ateşten yarattık.
> […)
> Cinler yalın bir ateşten yaratmıştır" (Söğüt, 2016).

Samimi, trigeminal nevralji, epilepsi, paroksismal rahatsızlık, obsesyonel nevroz, obsesif kompulsif bozukluk gibi pek çok psikolojik rahatsızlığın sebebi olarak cinleri görür (Söğüt, 2016) Samimi bilim adamlarının soyut olayları metafizik, fizik ötesi gibi gösterişli kelimelerle anlatarak bir kenara itmeyi sevdiklerini; nörolog ve psikologların cinlerle perilere dayanan hikâyeleri idrak yanılması olarak yorumladıklarını düşünür. Samimi'ye göre insanların içine girerek insanların içini oyan, insanları istediklerine inandıran "kandırıkçı cinler, düzenbaz periler, iğrenç ifritler" (Söğüt, 2016) doktorları da kandırmaktadır.

Psikiyatr Doktor Samimi'nin otuz yaşına kadar rüyalarına girerek bu rüyaları bir eğlenceye dönüştürür. Samimi otuz yaşına geldiğinde bir kıza âşık olur ama cinler onu kızdan uzak durması için kendisini de kızı da öldürmekle tehdit ederler. Samimi bu noktadan itibaren cinlerden intikam almaya karar verir. Bu "zamansız ve mekânsız bir dünyanın kötü kalpli yaratıkları", "bedensiz olmanın hıncını bedenlilerden çıkaran kötü kalpli yaratıklar, "bu tozu dumana katan, kara gözlü, saldırgan, bencil, bedensiz varlıklar, sadece ve sadece kendilerine inanıldığı müddetçe var" oldukları için Samimi insanları cinlerin olmadığına ikna ederek onlardan intikamını alacaktır. Cinlere olan inancı yerle bir etmek için cinlerin dünyasını alt üst edecektir. İnsanlar onlara inanmazsa, insanlar onları umursamazsa cinlerin otoriteleri sarsılacak; böylece dünya cinlerle perilerin egemenliğinden kurtulacaktır (Söğüt, 2016).

Samimi insanları cinlerin olmadığına inandırmak için cinlerin hışmına uğrayıp akıl hastanesine yatırılan beş hastayı Beş sevim Apartmanı'nın beş katına yerleştirir. Amacını bu hastaların yardımıyla gerçekleştirmeyi düşünür. Samimi hastalar üzerinde çalışırken bir taraftan da cinler hakkındaki hadisleri ve cinlerle ilgili tespitlerini günlüğüne yazmaya devam eder:

> "Hazreti Muhammed bir hadiste şöyle diyor:
>
> 'O, kanın damarlarda dolaştığı gibi, insan vücudunda dolaşır.

[…]

Cinler ışığın içine gizlenip bedenime sızmaya çalışıyor ve birtakım organlara işlemek istiyorlar.

Oralarda hastalık yaratacaklar.

Cinler her şeyi biliyorlar. Bilgi hırsızı cinperiler.

Bazen kulaklarıma olmadık şeyler fısıldıyorlar, beni yoldan çıkarmak istiyorlar.

Onlar insanı diledikleri şeye inandırırlar.

Cinler insanların en hassas organlarına kadar girer onları delirtirler. Beni delirtmek istiyorlar." (Söğüt, 2016)

Samimi cinlerden kaçmayı bırakarak onlarla yüzleşir:

"Ve dün gece apartmanı istila eden cinperi ordusunu gördüm.

Onlar, ateşten yaratılmış, ışık hızında hareket edebilen, gaz gibi girdiği maddenin şeklini alabilen tuhaf varlıklar.

Erkeği cin, dişisi peri.

[…]

"Yedi yüz ile bin beş yüz yıl arasında ömürleri var. Ölümleri yaklaştığında ihtiyarlıktan geriye, çocukluğa doğru giderler." (Söğüt, 2016)

Samimi araştırmalarına devam ederken cinler hakkındaki bilgisi de artar:

"Cinler, insandan kat kat ömürlü, cin akıllı kurnaz varlıklar... Herkesle başka türlü bağlantı kuruyorlar. Zaafları koklaya koklaya buluyorlar.

İçine cin giren insan genelde bu sırrı kimseyle paylaşmıyor. Bunu tembihleyen cinler...

Böylece insanların kafasının karışmasını, aklının çelinmesini engellemeye çalışıyorlar." (Söğüt, 2016)

Samimi'ye göre cinler ilişki kurdukları insanları korkutarak bu ilişkinin açığa çıkmasını engellerler. İnsanların korkutup insanların aklını kaçırtırlar. Akıl gidince açılan boşluktan zehirlerini insanların gönüllerine akıtırlar. Cinler ışık hızını aşabilen varlıklardır. İçine girdikleri bedene de zamanı şaşırtırlar. Sonunda Samimi cinlerin fiziksel hastalıkların da cinlerden kaynakladığı kanaatine varır:

"İşte bu yüzden cinler doğrudan doğruya fizyolojik hastalıklara sebep olabiliyor. Alyuvarlarımıza binip damarlarımızın içinde dolaşıyorlar. […] İnsanı isterlerse kanser yapıyorlar, isterlerse şizofren, isterlerse de katil." (Söğüt, 2016)

Samimi kandığını, kandırıldığını, kaybolduğunu, kaybedildiğini kabullenerek cinlere teslim olur. “Şeytan cinlerin kralıysa eğer benim başım artık şeytanla dertte. Benim başım artık kendimle dertte.” (Söğüt, 2016) diyerek aslında insanın cinlerden daha tehlikeli bir varlık olduğunu üstü kapalı itiraf eder.

Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları romanı aslında adından da anlaşılacağı üzere “cinperi yalanları”ndan başka bir şey değildir. Romanın sonunda çıkan yangında apartman yanar. İtfaiyeciler Samimi’nin yanmış cesedinden arta kalanları ceset torbasına doldururlar; ama mahallelinin bu apartmanda yaşadığına inandığı beş tuhaf insanın izine bile rastlamazlar. Bu romanda da cinlerle ilgili anlatılanların tamamen roman kahramanının zihninde yarattığı bir fantezi ya da halüsinasyon olduğu anlaşılır. İronik biçimde Samimi amacına ulaşmış, cinlerin aslında olmadığına okuru inandırmış olur.

CİN ÇARPMASI

Olay Örgüsü

Uğurcan Uygun’un Cin Çarpması romanında, İstanbul’da yaşayan lise son sınıf öğrencisi Zeynep üst komşularının kızı Şule’nin sinir krizleri ve sürekli gördüğü kabuslara çare aramak için ailesi Şule’yi İstanbul’un ücra bir kasabasındaki cinci hocaya götürürken onlara refakat eder. Cinci Hoca’nın evinin üst katındaki izbe bir odada Şule’yi babası ve Zeynep’i ağırlar. Zeynep cinci hocanın evinde birtakım tuhaflıklara tanık olur. Şule’nin babası Süleyman Hoca’ya ne olup bittiğini sorar. Cinci Hoca Amir kabilesi cinlerinden birinin kızına âşık olduğunu, kızdan karşılık bulamayınca da bedenini ele geçirip onu öldürmeye çalıştığını söyler. Sonrasında Zeynep İletişim Fakültesini kazanır. İlk dönemin sonunda bir korku kulübü kurmaya karar verir. Bölümden Aysun, Mert ve Begüm isimli üç öğrenci ile Zeynep bir korku kulübü kurarlar. İlk buluşmalarında Zeynep üç arkadaşına üzerinde Kitabü’l Azazil yazan birer dosya verir. 5. yüzyılda yazılan, cinler hakkında tüm bilinmeyenlerin bulunduğu Kitabü’l Azazil’de çok detaylı cin ve şeytan çizimlerinin yanı sıra en güçlü büyüler, tılsımlar ve cinlerle nasıl irtibata geçileceğinin yolları da yer alır. Kitabü’l Azazil’in kayıp iki nüshasının bir araya getirilmesiyle gizlenen bir büyünün açığa çıkarak, insanoğlunun görebileceği en büyük lanetin uyanacağı ve metafizik âlemde sürgün tüm şeytanların, iblislerin ve cinlerin fiziki âleme geçiş yaparak insanlığı yok edeceğine inanılır. Zeynep, Begüm, Aysun ve Mert bu kitabın peşine düşmeye karar verirler. Toplantıdan sonra Mert motosikletiyle eve giderken bir otobüsün altında kalarak can verir. Bir yıl sonra Aysun ve Begüm üniversiteyi bitirir. Okulda yalnız kalan Zeynep Cinci Hoca’yı aramaya başlar ama bulamaz. Begüm’ün mahalleden tanıdığı Latif Hoca’dan Zeynep’in geçmişte şahit olduğu olayın detaylarını anlatarak Cinci Hoca’nın kim olduğunu sorar. Latif Hoca, adı Haydar olan Cinci Hoca’nın iblisler tarafından ele geçirildiğini, bu işlerin tehlikeli olduğu için Begüm ve arkadaşlarının bu tür işlerden uzak durmalarını, Zeynep’i kendisine getirmelerini tembihler. Begüm ve Aysun, Zeynep’in evine giderler. Bir iblis Begüm’ü balkondan aşağı atarak öldürür. Zeynep okulu bitirir. Kısa sürede yüzbinlerce takipçisi olan bir medya fenomeni haline gelir. Bir takipçisinden aldığı bir mesajla yeniden Kitabü’l Azazil’in peşine düşer. Atıf Hoca Zeynep’i cinlerle iletişime geçen herkesin zarar göreceği konusunda uyarır. Latif Hoca Cuhennalar adlı büyük bir cin kabilesinin Zeynep’in peşinde olduğunu, Kitabü’l Azazil’i unutmasını, bu kitabın peşinde sadece insanların olmadığını söyler. Zeynep’in peşinde olan varlıklar Atıf Hoca’yı korkunç biçimde öldürür. Atıf Hoca’nın katili bulunamaz. Polis memuru Hasan Atıf Hoca cinayetinin kamera kayıtlarını defalarca izler. Kamera kaydında siyah çarşaflı bir kadının saniyenin binde biri kadar kısa bir sürede görünüp kaybolduğunu

fark eder. Hasan uzun araştırmalar yapar, kitaplar okur. Doğaüstü varlıklarla irtibatlı olduğu söylenen insanlarla tanışır. Hiçbir bilgi elde edemez. Yaptığı araştırmada Çengelköy cinayetinin yaşandığı günlerle aynı tarihte Nusaybin'de de benzer bir cinayet işlendiğidir. Hasan, durumu Asayiş Şube Müdürü'ne iletir. Hasan ücretsiz izne ayrılır. Akşam caminin yeni imamından bilgi almak için camiye gider. Caminin imamı Bekir'e olan biten her şeyi anlatır. Bekir Hasan'a kendisinin insanları cinlerin şerrinden koruyan bir Hüddam olduğunu, Hüddamların Müslüman cinlerin yoldaşı olduğunu, Müslüman cinler yardımıyla kafir cinlerin yapacakları tüm kötülükleri önceden öğrendiklerini anlatır. Tüm cin kabilelerinin Deccal gelmeden onun ordusunu hazırlamak için Kitabü'l Azazil'in peşinde olduklarını söyler. Kitabın iki nüshasının günümüze kadar ulaştığını, bir nüshasının Mardin yöresinde saklandığını, diğerinin ise "Hüddam"lar tarafından korunmak üzere İstanbul'a getirtildiğini ve muskalı bir lahidin içinde toprağa gömüldüğünü itiraf eder. Nusaybin'deki nüshanın hâlâ kayıp olduğunu da söyler. Bekir'le Hasan meseleyi çözmek için Nusaybin'e gelirler. Bekir Hoca Hasan'a Kitabü'l Azazil'in bir nüshasının, Nusaybin'de katliamın yaşandığı evin altında gömülü olabileceğini, cinlerden önce ona ulaşmaları gerektiğinden söz eder. Hasan, Bekir ve Nusaybinli Ömer Hoca Suriye sınırına yakın bir köyde bulunan Hüddamlar Tekkesi'ne giderler. Hazırlıklar tamamlanıp katliamın yapıldığı evde kazı hazırlıklarına başlanır. Eski Mısır'da ve Anadolu'nun tarih öncesi dönemlerinde yapılan bir ritüeli uygularlar. Bekir Hoca Kitabü'l Azazil'i bulmak için toprağı kazmaya başladığında kendini bir çölde bulur. Alnından iki yana doğru boynuzlar uzanan, her yeri yanmış, etleri parça parça dökülen yaratık İbn-i Cuhaşe olduğunu ve Ademoğlu'nun cinlere yaptıklarının hesabını vereceği anın çok yakın olduğunu söyler. Bekir'in Kur'an'dan bir ayet okumaya başlamasıyla çölün ortasında kocaman bir delik açılır kendisi dışındaki herkes bu deliğe sürüklenir. Son kum tanesi deliğe girdiğinde elinde Kitabü'l Azazil'in elinde olduğunu görür. Bekir Hoca ve Hasan Kitabü'l Azazil'i İstanbul'a getirirler. İstanbul'a vardıklarında Zeynep'in konakta Cinci Haydar tarafından feci biçimde öldürüldüğünü öğrenirler. Bekir ve Hasan caminin minare odasının altında yer alan bir tünelden konakta Kitabü'l Azazil'in diğer nüshası bulunan lahitin olduğu odaya yürürler. Bekir lahit odasının kapısını açtığında şiddetli bir yangınla karşılaşır. Arkasında kalan Bekir ateşin içinde beliren yaratığın darbesiyle merdivenlerden yuvarlanır, kafatası çatlar ve ölür. Bekir lahitin tam önünde duran şeytanı görür. Odadaki ateş ve şeytanın ateşi sönünce şeytanın şeyhten başkası olmadığını anlar. "Berzah Âlemi'ndeki ebedi yangınlar seni bekliyor." diyerek Bekir'in koynunda sakladığı Kitabü'l Azail'i alır (Uygun, 2020).

Cin Çarpması Romanında Cinlerin Ele Alınış Biçimi

Azazil "İslâmî literatürde şeytan veya iblisin bir diğer adı"dır (Tuğ, 1991). Bazı İslam âlimlerinin Kur'an tefsirlerinden hareketle "üreyip çoğalmakla meleklerden ayrılan ve cin-şeytan kümesine giren varlıklar, aslında insanlar gibi iyisi, kötüsü bulunan cinlerdendir (Tuğ, 1991). İslam öncesi Arap toplumunda da cinlere inanılmakta ve "[…] genel olarak ruhanîlere [görünmeyen varlıklar, U.A.] "el-cin", insanlarla beraber evlerde bulunanlara "Âmir", çocuklara musallat olanlara "ervah", çok kuvvetli olanlarına "ifrit", çirkin ve kötü şeyler yapana "şeytan", şeytanlıkta aşırı gidenlere "mârid" demektedirler (Polat, 2015). Bu makale için incelediğimiz cinler hakkında yazılmış detaylı makalelerde (Polat, 2015; Düzgün, 2012; Aydın, 2021; Yalçınkaya, 2020; Yeşilyurt, 2018) "el ebyaz" ve "el ervah" sözcüklerine sadece Emanullah Polat'ın "Cin Suresi Perspektifinde Cinlerin Varlığı" isimli makalesinde İslam öncesi Araplarda cin inancı bahsinde rastlanmaktadır. "Cuhenna kabilesi", "Hüddamlar" ve "Kitabü'l Azazil" (Uygun, 2020) gibi romanda geçen detaylar hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Fakat internetteki bir popüler kültür sitesinde Kitabü'l Azazil hakkında bir yazı çıkmıştır Onedio (2017) adlı internet sitesindeki bu yazının başlığı, "Cinler Tarafından

Yazıldığı Söylenen ve Dünyada Sadece İki Kopyası Bulunan Yasaklı Kitap: Kitabü'l Azazil"dir. Cin Çarpması romanı, Ekim 2020'de yayımlanmıştır. Romanda Kitabü'l Azazil (Şeytanın Kitabı) hakkında anlatılanlarla Onedio'da yayımlanan yazıdaki bilgiler birebir örtüşmektedir.

Cin Çarpması romanında İbn-i Cuhaşe adlı cin tarafından yazıldığı söylenen kitabın iki cildi bir araya getirildiğinde kitabın içinde özel bir tılsımla saklanan büyü açığa çıkacak, "insanoğlunun görebileceği en büyük lanetin uyanacağı ve metafizik âlemde sürgün kalan tüm şeytanların, iblislerin ve cinlerin fiziki âleme geçiş yaparak insanoğlunun hükmüne son vereceğinden söz edilir (Uygun, 2020). "Çoğunlukla inançsız kafirler olan bu varlıklar, sanıldığı gibi izbe, karanlık ve su kenarlarında değil de ağırlıklı olarak insanların içinde onlara en yakın olabilecekleri yerde yaşa[r]" (Uygun, 2020).

Cinler hakkında Kur'an'dan da ayetler zikredilir:

"Bak çocuğum, 'Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah Zariyat Suresi'nde der ki: 'Ben cinler ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.

[…]

Yine Cin Suresi'nin 6. Ayeti'nde şöyle buyuruyor Yüce Allah: 'Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı'" (Uygun, 2020).

Cinler Müslüman ve kâfir olarak iki farklı gruba ayrılır. Romandaki kötü cinler Amir kabilesinden ve Cuhenna kabilesinden kâfir cinlerdir (Uygun, 2020). Allah'ın hak dininden şaşmayan, şeytanın kölesi olmayan Müslüman cinler Müslümanlara yoldaşlık ederler. Ateşten yaratılmış bu yaratıkların bazıları ibadet ederler, bazıları da insanları doğru yoldan ayırmaya hatta insanlara zarar vermeye çalışırlar (Uygun, 2020). Cinlerle mücadeleyle görevli Hüddamlar onları ajan olarak kullanır. İblislerin, İfritlerin, El-Ebyazların, Ervahların ve daha nice kâfir cin kabilesinin içinde onlar gibi yaşar ve onların kumpaslarını Hüddamlara haber verirler (Uygun, 2020). Kafir cinler ise Kitabü'l Azazil'in peşindedir. Amaçları Deccal gelmeden onun ordusunu yeryüzüne çıkartmak ve hazır etmektir (Uygun, 2020). Kur'an ayetleri belli başlı dualar ceylan derisine yazıldıktan sonra yakılıp bu ateş evlerin içinde dolaştırıldığında cinler evlerden uzaklaştırılır.

Cinler daha çok korkunç varlıklar olarak tasvir edilir:

"Kara çarşaflı iblis paramparça olmuş yüzü ve alev saçan gözleriyle tam karşısında duruyordu. Yanmış vücudundan yanık et kokusu yüzünden neredeyse bayılacaktı. […] Çürümeye yüz tutmuş bir ölü mezarından kalkıp gelmiş gibiydi. […] Ellerinden damlayan kanlar yere düşer düşmez kayboluyordu. Ayakları yoktu. Durduğu yerde vahşi hayvanlar gibi uğuldamaya başladı" (Uygun, 2020).

"Bazen öyle işler yaparlar ki sadece eğlenmek için, insana kendi dışkısını yedirip geçip karşısına gülerler hafazanallah" (Uygun, 2020).

Romanda cinler insanlara fiziksel anlamda korkunç zarar verir:

"[…] Tam odanın kapısını açmaya hazırlanıyordu ki içerideki kadınların kulakları sağır eden korkunç çığlıkları duyulmaya başladı. […] Gülsüm kanlar içinde yerde yatıyordu. […] Karısından akan kanlar odanın kapısına kadar süzülmüş, ayakuçlarına değiyordu. Gülsüm'ün yüzüne bakmak için ona doğru bir adım daha attı. Ağzı parçalanmış gibiydi. Çene kemikleri kırılmış, yüzü yırtılmışçasına aşağı sarkmıştı. Gözlerinin tamamı donuk beyaz renge bürünmüştü.

[…] Kadının burnundan önce bir iki damla kan geldi ve ardından oluk oluk kan boşalmaya başladı. […] Kadının yerden yükselip hızla duvara çarptığını gördü önce. Düşer düşmez dizlerinin üstünde doğrulmaya çalışıyorsa da yapamıyordu. Sanki görünmeyen bir el, koca bir hançerle suratına boydan boya bir kesik açtı. Aldığı darbenin şiddetiyle aynı zamanda boynu da kırılmıştı. Vücudundan çıkan kırılma sesleri dışarıdan da duyuluyordu." (Uygun, 2020).

Roman kahramanlarından Zeynep'in cinci hocanın evinde karşılaştığı cin de korkunçtur:

"[…] Ne olduğunu anlayamadan karşısında bir çift kırmızı göz belirdi ve sanki içleri alev alev yanıyordu. Çok geçmeden gözleri aniden korkunç bir yüzle çevrelendi ve karşısında beliren yaratık Zeynep'e doğru hareket etmeye başladı. Neredeyse burun buruna geldiklerinde yaratığın yüzünden et parçalarının koptuğunu ve her yerinden irin aktığını gördü." (Uygun, 2020).

Cin Çarpması'nda cinlerle ilgili olarak anlatılan cinlerin "Deccal gelmeden onun ordusunu yer yüzüne çıkarmak ve hazır etmek…" (Uygun, 2020) bilgisi, incelediğimiz cinler hakkında yazılan makalelerde hiç yer almayan, kurgusal bir bilgidir. Romanın sonunda yer alan bir paragraftan cinlerin her insanı ele geçirebileceği veya istedikleri her insanın suretine bürüneceğini öğreniriz:

"Lahit odasında olduğunu fark etti. Şeytan lahitin tam önünde kıyama durur gibi duruyordu. Şeytanın da ateşi söndükten sonra simsiyah cüppesi, siyah uzun sarılmış sarığı ve bembeyaz sakallarıyla Efendi Hazretleri tam karşısındaydı." (Uygun, 2020).

SONUÇ

Siccîn ve Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları romanlarında cinler bir hayal veya halüsinasyon eseri gibi, Cin Çarpması romanında ise gerçek birer varlık gibi ele alınır. Her üç romanda da temel hareket noktası cinler hakkında Kur'an'daki ayet ve surelerden yararlanılmasıdır. Her üç romanda da olayı inandırıcı kılmak için cinler hakkındaki ansiklopedik bilgi de kurguya dahil edilir. Siccîn ve Beş Sevim Apartmanı'nda cinlerin bir hayal ya da halüsinasyon olduğu ortaya konurken Cin Çarpması'nda böyle bir yola başvurulmaz.

Her üç romandan cinlerin "zeki varlıklar oldukları, insanlardan çok daha uzun ömürlü oldukları, istedikleri surete bürünebildikleri, ateşten yaratıldıkları, iyiler (Müslüman) ve kötüler (kafir) olmak üzere iki gruba ayrıldıkları gibi pek çok şey öğreniriz. Cinler hakkında her üç romanda da halk anlatılarında yer alan Felak ve Nas surelerini okuma, üzerlik otuyla cinlerden korunma, tekinsiz yerlerde dolaşmanın cinlerle karşılaşmaya yol açabileceği gibi klasik inanışlara da yer verilir.

Her üç romanda da cinler hakkında dinî kaynaklarda ve halk söylencelerinde anlatılanlardan farklı şeyler söylenmez. Hemen her üç romanda da cinler birbirine çok benzer niteliklere ve

yeteneklere sahiptir. Her üç romanın yazarının da cin kavramına kattığı özel bir anlam ya da nitelik yoktur. Cinler her üç romanda da birer figür olmaktan öte gidemez. Her üç romanda da cinler insanların cinlere baktığı perspektiften ele alınır. Oysa biz okur olarak bu romanlarda cinler birer tip değil de karakter olarak ele alınsaydı ne olurdu diye merak ederiz. Bu romanlarda (ve tabii diğer Türk korku romanlarında) cinlerin bir roman kahramanı olarak ne düşündüğüne, ne hissettiğine asla yer verilmez. Yani cinler genelde Türk korku romanlarında özelde de incelediğimiz bu üç korku romanında birer "tip" olmaktan, birer yalınkat figür olmaktan ileri gitmez. Romanı roman yapan esaslı kavramlardan olan "çatışma"da cinler pasif birer unsur olarak kalır. Bu kadar zeki, uzun ömürlü, derin bilgiye sahip, istediği surete bürünebilen, haklarında binlerce söylenti olan gizemli ve kadîm varlıklar olan cinlerin daha yaratıcı, daha şaşırtıcı biçimlerde ele alınabilir; cinlerle insanların karşılaşmalarına ait halk hikâyeleri romanlara daha ustaca yerleştirilebilirdi.

Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları romanında cinler bir "korku" ögesi olmaktan çok "fantastik" bir öge, bir "gizem" ögesi olarak kullanılmış; okurda korku duygusu uyandırmaktan çok merak uyandıran bir tema olarak kalmıştır. Siccin - Amel Defteri ve Cin Çarpması romanlarında ise cin temasının nispeten korku uyandırdığı söylenebilir. Ama Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları romanı hariç diğer iki romanda kurgusal düzeyde "inandırıcılık" kavramının zayıf olduğunu, dolayısıyla okurda amaca uygun düzeyde korku duygusu uyandırılamadığını söyleyebiliriz. İncelediğimiz tüm korku romanlarında bu inandırıcılık -tabii bunun yanında etkileyicilik- konusunun -genel anlamda- zayıf olduğu, bu yüzden de Türkiye'de korku romanlarının henüz dünyanın diğer ülkelerindeki popüler korku romanları düzeyine eriş(e)mediği söylenebilir.

KAYNAKLAR

Söğüt, M. (2019). *Beş sevim apartmanı - rüya tabirli cinperi yalanları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uygun, U. (2020). *Cin çarpması*. Ankara: Beyaz Fil Yayınları.

Güçlü, Ş. (2019). *Dabbe - amel defteri*. İstanbul: Hiç Yayınları.

Aydın, H. (2017). Dinî kaynaklar ve kültür bağlamında cinleri anlamak. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 21(3), 1623-1670.

Alptürker, İ. G. (2013). *Nevşehir efsaneleri üzerine bir araştırma (inceleme-metinler)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Aydın, Ş. (2021). Kur'ân ayetleri bağlamında 'cin' algısı hususunda farklı yaklaşımlar. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 289-320.

Balıkçı, Ş. (2023). Mardin sahası demonik varlık anlatıları. *Folklor Akademi Dergisi*, 6 (2), 778-792.

Beyaz, D. (2018). *Türk halk kültüründe cinler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Çobanoğlu, Ö. (2021). *Türk halk kültüründe memoratlar ve halk inançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Duvarcı, A. (2005). Türklerde tabiat üstü varlıklar ve bunlarla ilgili kabuller, inanmalar, uygulamalar. *Bilig*, 32, 125-144.

Düzgün, Ş. A. (2012). Dinsel ve mitolojik yönleriyle cin ve şeytan algımız. *Kelam Araştırmaları,* 10(2), 11-30.

Gözelce, D. K. (2022). Türkiye sahası efsane ve memoratlarında cin tasavvuru. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 719-757.

Kızıloğlu, M. (2013) *Tortum ve köylerinde derlenen memoratlar üzerine bir araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kolot, B. (2019). Demirci köyü (Trabzon/Akçaabat) örneğinden hareketle dışarşerliler etrafında şekillenen inançlar. *Âşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi- 3. Kitap Türk Kültürü Bildirileri* (ss. 262-267). Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Kolot, B. (2021). Halk anlatılarından örneklerle 'cin çarpması' vakaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 86, 141-157.

Mengi, N. (2023). Bir gotik roman: Buhran gecesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2, 834-846.

Polat, E. (2015). Cin suresi perspektifinde cinlerin varlığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 337-365.

Sarpkaya, S. (2014). *Türkiye sahası masal ve efsanelerinde demonolojik varlıklar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sıbıç, B. (2020). Tabiatüstü varlıkların Türkiye Türkçesindeki görünümleri: cin, şeytan örneği, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(40), 1234-1235.

Sipahi, A. (2006). *Türk halk inançlarında büyü ve büyü ile ilgili uygulamalar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şirin, T. (2009). Metafizik varlıklardan cinlere inancın psiko-sosyal boyutları. Ed. Sami Erdem, *Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 653-668.

Tunçtan, B. (2018). *Suat Derviş'in hayatı, edebi kişiliği ve romanlarında gotik özellikler (korku edebiyatı)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitlis.

Yalçınkaya, M. (2020). İlâhi dinlerin cin kavramı algısı: genel bir yaklaşım. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 5(7), 170–183.

Yeşil, N. (2009). *Nezihe muhiddin, kadın gotiği ve gotik kahramanlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yeşilyurt, T. (2018). Kuran'da cin, melek ve şeytan. *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 9-21.

Yücesoy, V. Ö. (2007). *Korku edebiyatı (gotik edebiyat) ve Türk romanındaki örnekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

https://islamansiklopedisi.org.tr/illiyyin erişim tarihi: 09.04.2023

https://islamansiklopedisi.org.tr/azazil erişim tarihi: 09.04.2023.

https://islamansiklopedisi.org.tr/azazil erişim tarihi: 09.04.2023.

https://onedio.com/haber/cinler-tarafindan-yazildigi-soylenen-ve-dunyada-sadece-iki-kopyasi-bulunan-yasakli-kitap-kitabu-l-azazil-791042 erişim tarihi: 21.04.2024

https://tr.wikipedia.org/wiki/Bram_Stoker'dan_Dracula erişim tarihi: 16.04.2024.

https://www.beyazperde.com/diziler/dizi-3345/ erişim tarihi: 16.04.2024.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Alacakaranl%C4%B1k_Efsanesi_(film_serisi) erişim tarihi: 16.04.2024

https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/cin-suresi-72/ayet-1/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1 erişim tarihi: 26.03.2024

https://www.kuranvemeali.com/zariyat-suresi/56-ayeti-meali erişim tarihi: 26.03.2024.

EXTENDED ABSTRACT

The "fear" motif has a wide place in Anatolian oral culture. The origins of these fear-based stories and legends actually date back to Central Asia. Lunar and solar eclipses, lightning, major natural disasters, dangerous wild animals, difficult winters, drought, enemy attacks, other unexplained natural events, epidemics of infectious diseases and the phenomenon of death can be counted as the effective reasons for the emergence of horror stories in the ancient Turkish society. After the Turks settled in Anatolia, the existing culture of fear became even richer under the influence of Islam and the different societies they interacted with in Anatolia (Kurds, Arabs, Byzantines, Armenians, Greeks, Jews, etc.). This culture continues to be enriched with elements from Mesopotamian mythology (Babylonian, Sumerian, Akkadian, etc.). Especially the surahs and verses in the Quran about beings such as devils, jinn, Gog and Magog, lead to the enrichment of this culture of fear. On the other hand, after the conquest of the Balkans, horror elements such as "vampire, ghost, witch", which were common in the Balkan geography, were included in the Anatolian horror culture. Turkish communities living in the Caucasus also brought their own horror stories with their migration to Anatolia throughout history. All these developments create a literature of horror stories in Anatolia that is rare in the world. In addition to these stories and legends, Turkish fairy tales also contribute greatly to horror literature (Sarpkaya, 2014). In the novels Siccîn and Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları, demons are treated as a dream or hallucination, and in the novel Cin Çarpması, they are treated as real beings. The main starting point in all three novels is the use of verses and suras in the Quran about jinn. In all three novels, encyclopedic information about demons is included in the fiction to make the event believable. While it is revealed that the jinn are a dream or hallucination in Siccin and Beş Sevim Apartmanı, such a method is not used in Cin Çarpması. We learn many things from all three novels, such as that jinn are intelligent beings, that they live much longer than humans, that they can take on any form they want, that they are created from fire, and that they are divided into two groups: the good ones (Muslims) and the bad ones (infidels). In all three novels about jinn, classical beliefs such as reading the Surahs Falaq and Nas, which are included in folk narratives, protection from jinns with the herb, and wandering around in eerie places can lead to encountering jinns, are also included. In all three novels, things are said about demons that are different from what is said in religious sources and folk legends. In almost all three novels, the demons have very similar qualities and abilities. There is no special meaning or quality that the authors of all three novels add to the concept of genie. Jinns are nothing more than figures in all three novels. In all three novels, demons are discussed from the perspective from which people view demons. However, as readers, we wonder what would happen if the demons were treated as characters rather than types in these novels. In these novels (and of course in other Turkish horror novels), what the djinn thinks and feels as a novel hero is never included. In other words, demons are no more than a "type", a simple figure, in Turkish horror novels in general and in these three horror novels we have examined in particular. The demons remain passive elements in the "conflict", which is one of the essential concepts that make a novel a novel. Jinns, who are intelligent, long-lived, have deep knowledge, can take on any shape they want, and are mysterious and ancient creatures with thousands of rumors about them, can be handled in more creative and surprising ways; Folk stories about encounters between humans and demons could have been placed more skillfully in novels.

In the novel Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları, the jinn are used as a "fantastic" element, a "mystery" element rather than a "horror" element; It remains a theme that arouses curiosity rather than arousing fear in the reader. In the novels Siccin - Amel Defteri and Cin Çarpması, it can be said that the theme of jinn arouses relatively fear. But we can say that, except for the novel Beş Sevim Apartmanı - Rüya Tabirli Cinperi Yalanları, the concept of "believability" at the fictional level is weak in the other two novels, and therefore the reader cannot be aroused at a level of fear appropriate to the purpose. It can be said that in all the horror novels we have examined, this issue of credibility - and of course impressiveness - is generally weak, and therefore horror novels in Turkey have not yet reached the level of popular horror novels in other countries of the world.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos Cilt: 11 Sayı:2
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / May-June-July-August Volume: 11 Issue: 2
2024
www.joimar.com

BOSNA HERSEK'TE YENİ DİNİ GERÇEKLİK OLARAK SELEFİLİK

SALAFISM AS A NEW RELIGIOUS REALITY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Muhamed SPORİŞEVİÇ

Doktora Öğrencisi, Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi, Bursa, Türkiye
***e-mail:** muhamed.sprsvc@gmail.com

ÖZET
Osmanlı Devleti ile beraber 15. yüzyılda Bosna topraklarına gelen İslam dini günümüze kadar devamlı olarak varlığını sürdürmüştür. İlk iki asırda halkın çoğunun İslam'a geçmesinin en önemli nedenlerinden biri Osmanlı uleması ve mutasavvıflarının faaliyetleri olmuştur. Böylece İslam'la tek bir kanaldan tanışan Bosna halkı devletin hâkim hukukunu (Hanefi) ve itikadî (Maturidi) mezheplerini benimsemiştir. Son Bosna savaşına kadar neredeyse hiç değişmeyen bu durum mücahitlerin gelmesi ve beraberinde yeni İslam yorumlarını getirmeleri ile büyük ölçüde değişmiş ve yeni dini gerçekliğin oluşmasına neden olmuştur. Bu makale, Selefiliğin Bosna topraklarına gelişini ve oradaki gelişimini, mevcut durumu ve geleneksel Bosna İslamı'nı ve Müslümanlar ile ilişkisini araştırmayı amaçlamaktadır.
Anahtar Kelimeler: Savaş, Selefilik, İslam Birliği, İthal İslam, Geleneksel İslam

ABSTRACT
The religion of Islam, which came to Bosnian lands in the 15th century with the Ottoman Empire, continues to exist until today. One of the most important reasons why most of the people converted to Islam in the first two centuries was the activities of Ottoman ulama and Sufis. Thus, the Bosnian people, who were introduced to Islam through a single channel, adopted the dominant legal (Hanafi) and religious (Maturidi) sects of the state. This situation, which remained almost unchanged until the last Bosnian war, changed greatly with the arrival of the mujahideen and their new interpretations of Islam, which led to the formation of a new religious reality. This article aims to investigate the arrival and development of Salafism in Bosnian lands, its current situation and its relationship with traditional Bosnian Islam and Muslims.
Key Words*:* War, Salafism, Islamic Union, Imported Islam, Traditional Islam

GİRİŞ

90'lı yıllarda yaşanan savaş Bosna Hersek'te geleneksel İslam anlayışına ve Bosna'lı Müslümanlara yeni Selefi dini yorumu bir miras olarak bırakmıştır. O günden bu yana geçen otuz yıl içerisinde bu miras birçok defa Bosna'nın ülke olarak ve Müslüman halkı olan Boşnakların Avrupa medeniyetinde yabancı ve tehdit içeren bir unsur olarak görülmesine neden olmuştur. "Avrupa'daki Radikal İslam'ın merkezi" "Radikal İslamcıların verimli toprağı" gibi yakıştırmalar devamlı olarak hem yerel hem de Avrupa basınında ve siyasetinde Bosna için kullanılır olmuştur. Son yıllarda Hırvat, Çek ve Fransız cumhurbaşkanlarının cihatçı üsler ve farklı cephelerden dönen cihatçılara dikkat çekmeleri, Bosna'yı her an patlayabilir bir "zaman bombası" olarak göstermeleri konunun tazeliğini korumasına ve gündemde kalmasına neden olmuştur.

İlk günden beri Bosna'da faaliyet gösteren Selefi gruplar dini şiddet ve radikalleşme ile özdeşleşerek siyasal ve toplumsal düzeni tehdit eden bir unsur olarak görülmüştür. İlk olarak Savaş yıllarında Bosna topraklarında Avrupa'nın ortasında şeriat devletini kurmak isteyen mücahitlerle başlayıp, 2000'li yıllarda birkaç kişiyi küresel cihatla ilişkilendirerek devam etmiş ve zirvesini farklı ülkelere cihat için giden ve daha sonrasında 2010'lu yılların ortalarında ülkelerine tekrar dönenlerle yaşamıştır. Selefi gruplar ve genel manada bu dini

yoruma sahip olan bireyler her daim küresel cihatla olan bağlantılarına ve radikalleşme potansiyellerine odaklanılarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Bosna Hersek topraklarında Selefilik kavramı tarihsel ve sosyal bir olgu olarak ele alınacak ve durum tespiti yapılmaya çalışılacaktır. Bu tespit- çoğunlukla metinler, İslam Birliği tarafından hazırlanan resmi belgeler, Bosna Selefilerinin kaynakları ve son birkaç yıl içerisinde Selefiler üzerinde gerçekleştirdiğimiz alan araştırma sonuçlarına dayanarak yapılacaktır. Selefiliğin ilk günlerinden itibaren gelişimi ve evrimi sebepleri ve sonuçları ile beraber ortaya koymaya çalışılacak. Ayriyeten her dönem içerisinde dini ve devlet otoriteleri ile olan ilişkileri de tespit edilmeye çalışılacaktır.

Yardım Kuruluşları ve Mücahitler

1990'lı yıllarda Slovenya, Hırvatistan ve ardından 1992'de Bosna Hersek'in bağımsızlık ilan etmesi, çok uluslu sosyalist Yugoslavya'nın sonunu getirmiştir. Ancak bu ayrılma süreci barışçıl bir şekilde gerçekleşmemiş ve neredeyse on sene sürecek aralıksız savaş ve katliamlara neden olmuştur. Savaş beraberinde kitlesel milliyetçilik ve onunla birlikte dini uyanış ve canlanmayı da getirmiştir. Her ne kadar milliyetçilik 80'li yıllarda özellikle Sırp ve Hırvatlarda bir ivme kazanmış olsa da zirvesini savaş döneminde Bosna topraklarında Boşnaklara karşı yapılan zulüm, "etnik temizlik", dini ve milli miraslarını yok etme ve Bosna'yı ikiye ayırma planları ile görmüştür. O güne kadar Bosna'nın veya Bosna Müslümanları olan Boşnakların varlığından bile habersiz olan İslam dünyası televizyondan, gazetelerden ve diğer iletişim araçları sayesinde Boşnakları öğrenmiş ve din kardeşlerine karşı yaşanan her türlü vahşete şahit olmuştur. Yıkılan cami ve mescitler, katledilen Boşnak siviller ve yakılmış Kur'an görüntüleri yardım ve bağış kampanyalarının ve televizyon programlarının kaçınılmaz unsurları olmuştur. Böylece dünya çapında Boşnak halkına karşı işlenen vahşetlere dair farkındalık artmış ve birçok kişi yardım çağrısına cevap vermiştir. Bunun yanı sıra İslam dünyasında çeşitli dini otoritelerin Bosna'ya ve din kardeşlerine yardım edilmesi konusunda dini fetvalar çıkarması Müslüman halkalar üzerinde son derece tesirli olmuştur (Karcic, 2010).

Diğer taraftan BM, Avrupa komşuları ve genel manada uluslararası topluluğun Bosna'ya yeterli seviyede yardım etmemesi, üstelik BM'nin silah ambargosu uygulaması Boşnakları çaresiz durumda bırakmıştır. Böyle bir ortamda yardıma muhtaç kalan Bosna hükümeti ve İslam Birliği insani, finansal ve diplomatik yardım için yüzünü tamamıyla İslam dünyasına çevirmiştir. Kısa süre içerisinde başta Sudi Arabistan ve İran olmak üzere tüm İslam dünyasından yardım kuruluşları ve insani yardımlar gelmeye başlamıştır. Savaş döneminde Bosna'da *The Times* gazetesinin muhabiri olarak çalışan Adam Lebor *"A Heart Turned East-Among the Muslims of Europe and America"* (Doğuya yönelmiş kalp-Avrupa ve Amerika Müslümanları arasında) kitabında ilk iki bölümü Saraybosna ve Bosna Hersek'e ayırarak dikkatini savaş döneminde Boşnaklara ve onların dine dönmelerini ele almaktadır. Kendisi Boşnakların dine dönmelerinin başlıca nedeni olarak batının uyguladığı silah ambargosunun yarattığı hayal kırıklığı ve kızgınlığı olarak belirtir (LeBor, 1997):

> *"Diplomatlar, [silah ambargosuna ilişkin] kararın savaşı yavaşlatacağını ve barışın getirilmesine yardımcı olacağını savundu, ancak gerçekte ön saflarda silah ambargosu, Müslüman kurbanlar ile Sırp saldırganlar arasındaki ahlaki eşdeğerliğin bir işleviydi ve Müslümanların öfkesini daha da körükledi. Daha da önemlisi, silah ambargosu, daha az titiz veya sizin bakış açınıza göre daha fazla titiz olan devletlere askeri boşluğa girme fırsatı sağladı. Washington yardım etmezse Tahran ve Riyad yardım ederdi. Bosnalı Müslümanlar bu İslam*

ülkelerindeki teokratik yönetim sistemlerine sempati duymuyorlardı, ancak Batı'ya silah konusunda aylarca süren nafile taleplerden sonra, Ortadoğu ülkelerinden gelen askeri ve mali yardımı memnuniyetle kabul ettiler."

Bu kuruluşlarla beraber Bosna topraklarında daha önce görülmeyen ve mevcut dini yorum ve uygulamalar ile uyuşmayan yeni yorumlar ve uygulamalar da gelmeye başlamıştır. Diğer taraftan yardım kuruluşların yanı sıra dünyanın dört bir tarafından Bosna'daki din kardeşlerine yardımcı olmak adına Mücahitlerin gelmesi bu yeni fikirlerin yayılmasına destek sağlamıştır (Preljevic, 2017).

Savaş yıllarında Bosna'da cihat için gelen bir mücahit o durumu şöyle anlatmıştır (Fawaz, 2007):

"*Komünist ideoloji, İslam dininin tüm özelliklerini ve İslam anlayışını silmişti. Bazı Müslüman gençlerin boynunda bir haç takılı olduğunu gördük, ancak bu ne anlama geldiğini bilmiyorlardı, çünkü bunlar Müslüman ailelere aitti ve bazıları Arap ve Müslüman isimlere sahipti. İslam hakkında tamamen bilgisizdiler. Bu nedenle, Bosna'da üstlendiğimiz sorumluluğun, sadece geldiğimiz savaş görevinden daha geniş ve kapsamlı olduğunu gördük. Silah taşıyanların yanı sıra, bir çağrının, bir kitabın, bir mesajın taşıyıcıları haline geldiğimizi fark ettik."*

Gelişlerinden itibaren dini dâva'yı veya kendilerinin de ifade ettiği üzere "Gerçek İslam'ı" öğretmeyi ve yaymayı cihat kadar önemli görmeyi ve ana hedeflerinden biri haline getirmeleri çok üzün sürmedi. Bu faaliyetlerin en önemlilerinden birisi Bosna'nın Travnik şehrinde 1993 yılında ortaya çıkan ve kendini İmad el-Mısri olarak tanıtan kişinin Boşnakçada yayınladığı bir takım eserler gösterilebilir. Kendisi açıkça Bosna'daki İslam anlayışını, halkın dini pratiklerini ve bunlara karşı etkisiz kalan Bosna'nın yerel dini âlimlerini eleştirmiştir. "*Düzeltmemiz gereken bazı anlayışları"* adında bir kitapçıkta imamlarına hem gayrimüslimler hem de Müslümanlar arasında nasıl davranılacağına dair bilgi ve talimatlar vermektedir. El-Mısri'nin başlattığı tartışma her ne kadar ilk olarak dini ve mezhep anlayışlarını kapsamış olsa da arkasından Bosna Müslümanlarının dünya görüşleri sosyalizm, milliyetçilik, demokrasi ve genel olarak dünyevi ve dini hukuku da kapsamıştır. El-Mısri'nin yerel ulema ve İslam anlayışı ile giriştiği bu mücadele yıllar içerisinde Bosna'da "Geleneksel Bosna İslam'ı" ve "İthal İslam'ın " ayrışmasına neden olmuştur (Hećimović, 2006).

Her ne kadar ülkenin %75'i işgal altında olup ve tamamen Müslümanlardan temizlenmiş olsa da geri kalan %25'lik kısımda din ve dini hayat neredeyse sınırsız bir biçimde uygulanmaktaydı. Bu durum son derece dindar ve motivasyonla gelen Mücahitlerin kendileri ile beraber getirdikleri dini anlayışı yerli halka yaymasına katkıda bulunmuş ve böylece selefi dini anlayış ve fikirler ilk defa Bosna topraklarına girmiştir. Bu dönemde yeni dini fikirlerin yayılması konusunda bir diğer faaliyet olarak Arap ülkelerin de İslami ilimleri okumak üzere çoğu zaman mücahit ve yardım kuruluşları tarafından Boşnak gençlerin gönderilmesi ve Arapça ve İngilizceden Boşnakçaya dini metinlerin tercüme edilmesi de karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra savaş dönemi ve sonrasında yerli halkın ekonomik gücünün neredeyse sıfıra yakın ve çoğunlukla yardım kuruluşlarının yardımlarına bağlı olması onları yeni dini fikirler kabul etmeleri konusunda teşvik edici bir unsur olmuştur (Alibasic, 2003).

Bunun yanı sıra çatışmanın da devam etmesiyle ve çok kültürlü Bosna idealinin giderek erozyona uğradığı bir ortamda, yabancı savaşçıların enerjik İslami coşkusu daha önce laik olan Müslümanlar arasında daha da etkili hale geldi. Ancak, bu durum Bosnalı Müslümanların belirli kabul edilebilir kültürel sınırlar dışına çıkarılması ve manipüle

edilebileceği anlamına gelmiyordu. Arap gönüllülerin taahhüdü takdir edilirken, yerel Müslümanlar üzerinde daha katı İslami yorumların dayatılması, Bosna'daki İslam toplumu içinde ciddi sorunlara neden oldu. Medyadan az ilgi görmesine rağmen, savaş boyunca Mücahitler ile ılımlı Bosnalı Müslümanlar arasındaki çatışmalar yaygındı. Özellikle yoğun olarak bulundukları bazı bölgelerde Şeriat kurallarını uygulamaları ve vatandaşlara onu dayatmaya çalışmaları Selefi mücahit ile Bosnalı Müslümanları karşı karşıya getirmiştir (Morrison, 2008).

Bosnalı Müslümanların yüzyıllık izolasyona maruz bırakıldığı koşullar nedeniyle, savaş dönemi ve savaş sonrası ilk yıllarda bir topluluk olarak İslam'ın ideolojik yorumu konusunda net bir duruş belirleme ve İslam düşüncesindeki çeşitliliğe karşı açık bir tutum oluşturma ve "bağışıklık" geliştirmekte zorlandılar (Jusic, 2011). Ortaya çıkan bu duruma ilk tepki olarak 1993 yılında İslam Birliği Reîsülulemâ (İslam Ansiklopedisi) görevinde bulunan Mustafa Tseriç (Bos. Cerić) tarafından farklı dini yorumların etkisini azaltmak amacıyla ibadetlerde Hanefi mezhebine zorunlu uyumu gerektiren bir fetva yayınlanmıştır (Bosna Hersek İslam Birliği, 2024).

Savaşın bitiminde Dayton barış antlaşması 3. maddesi Bosna'da yerli silah kuvvetleri dışında bulunan ve başka ülkelerden gelen silah kuvvetleri, danışmanları, eğitmenleri ve mücahitlerin sınır dışı edilme şartını içeriyordu. Bu şarta bağlı olarak 1996'dan itibaren mücahitlerin çoğu sınır dışı edilmeye başlanmış ve aralarında bazıları Bosna Hersek vatandaşlığı aldığından ötürü Bosna'da ikamet etmeye devam etmiş ancak çoğu büyük şehir merkezlerinden ziyade kırsal bölgelere yerleşmiştir. Her ne kadar Dayton anlaşması Bosna'da çatışmaları durdurup barışı getirmişse de IFOR adı altında 60 bin kişilik barış güçlerinin ülkeye gelmesi mücahitler tarafından son derece olumsuz karşılanmıştır. Kendileri Boşnak halkının ve hükümetinin cihadı bırakıp onların dört sene boyunca acı çekmelerine müsaade eden gayrimüslimlerin hâkimiyeti altına girmelerini ihanet olarak kabul etmiştir.

Savaş Sonrası Sivilleşen Selefilik

Savaşın bitmesi ve çatışmaların durmasıyla beraber Bosna topraklarında "Kılıç Cihat" da sona ermiştir. Bu durum kısa süre içerisinde Bosna ordusunda görev alan mücahitlerin ordudan terhis edilmesine ve onların farklı bir gerçeklik ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Savaş döneminde kendilerine atfettikleri dâvayı sivil hayatta da devam ettirmek adına çoğunlukla STK ve yardım kuruluşları kurarak veya buralara katılarak faaliyetlerine devam etmeye çalışmışlardır. Bu STK ve yardım kuruluşları savaşta olduğu gibi ülke dışından sağlanan fonlarla faaliyetlerini sürdürmeye çalışmış ve neredeyse hepsinin ana gayeleri Bosna topraklarında "gerçek İslam'ı" Selefiliği yaymak olmuştur.

İslam ülkeleri Bosna hükümetine ve Boşnaklara savaş sırasında yardım sağlama konusundaki rollerini savaş sonrasında da devam ettirip birçok durumda arttırmışlardır. Her ne kadar savaş döneminde ideolojik açıdan geleneksel Boşnak Müslümanlar ve onların temsilci kurumu olan İslam Birliği ile Selefiler arasında bir uzaklaşma yaşanmış olsa da savaş sonrasında sosyo-ekonomik gerçeklik toplumu ve İslam birliğini çaresiz bırakarak gelen yardımları kabul etmeye ve bu yardımlarla finans edilen faaliyetleri çoğunlukla desteklemeye zorlamıştır.

Bunun yanı sıra savaş döneminde çeşitli kamplarda veya Boşnakların çoğunlukta olduğu Zenica, Travnik veya Visoko gibi şehirlerin belirli bölgelerinde bulunan Selefiler, büyük şehirlere doğru yönelmeye ve buralarda faaliyetlerini sürdürmeye başlamışlardır. Bu durum yerel geleneksel İslam'a bağlı Müslümanları ve onların temsilcisi olan İslam Birliğini ve

Selefileri karşı karşıya getirmiş ve günümüze kadar devam edecek olan “İthal / Gerçek İslam” ve “Geleneksel / Bozuk İslam” arasında bir mücadeleye neden olamuştur.

Sivilleşmede Sudi Arabistan’ın etkisi

Hem savaş döneminde hem de savaş sonrasında devlet seviyesinde Boşnaklara yardım sunan ilk ülke belki de Sudi Arabistan olmuştur. İlk başta bu yardımlar özel bağış mahiyetinde olmuş olsa da 1993 yılında yardım faaliyetlerini Riyad valisi Prens Salman İbn Abdülaziz Al-Saud’inin emriyle kurulan "Suudi Arabistan Bosna-Hersek'e Yardım Yüksek Komitesi" üstlenmiştir. Tahminlere göre cami, okul, kültür merkezi ve yetimhaneler için toplamda 600 milyon dolar harcanmıştır (Henderson, 2003). Suudi Kalkınma Bankası, Suudi Kalkınma Fonu ve Uluslararası El-Haremeyn İyilik Vakfı gibi diğer Suudi kurumları da aktif bağışçılar arasındaydı. Kendileri de benzer şekilde kreşler, okullar, yetimhaneler, İslami merkezler ve camiler gibi yerleri finanse ederek, onları Selefi literatürüyle donatarak ve bu kurumlarda İslam’ın Selefi yorumunu doğrudan öğretmesini şart koşarak yerel halk arasında savaş sonrasında Selefiliğin yayılmasını ve yaşatılmasını desteklemişlerdir. Bunun yanı sıra çeşitli Selefi müelliflerin eserleri Boşnakçaya tercüme edilip halka dağıtılmıştır. Bunların arasında en meşhur olan ve neredeyse günümüzde de her Boşnak evinde bulunan Yüksek komisyon tarafından basılan İbn Kesirin Tefsiri ve Buhari’nin Sahih’inin tam çevirisini içeren “Aile Kütüphanesi” eseri olmuştur. Bunun yanı sıra diğer önemli proje Suudi hükümeti tarafından kaleme alınmış ve Boşnakça tercümesi ile basılmış 500 bin adette basılan Kur’an-ı Kerim’dir. Tüm eserler ücretsiz bir şekilde dağıtılmıştır (Karcic, 2010).

Sudi Arabistan yardımları özellikle savaş sonrasında kesin bir biçimde sadece Selefi propagandasının yapılabileceği projeler için kullanılmıştır. Bu durumu Bosna’nın ilk cumhurbaşkanı Alija Izetbegović bir röportajında neden Sudi hükümet farklı projelerde destek sağlamıyor sorusuna “Onlar (Sudi Arabistan) bana asla fabrika için para vermezler!” şeklinde cevapladı (Pejic, 2000).

Sudi Arabistan’ın savaş sonrasında gözle görülebilir en büyük projesi şüphesiz günümüz Sudi kralı o dönemin ise prensi olan Selman ibn Abdul-Aziz tarafından yaptırılan ve babasının ismini taşıyan “Kral Fahd” camii ve İslam merkezi olmuştur. Yapı toplamda 8200 metre karelik bir alanda inşa edilmiştir ve 5000 kişilik kapasiteye sahiptir. Bu özellikleri ile günümüze kadar Balkanlar’ın en büyük camii olma özelliğini de taşımaktadır. Ancak Kral Fahd Camii sadece ebatları ve inşa edildiği mimari tarzı ile dikkati çekmemektedir. Daha önemlisi cami inşa edildiği mekân açısından adeta bir gövde gösterisi ve yeni dönemin en önemli sembollerinden birisi haline gelmiştir. Saraybosna’nın en genç olan “Novi Grad” Yeni Şehir belediyesinde bulunan cami Moymilo, Alipaşino ve Voyniçko (bos. Mojmilo, Alipašino, Vojničko) mahallelerinin birleştiği noktada yer almaktadır. Bu mahallelerin üçü de 1984 yılının Kış Olimpiyatları için inşa edilmiş ve akabinde vatandaşların hizmetine sunulmuştur. Mahalleler kuruluşundan itibaren sosyalist rejimin medarı iftiharı olmuş ve o dönemin ideolojik çizgisini yansıtan bir yapıya sahiptir. Bu nedenle caminin bu alanda inşa edilmesi eski rejimin ortadan kalktığına ve yeni bir dönemin geldiğine işaret etmektedir. Caminin inşa edilmesinden sonra kısa süre içerisinde Selefi topluluğun Saraybosna'daki ve ülkedeki merkezi nokta haline gelerek etraftaki sosyalist mahallelerin ideolojik yapısını yeni taşınan sakinlerini de gitgide etkilemeye başlamıştır. Günümüzde ise bu bölge neredeyse Selefilik ile tanınır hale gelmiştir. Her ne kadar Sudi hükümeti hem savaş dönemi hem de sonrasında bir çok yardım faaliyetinde bulunmuş olsa da Kral Fahd cami ve İslam merkezi

tüm bunların tacını temsil etmektetedir. Aynı zamanda Bosna Hersek'in sosyo-kültürel yapısını etkileyen en önemli etkenlerinden birisi olmaya devam etmektedir.

Selefilik ve STK'lar

Savaş esnasında yardım kuruluşu ve mücahitler tarafından Bosna'ya getirilen Selefilik din anlayışı, savaş sonrasında varlığını ve "Gerçek İslam'ı" yayma davasını genel olarak büyük şehirlerde sivil toplum örgütleri bünyesinde sürdürmeye çalışmıştır. Selefilik Bosna'ya yabancılar tarafından getirilmiş olsa da kısa süre içerisinde bayraktarlığı yerel halk tarafından üstlenilmiştir. Önceki başlıkta bahsedilen Sudi Arabistan hükümeti yardımı ile oluşturulan alt yapı imkânları ile beraber Selefiliği yayma faaliyetleri genel olarak çeşitli STK'lar tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bu STK'lar genel olarak eski mücahitler ve Müslüman ülkelerde eğitim gören ve ülkelerine hizmet etmek için dönen gençler tarafından kurulmuştur. Aktif İslam Gençliği (Aktivna Islamska Omladina) ve Furkan derneği bu STK'ler arasında kendini İslami Aktivizm ile öne çıkarmış ve özellikle Selefi dâva konusunda çok etkili olmuştur. Savaş sonrası ülkenin sosyo-ekonomik zaaflarından istifade ederek kısa süre içerisinde güçlü bir dayanışma ağı oluşturmayı, otoritelerini artırmayı ve takipçi kitlesini genişletmeyi başarmışlardır (Hesova, 2021).

Özellikle gençler arasında popülerliği hızlıca artan kuruluşlar, kuruluşlarından itibaren çok geçmeden yeni şubeleri açmayı başarmış ve Bosna'nın Saraybosna, Travnik, Zavidoviçi, Visoko ve Bugoyno şehirlerinde faaliyetlere başlamıştır (Metodieva, 2023). Bu yıllarda üyelerin profili genel olarak Bosna'nın kırsal bölgelerinden gelen gençlerden oluşsa da aralarında şehir merkezlerinde ikamet eden eğitimli kişilerin sayısı da azımsanacak kadar da değildi (Alibasic, 2003).

Bünyelerinde üyeleri için din eğitimi, spor etkinlikleri ve çeşitli yerel ve yabancı konuşmacıların katıldığı konferanslar düzenlediler. Bunların arasına savaş döneminde Bosna'da Selefilik davasının birinci ismi olarak bilinen İmad el-Mısrı, Sudi Arabistanlı Salman al-Avde ve Zenitsa'da (bos. Zenica) bulunan İslam Pedagojik Fakültesi'nden çeşitli profesörler de katılmışlardır. Böylece kısa süre içerisinde savaşçı kimliğini ve cihad görevini yeni dâî (TDV İslam Ansiklopedisi) kimliği ile değiştirerek toplumun barışçıl İslamlaşması için çalışan birer aktivisti haline geldiler (Jusic, 2010). Bu dönemde yapılan faaliyetler arasında zikredilmesi gereken en önemli proje 1997 yılından itibaren yayınlanan ve toplamda 5000 sayısına ulaşan "*Saff*" dergisi olmuştur. İki haftada bir çıkan ve sayı başına 9000 adette basılan dergi her ne kadar Selefi fikirleri temsil eden dernek tarafından ortaya çıkarılsa da içerik ve yazım üslubu bakımından ılımlı (*Selefiyyetu-s-Sahve)* bir çizgiyi takip etmiştir (Jusic, 2011; Büyükkaya, 2014; Alibasic, 2003).

Selefi STK faaliyetlerinin ilk yıllarında gözle görülür bir başarıya ulaşmış olsalar da talihleri 2001 yıllında Amerika'da gerçekleşen terör saldırıları sonrasında tersine dönmüştür. Amerika'nın önderliğinde Terörle Mücadele Savaşı başlaması, Bosna'da halkın ve devletin dikkatlerini Selefilere ve kuruluşlarına vermeye neden olmuştur. Aşırılık eğilimleri şüphesiyle hem Bosna hem de uluslararası denetleyicilerin ortaya koyduğu yeni terörle mücadele politikaları nedeniyle STK'ların Sudi finansman desteklerinin kesilmesine ve sonunda hem AİG'in hem de Furkan'ın kapatılmasına neden olmuştur.

11 Eylül saldırıları ve Selefilik

Savaş döneminde 1992-1995 yılları arasında farklı İslam ülkelerinden dört bin kadar mücahidin Bosna'da cihat için bulunması ve aralarında bazılarının çeşitli terörist örgütlerle bağlantılı olması, 2001 yılı 11 Eylül saldırıları sonrasında günümüze kadar Bosna Hersek'in Avrupa'da bir terörist yuvası olarak görülmesine neden olmuştur. Mücahitlerin çoğu Dayton anlaşması sonrasında Bosna'yı terk etmiş olsa da onlardan bin üç yüz kadarı vatandaşlık elde edip Bosna topraklarında yaşamaya devam etse de kısa süre içerisinde sayıları azalmıştır. Bir kısmı Avrupa'nın diğer ülkelerine göç etmiş, bir kısmının ise Bosna hükümeti savaş döneminde verilen vatandaşlıkları revize edilerek sahtecilik suçlamasıyla vatandaşlık hakları iptal edilmiştir (Sarajlic, 2010). Buna rağmen Avrupa ana akım medyasında ve birçok siyasetçinin zihninde Bosna günümüzde de radikal İslam'ın ve cihatçı teröristlerin yuvası olmaya devam etmektedir (Sarajlic, 2011).

Bu durum savaş sonrasında İslami aktivizmle ilgilenen ve çoğunlukla kuruluşunda savaş gazilerinin de yer aldığı Selefi STK ve benzer kuruluşların kapatılmasına neden olmuştur. Kamu baskısı ve devamlı yapıştırılan terör damgası birçok kişinin kırsal bölgelerde bulunan küçük selefi topluluklara çekilmesine neden olmuştur.

Bosna'da Kalan Mücahitler ve Paralel Topluluk

11. Eylül saldırıları Bosna'da mücahitleri ve onlarla beraber gelen Selefilik din anlayışını birinci derece siyasi ve güvenlik problemi haline getirmiştir. Saldırı ardından Washington'dan ve dönemin Amerika başkanı olan George W. Bush tüm dünyaya açık bir mesajı göndererek her bir ülkenin bir karar vermesi gerektiğini: " *Ya bizimlesiniz ya teröristlerle"* ve bu yolda Amerika'yı desteklemeyen her bir ülkeyi düşman kabul edileceği konusunda uyarmıştır. Bu uyarı dönemin Bosna Hersek hükümeti olan "Değişim için İttifak" koalisyonu tarafından ciddiye alınmış ve kısa süre içerisinde devletin terörle mücadele ekibi oluşturulmuştur. Akabinde Mısır, Cezayir ve diğer ülkelerden gelip Bosna'da vatandaşlık elde eden kişiler hem yerel hem de Amerikan polisi ve silah güçleri tarafından çeşitli terör suçlamaları ile gözaltına alınmış ve çoğunlukla Bosna'dan ya öz ülkelerine sınır dışı edilmiş veya Amerika'nın farklı hapishanelerine gönderilmiştir (Abazović, 2007). Bu dönemden sonra Bosna'daki Selefi topluluk sosyo-kültürel anlamda ciddi bir ayrım yaşamıştır. Modern hayatın şartlarına uyum sağlamaya çalışan ve büyük şehirlerde çok fazla göze batmayacak ve dikkat çekmeyecek şekilde yaşamaya çalışan Selefiler ve onların aksine şehirlerin dışında genelde terk edilmiş köylerde devletin otoritesinden uzak bir biçimde yaşamaya çalışan daha radikal din ve dünya bakışına sahip olan selefi gruplar olarak ikiye ayrılmıştır. İkinci grup her ne kadar kendini uzaklaştırıp kamuoyundan uzak bir hayat yaşamaya çalışmış olsa da 2000'li yılların sonralarında "Gornya Maoça gibi" (bos. Gornja Maoča) yeni kurulmuş bu yaşam alanları gittikçe basın ve yayın organlarının birincil başlıkları haline gelmeye başlamıştır.

Bunun yanı sıra çoğu cihattan arındırılmış bir din anlayışını kabul etmeyen ve Bosna'daki dini otoritelerine başkaldıran Arap ülkelerinde eğitimini tamamlamış ve tamamı Boşnak kökenli olan yeni bir Selefi liderler grubu da aynı dönemde ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en önemlileri Jusuf Barçiç (bos. Barčić) ve Nusret İmamoviç (bos. Imamović) olmuştur. Kendileri savaş dönemindeki mucahitlerden farklı olarak gayrı müslimlerle değil aksine geleneksel Bosna müslümanları ve kurumları ile bir çatışmaya girmiştir. Apaçık bir şekilde Bosna'daki İslamı eleştirip İslam Birliğinin otoritesine meydan okudular. Camilerde ibadet biçimlerini dayatmaya, vaaz vermeye hatta bir çok yerde camilere baskın yapıp ele geçirmeye

çalışmışlardır. Savaş döneminden farklı olarak yeni liderlerle beraber Selefiler artık Bosna hükümeti ve İslam Birliği ile dayanışmayı bırakıp apaçık bir çatışmaya girmiştir. Durum o derece vahim oldu ki Saraybosna'nın merkezinde bulunan Hünkâr Camii (bos. Careva Džamija) Barçiç ve takipçileri tarafından basılmasın diye kilitli olmak zorundaydı. Bu durum Boşnak halkı nezninde Selefilere karşı var olan tepkiyi daha da artırarak İslam Birliğini radikal önlemler almaya zorlamıştır. Birçok yerde geleneksel cami cemaati ve Selefiler arasında ortaya çıkan görüş ayrılığı nedeniyle Selefiler fiziki güç kullanılarak camilerden uzaklaştılışmıştır (Hesova, 2021). Durumu kontrol etmek ve çatışmaların önüne geçmek adına 16. Ekim 2007 yılında İslam Birliği "Ev Kuralları" adında bir düzenleme ile cami ve mescitlerde cemaatleri tarafından uyulması gereken kuralları ilan etmiştir (Bosna Hersek İslam Birliği). Alınan kararlar ilk başlarda pek fazla etki etmemiş ve camii cemaatleri ve selefiler arasındaki çatışmalar çoğu zaman da polislerin müdahaleleri ile ancak sonlandırılabilmiştir. Durumu kökten değiştiren gelişme ise Saraybosna'daki Hünkâr camiine girmeye çalıştıktan bir ay sonra Barçiç'in bir trafik kazasında hayatını kaybetmesi olmuştur. Barçiç'in ölümden sonra radikal selefi gruplar gittikçe kendi yerleşim alanlarına çekilip oralarda birbirleriyle bağlantılı ve tamamıyla İslam Birliğinden bağımsız yeni bir din yapısını kurmuşlardır. Bununla beraber Bosna devletinin kanunlarını da reddederek şeriatı ilan edip okullarda devlet kurumlarının eğitim programı değil Ürdün eğitim programlarını kullanmaya başlamışlardır.

Suriye'de savaşın patlak vermesi Bosna'daki devlet ve İslam Birliği'nin otoritesini sorgulayan ve buna karşı gelen bu radikal Selefi grupların çöküşünü hızlandırmıştır. Nusret İmamoviç gibi birçok farklı Selefi liderinin Suriye'ye gitmesi kendi takipçilerinin de ailecek göç etmesine neden olmuştur. Son olarak karizmatik ancak eğitimsiz bir lider olan Bilal Bosniç (bos. Bosnić) Suriye'ye gidecek olan savaşçıları toplamaya çalışması suçu ile yedi yıl hapis cezasına çarptılırmıştır. Ayrıca 2014 yılında İşid ve El Nusra arasında birbirlerini tekfir etme noktasına kadar varacak olan bölünme hem Suriye'de hem de Bosna'da radikal selefiler arasında ciddi bir güç kaybına neden olmuştur. 2015 ve 2016 yıllarında Suriye'de bulunan radikal selefilerin hem Bosna Müslümanlarını hem de İslam Birliği liderini tehdit etmesi devleti yeni bir takım müdahalelere zorlamıştır. Ülke dışında bulunan herhangi bir çatışma alanına gitmesi ve çatışmalara katılması ve bu faaliyetleri desteklemesi suç ilan edilerek birçok bireyin hapis cezasına çarptırılmasına neden olmuştur. 2006'dan beri devlet ve İslam Birliğinin otoritesini yok sayan onlara karşı gelen selefi gruplar son darbeyi Bosna'da faaliyet gösteren selefilerin "*Paralel Cemaat"* olarak adlandırdıkları yapılarla yüzleşmelerinde yaşamıştır (Hesova, 2021).

Para-Cemaat

Arap baharı süreci sonrasında 2011 yılında Suriye'de iç savaşın patlak vermesi ve özellikle 2014 yılında İşid'in ortaya çıkması Müslümanların yaşadığı neredeyse tüm ülkelerden Suriye ve Irak topraklarına bir radikal İslamcı göçünü başlatmış oldu. Bu göçte payını Bosna Hersek'te bulunan ve Selefi gruplarla bağlantıları olan birçok birey almıştır. Bosna topraklarından yapılan bu göçü tetikleyen ve destekleyen unsur olarak özellikle kırsal bölgelerde faaliyet gösteren Selefi grup ve cemaatler gösterilmiştir.

Çoğu izinsiz olarak faaliyet gösteren bu cemaatlerin faaliyetleri hakkında bilgi edinebilmek adına İslam Birliği tarafından 2015 yılının ikinci yarısından itibaren izlenmeye başlanmıştır. Bosna Hersek Anayasası ile Din Özgürlüğü ve Kiliseler ile Dini Cemaatlerin Konumu Hakkında Kanun'a göre, İslami öğretiye dayalı dini faaliyetleri düzenleme ve yürütme yetkisi

yalnızca İslam Birliğine aittir. Bu doğrultuda kendi yetki alanı dışında faaliyet gösteren ve gittikçe çeşitli terörist gruplarla bir araya getirilen bu cemaatler kamuoyunda "para-cemaati" olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Azinovic & Jusic, 2016).

Aslında "Paralel cemaat" veya "Para-Cemaati" kavramı din eğitimi ve ibadetleri (özellikle toplu ibadetleri Cuma ve Bayram namazları gibi) İslam Birliği tarafından izin verilen camiler dışında yerine getiren tüm grupları kapsamaktadır. Bu bağlamda Para-Cemaati kavramı Ahmedî'ler gibi küçük grupları, özerk Sûfî ve ayrımcı Selefi toplulukları için kullanılıyor olsa da Bosna'nın gündemine 2016 yılında İslam Birliğinin özellikle Selefilik ile ilişkili olan cemaatlerin kendi otoritesini kabul etme ve şemsiyesi altına girme ültimatomu ile düşmüştür (Hesova, 2021).

Genellikle 2000'li yılların başında kurulan ve çoğunlukla özel konutlarda faaliyet gösteren bu cemaatler, İslam Birliğinin herhangi bir kurumunda eğitim görmeyen ve çoğunlukla yurtdışında mezun olan İmam ve Dâî'ler tarafından yönetilmektedir. Üyeleri ise genel olarak gençlerden oluşsa da sosyo-ekonomik özellikleri farklılık göstermektedir. İslam Birliği yaptığı araştırmada toplamda 64 farklı para-cemaati tespit etmiş ve bunlardan 38 cemaat temsilcisi ile yapılan ve aylar süren görüşmelerin ardından 14'ü İslam Birliğinin otoritesi altın girmeyi ve kendileri tarafından Cuma namazı kıldıracak ve din eğitimi verecek olan İmamın belirlenmesini kabul etmiştir. Bu sürecin ardından, İslam Birliği'ne katılmayı reddeden bazı para-cemaatler, yasal olarak gerekli olan faaliyetleri için resmi yetkilendirme belgelerini sunamadıkları için Bosnalı yetkililer tarafından cezalandırıldı veya kapatıldı (Azinovic & Jusic, 2016). Anlaşmayı kabul etmeyenler İslam Birliğinden eşit muamele talebiyle bağımsız cemaatler koordinasyonunu kurmuşlar ve sonraki dönemlerde görüşmelerini devam etirmişlerdir.

Atlantik İnisiyatifi tarafından yapılan araştırmada bu para-cemaati üyelerinin birbirlerine son derece bağlı olduğu ve toplumdaki diğer "günahkâr" ve "dinden uzaklaşmış" bireylerden kendilerini ahlaki olarak üstün gördükleri saptanmıştır. Kendilerini gerçek inananlardan oluşan küçük, seçilmiş bir grubun parçası olarak gördükleri için "kiralık Müslümanlar" (maaş için çalışanlar) olarak adlandırdıkları imamlar aracılığıyla "kızıl İslam'ı" (komünist İslam'ı) öğrettiğini iddia ettikleri İslam Birliğine özellikle karşılardır (Azinovic & Jusic, 2016).

2016 yılında para-cemaatler olarak adlandırılan bu gruplar her ne kadar Bosna'nın genel Selefi topluluğunun küçük bir parçasını oluşturmuş olsalar da radikal geçmişleri ve birçok kez devlet otoritelerini tanımamalarından dolayı uzun süredir Selefilik ile ilgili oluşan kamuoyunun baş aktörlerinden birileri olmuş ve olmaya devam etmektedirler. Bunların aksine büyük kentlerde Selefi aktivistler, vaizler ve STK'lar benzer muamele ile karşılaşmamışlardır.

Dâîler: Kentsel İslam Aktivizm

2006'dan sonra Bosna Hersek'te yayın organları, basın ve genel olarak kamuoyunda Selefilik genel manada radikal İslam ve terörizm ile özdeşleşen bir çizgi izlemiştir. Bu durum önceki başlıklarda bahsedilen nedenlerden dolayı olmuştur. Ancak aynı dönem içerisinde savaş sonrası kurulan STK'larda görev alan veya farklı Arap ülkelerinde eğitim görüp Bosna'ya dönen ve yerli halk ile uyumlu bir şekilde yaşamını devam ettirmek isteyen ve sayıca radikal Selefilere göre çok daha fazla olan bir diğer Selefi kolu da arka planda gelişimini sürdürmüştür. Bu grupların en belirgin özelliği büyük kentlerde faaliyet göstermeleri, İslam aktivizmi ile uğraşmaları ve çeşitli Dâî'ler etrafında kümelenmeleri olmuştur. Bu Dâî'ler genel olarak Arap ülkelerinde eğitimini tamamlamış ancak İslam Birliği bünyesinde görev alamayan kişilerdir. İslami ilimler Hadis, Tefsir, Fıkıh ve Akaitte uzmanlaşmış aynı zamanda

Arapçaya son derece hâkim olan bu kişiler kısa süre içerisinde hem Selefi gruplarda hem de diğer geleneksel Müslümanlar arasında tanınmış ve dini otorite haline gelmişlerdir. Bu Dâî'lerin başında Safet Kuduzoviç (bos. Kuduzović) , Elvedin Peziç (bos. Pezić) ve Cevat Goloş (bos. Dževad Gološ) gibi isimler gelmektedir. Özellikle 2010'lu yıllarda internet ulaşılabilirliğinin ve sosyal medya kullanımının artması ile Dâî'ler ve onların etrafında kümelenen STK'lar kısa süre içerisinde sosyal medyada iletişim ve temsil kabiliyetlerini artırarak ve bu konuda uzmanlaşarak alanda yegâne otorite haline gelmişlerdir. Bununla beraber sosyal medya ve internetin en yaygın kullanıcılarının gençler olması hedef kitlelerine daha kolay ulaşmalarını da sağlamıştır. Ancak Dâî'ler kendi faaliyetlerini sadece sosyal medya ile sınırlandırmayıp sıklıkla STK'ların düzenlediği konferans ve vaazlara katılarak takipçi kitlesini büyütmeye ve bir arada tutmaya çalışmışlardır.

Dâî'ler ile paralel olarak kent selefileri arasında yeni bir STK'alaşma süreci başlamıştır. Savaş sonrasındaki yapılaşmaya göre yeni akım genel olarak modern eğitim merkezleri etrafında örgütlenmiş ve her ne kadar dini faaliyetleri yapmış olsa da dışarıdan bu merkezlerin dini eğitim veya dini dava ile ilgili olduklarını tahmin etmek mümkün değildir. Genel olarak herkesin benimseyebileceği (Oaza/ Vaha, Pozitiva, Fokus, Ponos / Onur) gibi yerel ve kapsayıcı isimler tercih edilmiştir. Günümüzde ortalama kırk kadar farklı eğitim merkezi faaliyet göstermektedir. Bu merkezlerin resmi bir lideri olmadığı gibi bu merkezler şeffaf bir teşkilatlanma yapısına da sahip değildir. Çoğu zaman da sıradan diyebileceğimiz insanlar veya eski mücahit ve aktivistler tarafından yürütülmektedir. Faaliyetleri arasında genelde dâîlerin vaazları, eğitimler (özellikle üst yaş ve kadınlara yönelik eğitimlerle öne çıkmaktadırlar), yardım faaliyetleri, web siteleri ve sosyal medya faaliyetleri sayılabilir (Hesova, 2021).

Kent selefi grupları ile radikal selefi gruplar arasında en önemli fark İslam Birliği ve geleneksel Boşnak Müslümanlara karşı bakış açısı olmuştur. Radikal selefilere nazaran devlet veya İslam Birliği otoritesine karşı gelmeyen, geleneksel Bosna İslam'ını birkaç konu hariç genel olarak kabul eden ve kendi yolunu önceki nesillerin yolu olarak görmektedirler. Bu nedenle kent selefileri yeni STK'ları yerel yönetimler, siyasi partiler ve dini kuruluşlar tarafından tanınmaya ve desteklenmeye başlanmıştır. Bazı merkezlerin organize ettiği iftarlarda farklı yerel siyasetçiler konuk ederken diğerleri ise farklı yönetim kademelerinden faaliyetler için finansman almışlardır. Zamanla sivil İslam alanında kendine kaçınılmaz bir yer edinen Selefi STK'lar yerel geleneksel STK'lar ile iş birliği içerisine de girmişlerdir. Örnek olarak 2013 yılında kurulan Boşnak STK Koordinasyonu ele alınabilir. Bu birliktelik içerisinde Srebrenitsa Anneleri, Genç Müslümanlar gibi geleneksel Boşnak kuruluşların yanı sıra eski Saff dergi üyeleri ve yeni Oaza, Put znanja, OKC Gradaçats gibi selefi STK'larını bulmak mümkündür. Bu kuruluşta liderler arasında özellikle Nezim Haliloviç Muderis ve Abdusamed Buşatliç öne çıkmaktadır. İlki bir savaş kahramanı General, İslam Birliğinin en önemli üyelerinden ve Hac organizasyonunun başkanı aynı zamanda Sudi hükümeti tarafından inşa edilen ve Selefilerin baş camisi olarak bilinen Kral Fahd caminin Cuma imam ve hatibidir. Diğeri ise el-Mucahit birliğinin üyesi, Saff dergisinin editörü ve AİO'nun vaizlerinden olan Buşatliç radikal bir din yorumunu terk eden ve İslam Birliğinin faaliyetlerinin önemini vurgulayan ilk selefiler arasındadır (Hesova, 2021).

Buşatliç gibi birçok farklı selefi dâî ve ilk dönem aktivisti zaman içerisinde radikal çizgiden uzaklaşarak bazı durumlarda tamamıyla Selefiliği de terk ederek yeni bir din aktivizmi ortaya koymuşlardır. Eski AİO aktivisti olan Sanin Musa bu yönelimin yeni lideri olarak sayılabilmektedir. Kendisi siyasi hedefleri olan, İslam Birliğine saygı duyan ve vatansever muhafazakâr kimliği ile kamuoyunda faaliyet gösteren bağımsız bir dâî olarak kendini

göstermektedir. Toplumsal faaliyetleri arasında dini aktivizmden çok siyasi ve sosyal konularla kendini ve grubunu tanıtmıştır. Bunlardan en meşhur olanı ise 2019 yıllında Saraybosna'da düzenlenen "Onur Yürüyüşüne" karşı "Aile Yürüyüşü" olmuştur. Aynı zamanda farklı zamanlarda özellikle Sırp radikal gruplara karşı anti yürüyüş düzenlemiştir. Sanin Musa liderliği altında Selefi gruplar Selefilikten tamamıyla uzaklaşarak kendilerini Hanefi geleneksel Boşnak milliyetçileri olarak göstermeye çalışmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Bosna Hersek topraklarında ilk günden itibaren günümüze kadar Selefi dini anlayışın tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Başta Bosna topraklarında ortaya çıkışıyla başlayarak Selefi grubun dönüşümü analiz edilmeye çalışılmış ve zaman içerisinde ortaya çıkan çeşitli biçimlerine uygun tipoloji belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tipolojinin genel olarak Selefilerin geleneksel Bosna İslam'ına, İslam Birliği ve Devlet otoritesine karşı gösterdikleri tavırlara göre belirlendiği ve ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Araştırma sırasında üç önemli tip Selefilik saptanmıştır: 1. Mücahitler, 2. Radikal Tekfirciler ve 3. Aktivist Dâîler.

Birinci tip savaş döneminde ve savaş sonrasında varlığını göstermiş ve genel olarak yabancı uyruklu mücahitler tarafından sürdürülen bir Selefilik anlayışı olmuştur. Savaş sonrası gelişmeleri nedeniyle Bosna'da yabancı uyruklu mücahitlerin sayısının azalması ve genel sosyal, ekonomik ve siyasi ortamın değişmesi ile bu Selefilik anlayışı 2000'li yılların başlarında ortadan kalkarak yerini daha radikal yerel kökenli selefi anlayışa bırakmıştır. Akabinde 2005 ile 2015 yıllar arasında selefi gruplar içerisinde en belirgin ve kendisinden en çok söz eden radikal tekfirci grupların dönemi yaşanmıştır. Suriye ve Irakta patlak veren savaşlarla birlikte ciddi bir kan kaybı yaşayan bu gruplar Bosna topraklarında varlığını neredeyse tamamıyla yitirdi ve bir daha toparlanamadı. Son olarak aslında 2000'li yıllardan itibaren ikinci planda faaliyetini gösteren şehir aktivist Selefi grupları 2010'lu yıllarda internetin yaygınlaşmasıyla günümüzdeki konumunu edinmeye başlamıştır ve Bosna'daki selefiliğin en kalıcı ve makul biçimine kavuşmuşlardır.

Edinilen tüm bu bilgilere göre Bosna'daki Selefilik ile ilgili şunlar söylenebilir: 1. Düşünülenin aksine Bosna'da tek bir selefi topluluk yok aksine birçok farklı gelişen ve dönüşen gruplar mevcut. 2. 90'lı yıllarda Bosna'ya gelen cihatçı Selefilik zaman içerisinde varlığını yitirmiş ve günümüzde neredeyse kendisinden hiç söz edilemez duruma gelmiştir. Günümüzde Bosna'da ki Selefilik genel olarak Arap ülkelerinde eğitim gören Boşnak kökenli âlim ve Dâîler etrafında gelişmektedir. Günümüzdeki Selefilik yerel dini otorite ve geleneksel Bosna İslam'ı ile çok daha uyumlu ve çatışmadan uzak bir çizgidedir. 3. Günümüz selefi grup ve cemaatleri herhangi bir ideolojik tehlikeyi oluşturmayıp aksine gençlere dini anlatmak ve benimsetmek noktasında İslam Birliği ile yarışan bir unsur haline geldiler. 4. İslam Birliği ve Selefiler arasındaki ayrım çoğu zaman ideolojik değil siyasi bir ayrım olmuştur. İslam Birliği otoritesini kabul eden, toplumsal ve tarihsel önemini kabul edip vurgulayan selefi âlim ve Dâîleri ötekileştirmekten çekindi ve kendilerine faaliyet alanları açmış oldu (Hesova, 2021).

Son olarak başlangıç noktası ile günümüzde ulaşılan yer açısından Selefilik, Bosna'da ciddi bir değişimden geçerek ithal edilmiş bir dini anlayıştan Bosna dini çoğulculuk yapısı içerisinde kendine yer edinmiş ve parçalarından birisi haline gelmeyi başarmıştır.

KAYNAKÇA

Abazović V. (2007). *Al-kai'da u Bosni i Hercegovini "Mit ili stvarna opasnost*". Radio Slobodna Evropa yay.

Alibašić A. (2003). Traditional and Reformist Islam in Bosnia and Herzegovina, Cambridge Programme for Security in International Society, C-SIS WORKING PAPER No: 2, Sarajevo..

Azinović V., & Jusić, M. (2016). *The New Lure of the Syrian War - The Foreign Fighters' Bosnian Contingent*. The Atlantic Initiative, Sarajevo.

Bosna Hersek İslam Birliği. https://islamskazajednica.ba/index.php/fetve-i-rezolucije/2836-kui-red-u-dramijama Erişim tarihi: 01.03.2024

Fawaz G.A. (2007). *Journey of The Jihadist: Inside Muslim Militancy*. Hercourt yay, New York..

Hećimović, E. (2006). GARIBI: Mudžahedini u BiH 1992-1999, Zenica: Fondacija Sina yay.

Hesová, Z. (2021). Wahhabis and Salafis, daije and alimi: Bosnian neo-Salafis between contestation and integration. *Southeast European and Black Sea Studies, 21*(4), 593-614.

Jusić M. (2011). *Islamist Movements in The Twentieth Century And Their Presence In BiH, In Islamic Scene in Bosnia And Herzegovina, Udruženje Ilmijje Islamske Zajednice u BiH and Fondacija Konrad Adenauer*. Sarajevo.

Jusić M. (2010). Ko su „vehabije" uhapšene u Gornjoj Maoči, Preporod,

Karčić, H. (2010). Islamic revival in post-socialist Bosnia and Herzegovina: International actors and activities. *Journal of Muslim Minority Affairs, 30*(4), 519-534.

LeBor A. (1997). *A Heart Turned East: Among the Muslims of Europe and America*, St. Martin's yay. New York.

Metodieva, A. (2023). The radical milieu and radical influencers of bosnian foreign fighters. *Studies in Conflict & Terrorism, 46*(9), 1725-1744.

Morrison, K. (2008). Wahhabism in the Balkans. Defence Academy of the United Kingdom, Advanced Research and Assessment Group. Shrivenham..

Pejić N. (2000). Alija Izetbegović ile yapılan görüşme, 23 Haziran 2000 Sarajevo.

Preljević, H. (2017). Preventing religious radicalization in Bosnia and Herzegovina: The role of the BiH Islamic Community. *Journal of Muslim Minority Affairs, 37*(4), 371-392.

Sarailic, E. (2010). *The Bosnian Triangle: Ethnicity, Politics and Citizenship*, CITSEE working paper, 2010/06, School od Law, University od Edinburgh.

Sarajlić, E. (2011). The return of the consuls: Islamic networks and foreign policy perspectives in Bosnia and Herzegovina. *Southeast European and Black Sea Studies, 11*(2), 173-190.

TDV İslam Ansiklopedisi. https://islamansiklopedisi.org.tr/ Erişim tarihi: 01.03.2024

EXTENDED ABSTRACT

After the conquest of Bosnia and Herzegovina in 1946, the Ottoman Empire brought with it many novelties, among which was a new religion. Therefore, the history of Islam in Bosnia is closely related to the history of the Ottoman state. Unlike other Islamic states, the Ottoman Empire introduced an unusual form of hierarchy among the Ulema and Islamic scholars. Very often all religious officials were generally civil servants including Muftis, Muders, Imams, Hatibs and Qadis. Because of this form of organization, during its five-century rule in Bosnia and Herzegovina, apart from the official Hanafi - Maturidi interpretation of Islam, there was not much space for the development or expansion of other forms of religious interpretation. This was precisely the reason that over time Bosnian Muslims shaped their culture and way of life according to the principles of those interpretations and the needs of the place and era where they lived.

After the withdrawal of the Ottoman Empire after the Congress of Berlin, in a short period from 1878 to 1945, three states with different beliefs and ideologies replaced each other on the territory of Bosnia and Herzegovina. One thing they all had in common was that they were non-Muslims and that Islam and Muslims in general in Bosnia entered a long period of decline. After almost a hundred years of stagnation in the 1970s, an Islamic revival took place in Bosnia, which, although modeled after similar movements in the Islamic world, still took place within the framework of local Muslim institutions and traditions.

At the beginning of the war conflicts in Bosnia and Herzegovina in the 1990s, in order to find international help and a way out of the hopeless situation in which they found themselves, Bosnian Muslims increasingly began to turn to friendly Islamic countries. In a short period of time, hundreds of different non-governmental organizations began to operate in the state and outside it, all with the aim of collecting and delivering aid to the endangered population of Side. Along with foreign aid, the first Mujahideen (Islamic Fighters) arrive, who begin to actively participate in war conflicts on the soil of Bosnia. Together with them, they bring a new way of interpreting and practicing Islam, which until then was foreign on the soil of Bosnia and Herzegovina. In a short period of time, this new interpretation of the faith begins to spread more and more among the local population and, with steady steps, lays the foundation for what we call the Salafi community in Bosnia today.

At the beginning of the war conflicts in Bosnia and Herzegovina in the 1990s, in order to find international help and a way out of the hopeless situation in which they found themselves, Bosnian Muslims increasingly began to turn to friendly Islamic countries. In a short period of time, hundreds of different non-governmental organizations began to operate in the state and outside it, all with the aim of collecting and delivering aid to the endangered population of Side. Along with foreign aid, the first Mujahideen (Islamic Fighters) arrive, who begin to actively participate in war conflicts on the soil of Bosnia. Together with them, they bring a new way of interpreting and practicing Islam, which until then was foreign on the soil of Bosnia and Herzegovina. In a short period of time, this new interpretation of the faith begins to spread more and more among the local population and, with steady steps, lays the foundation for what we call the Salafi community in Bosnia today.

The new Salafi interpretation of religion, although it differed in many ways from the local traditional interpretation under the influence of war events, the collapse of the long-standing socio-economic system and social values, resulted in the spread of the same in places where until then religion had a great influence. After the war, the situation largely remained the same, so that through the activities of foreign organizations and the local population, the Salafist community continued to expand and develop in other cities and places where it was not able to operate during the war. This situation led to the first serious contact between the traditional and the newly born interpretation of religion on the soil of Bosnia, and after the same, the first inter-Muslim conflict. Although these conflicts almost never escalated and remained at the level of verbal tension between the two groups on opposite sides, they never completely disappeared.

The rough approach of members of the Salafi community towards traditional Muslims and the attempts of some of its leaders to forcefully impose their "True Islam" on the population has produced aversion and intolerance towards them among the majority of citizens. In addition, the connections of some members with various terrorist organizations after the eleventh of September deepened the rift between the Salafist and local community even more. Not long after the attack in New York, the pressure of the international community on Bosnia resulted

in the expulsion from the country of almost all persons who had come to Bosnia in the war as Mujahideen. This event was a turning point in the Salafi community, where members split into more radical ones who began to form their own isolated communities and settlements, and others who were much more moderate, who remained living among the local population and operating there through various organizations.

Although the second listed Salafi community was and remains more numerous, the first more radical, with the growth of Islamophobia in the world and events in the Middle East, was used as an example to generalize all those who fit the description of Salafi. Domestic and foreign media have contributed greatly to this, and have maintained the image of Salafis as radical Islamists, whether or not they had anything to do with it.

Another important event that shaped today's Salafi community happened with the Arab Spring and the conflicts in Syria. As a by-product of those conflicts was the emergence of ISIL, which in a short period of time attracted a large number of radical members from Bosnia and Herzegovina and thus led to their almost complete disappearance. In addition, the position of the Islamic Community in Bosnia regarding the issue of Para Džemat (congregations that are not under the control of the Islamic Community) caused the approach of many of them to the community and therefore the convergence of these congregations with traditional Islam in Bosnia.

On the other hand, the expansion of social networks after 2010, and the return of many students from studies in Arab countries, led to the development of a new generation of Salafis whose main characteristic is activism and Islamic dawa (calling to faith). This new form of Salafi action gathered around a few alims (Islamic scholars) became popular among the Salafi community as well as among traditional Muslims. The basis of the characteristics of people from both groups is that they are made up of younger people who in most cases grew up, were educated and worked in the same environments and places. Therefore, those going through the same socialization managed to find a common language even though they essentially have different religious backgrounds. Another factor that was perhaps crucial for the spread of today's Salafi activism is the good relationship between the leaders of the Islamic community and the Salafi community. In many cases, the leaders of the Salafi community began to publicly express their support for traditional Islamic institutions in the country and justify some of their actions, although this was not the case in the early years. In the end, it can be said that the Salafi community has come a long way from the Mujahideen to the radical to today's moderate. is the main feature of social and religious activism.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos Cilt: 11 Sayı:2
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / May-June-July-August Volume: 11 Issue: 2
2024
www.joimar.com

İKİ DİLLİ ÖĞRENCİLER ÜZERİNE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF POSTGRADUATE THESES ON BILINGUAL STUDENTS

Zerrin ÇEBİ

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
***e-mail:** zerrinacr@gmail.com

ÖZET
Bu çalışma iki dilli öğrenciler üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlamıştır. Çalışmamızda iki dillilik üzerinde yapılan 28 yüksek lisans tezi ve 2 doktora tezi incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada değerlendirilen tezler doküman analizi yapılarak incelenmiştir. Çalışmanın sonunda ilgili alanyazın incelendiğinde iki dilli bireylerin sosyal, kültürel, iş, eğitim vb. yapılarının söz konusu durumdan etkilenmektedir. Tezlerin genellikle öğrenciler üzerinde yapıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin örnekleme alındığı çalışmalarda genellikle öğretmenlerin kavramları kazandırma konusunda zorlandığı görülmüştür.
Anahtar Kelimeler: İki dillilik, anadil, eğitim

ABSTRACT
This study aimed to examine postgraduate theses on bilingual students. In our study, 28 master's theses and 2 doctoral theses on bilingualism were examined. Qualitative research method was used in the study. The theses evaluated in the study were examined by document analysis. At the end of the study, when the relevant literature was examined, bilingual individuals' social, cultural, business, educational, etc. structures are affected by this situation. It has been observed that theses are generally written on students. In studies where teachers were sampled, it was generally observed that teachers had difficulty in teaching concepts.
Key Words*:* Bilingualism, mother tongue, education

GİRİŞ

Dil, insanoğlunun hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Bunun sebeplerinin en başında dil kavramının hem fikirleri ifade etme hem de iletişim sağlama aracı olması gösterilmektedir. Dilin meydana gelmesinde de bireylerin iletişime geçme kaygısına sahip olmalarının etkili olduğu belirtmektedir. Bireylerin etkili şekilde iletişime geçmeleri ve iletişim aşamasında da her toplumun yaygın şekilde konuştuğu ve iletişime geçme evresinde kullandığı anadili bulunmaktadır. Bu çerçevede dil kavramının içerik açısından her coğrafyada farklı bir yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir (Güleryüz, 2008).

Dil öğretimi üzerinde yapılan araştırmalarda çokkültürlü eğitim çerçevesinde incelendiğinde görülmektedir. Çokkültürlü eğitimler temel olarak çeşitli toplumlara ve etnik kökenlere sahip olan bireylerin aynı eğitim örgütünde ve sınıflarda bir arada ders işlemlerini ifade etmektedir. Günümüzde küreselleşme aşamasına ve mecburi göçlere dayalı olarak çokkültürlü eğitim kavramı alanyazında yaygın şekilde tartışılan konular arasında bulunmaktadır (Bagceli-Kahraman & Onur-Sezer, 2017; Suradi, 2018; Lonto ve ark., 2020; Sutton, 2005). İki dillilik, her iki dili birden ana dilindeki gibi karakteristik ve akıcı şekilde konuşabilme veya kullanabilme düzeyi olarak açıklanmaktadır. İki dilli olan kişiler, iki dili de kendi ana dili gibi konulur, denetler, şekillendirir, doğal ve bilinen biçimde kullanmasının yanında iki dillilik aynı zamanda aynı düzeyde iki farklı dili kullanabilmektir (Aşçı, 2013).

İki dillilik, iki dili de aynı yetilere sahip şekilde kullanabilme becerisi olarak ifade edilmektedir. İki dilli kişiler bir ülkenin göçmenleri, azınlıkları, iş insanları, yerlisi ya da öğrencileri olabilmektedir. İki dilli kişilerin Fransızca ve Almanca gibi iki prestijli dili bulunmuyorsa söz konusu kişilerin başarılı olduğu ve her iki dilden de yararlanabildiği görülmektedir. İki dilli kişilerde bilişsel gelişimin daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak daha az prestijli dilleri konuşabilen iki dilli kişilerin eğitiminde yeterli düzeyde başarı görülmediği belirtilmektedir. Bu varsayım dillerin doğası ile veya belirli dillerin öğrencilerin gelişimine ne düzeyde etkilediği ile alakalı bilimsel bir tanımının olmadığı söylenmektedir (Demirel, 2019).

Bu çalışmanın da amacı iki dilli öğrenciler üzerine yapılan 30 tane lisansüstü tezin incelenerek, öğrencilerin eğitim, sosyal, kültürel ve diğer sosyal ilişkilerine yönelik etkilerinin ortaya koyularak ilgili alanyazına ışık tutması amaçlanmıştır.

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Tezlerin Künyeleri

Yazar/Yıl	Tez Türü	Araştırma Grubu	Veri Toplama Araçları
Ağırman, 2019	Yüksek Lisans Tezi	20 Türkçe öğretmeni	Nitel
Altıparmak-Yılmaz, 2020	Doktora Tezi	10 öğretmen	Nitel
Canan, 2012	Yüksek Lisans Tezi	30 Öğrenci	Nitel
Canlı, 2022	Yüksek Lisans Tezi	30 okul öncesi çocuk	Karma
Çoban, 2018	Yüksek Lisans Tezi	400 iki dilli birey	Nitel
Değirmenci, 2023	Yüksek Lisans Tezi	36 okul öncesi öğrenci	Karma
Demiral, 2023	Yüksek Lisans Tezi	30 çocuk ve ebeveyni	Nicel
Ece-Yapılcan, 2022	Yüksek Lisans Tezi	150 ilköğretim öğrencisi	Nicel
Esersin, 2017	Yüksek Lisans Tezi	14 çocuk	Karma
Gülmez, 2023	Yüksek Lisans Tezi	401 okul öncesi çocuk	Karma
Gürleyen, 2014	Yüksek Lisans Tezi	917 öğrenci	Nicel
Güven, 2021	Yüksek Lisans Tezi	8 ebeveyn	Karma
Hamarat, 2019	Yüksek Lisans Tezi	311 okul öncesi çocuk	Nitel
Jamrji, 2021	Yüksek Lisans Tezi	20 öğrenci	Nicel
Kandemir, 2023	Yüksek Lisans Tezi	Alan taraması	Nicel

Karslı, 2015	Yüksek Lisans Tezi	150 okul öncesi öğrenci	Karma
Koşan, 2015	Yüksek Lisans Tezi	150 okul öncesi öğrenci	Nitel
Oturak, 2021	Yüksek Lisans Tezi	206 öğretmen	Nitel
Özdemir, 2016	Yüksek Lisans Tezi	104 ortaokul öğrencisi	Karma
Seçer, 2015	Yüksek Lisans Tezi	75 okul öncesi öğrenci	Nitel
Şahin, 2023	Yüksek Lisans Tezi	Alınyazındaki dil eğitimi programı	Doküman analizi
Şıhanlıoğlu, 2021	Yüksek Lisans Tezi	80 genç	Karma
Tulu, 2009	Yüksek Lisans Tezi	59 okul öncesi öğrencisi	Karma
Türkel, 2023	Yüksek Lisans Tezi	32 öğrenci	Karma
Ünlü, 2022	Yüksek Lisans Tezi	Literatür taraması	İçerik analizi
Yalçın-Su, 2020	Yüksek Lisans Tezi	13 öğrenci	Karma
Yaman, 2005	Doktora Tezi	196 öğrenci	Nitel
Yavuz, 2021	Yüksek Lisans Tezi	28 ortaokul öğrencisi	Karma
Yılmaz, 2016	Yüksek Lisans Tezi	85 iki dilli birey	Karma
Yılmaz, 2023	Yüksek Lisans Tezi	20 sınıf öğretmeni	Karma

Tablo incelendiği zaman çalışmaların 2 tanesinin doktora tezi olduğu, 28 tanesinin yüksek lisans tezi olduğu, tezlerin örneklem grupları incelendiğinde; 1'i türkçe öğretmenleri üzerinde yapıldığı, 1'inin sınıf öğretmenleri üzerinde yapıldığı, 2 tanesinin diğer öğretmenler üzerinde yapıldığı tespit edilmiştir. Çalışmaların 5'inin ortaokul öğrencileri üzerinde yapıldığı, 8'inin okul öncesi öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın 2'i ebeveynler ve çocuklar üzerinde yapılmıştır. Çalışmaların 3'ü iki dilli bireyler üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın 1'i ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmaların 3'ü ilgili alan yazın taranarak yapılmıştır. Çalışmanın veri toplama aracı incelendiğinde 9'u nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların 14'ü karma yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların 8'i nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir.

Yukarıdaki tabloda yer alan çalışmalarda elde edilen araştırma bulguları ve sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

Değirmenci (2023) tarafından yapılan araştırmada aileler tarafından iki dilli çocuklara kitap okumanın çocukların Türk dili gelişimine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada yarı deneysel desen türlerinden "ön test, son test ve izleme testi kontrol gruplu desen" kullanılmış olup, katılımcılar deney grubunda 18'i olmak üzere 36 iki dilli okul öncesi

çocuktan oluşmuştur. Araştırma sonuçlarına göre deney grubundaki çocukların Türkçe dil gelişim düzeyleri ebeveynlerin kitap okuma pratiği sonrasında artmıştır. Deney ve kontrol grupları deneysel işlem öncesinde Türkçe dil gelişim düzeyi açısından eşit iken, aile kitabı okuma uygulaması sonrasında deney grubundaki çocukların Türkçe dil gelişim düzeyleri kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde gelişmiştir.

Demiral (2023) tarafından yapılan araştırmada yurtdışında yaşayan iki dilli Türk çocuklarının Türkçe öğrenme ve kullanma sürecinde ailelere yönelik dijital öğrenme içeriği geliştirme amaçlanmaktadır. Araştırmanın sınırları dahilinde 30 çocuk ve ailesi ile çalışma yapılmıştır. Almanya'da yaşayan Türk çocukların ailelerinin çocuklarına Türkçe öğretmek ve çocukların Türkçe öğrenme süreçlerini derinlemesine anlamak amacıyla örnek olay yöntemi seçilmiştir. Veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışmanın verileri içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların ve ailelerin Türkçe öğrenmeye yönelik tutumları tek tek incelenerek elde edilen verilere göre öğrenci ve aile rolleri belirlenmiştir. Bu rollere göre dijital öğrenme içerikleri geliştirilmiş ve ailelere Türkçe öğretiminde rehberlik edilmiştir. Çocukların ailelerinin katıldığı dil öğretiminde iki dili de kolay kullanabildiği rapor edilmiştir.

Gülmez (2023) Bu araştırma, iki dilli 5-6 yaş grubu çocukların iletişim becerilerinin incelenmesi amacıyla nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın niceliksel bileşeni için çalışma grubu olarak 2022-2023 eğitim-öğretim yılında okul öncesi eğitime devam edecek olan 5-6 yaş arası 401 iki dilli çocuk maksimum çeşitlilik örnekleme yaklaşımı kullanılarak seçilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda çalışma grubunu aşırı veya sapkın örnekleme tekniğine göre belirlenen iletişim becerisi düzeyi en yüksek olan beş çocuğun öğretmeni ve iletişim becerisi düzeyi en düşük olan beş çocuğun öğretmeni oluşturmaktadır. Nitel verilerin incelenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, iki dilli çocukların iletişim beceri düzeyleri diğer tek dilli çocukların iletişim beceri düzeylerine göre yüksek, iki dilli çocukların iletişim beceri düzeyleri ise ortalama düzeydedir. Ayrıca iki dilli çocukların iletişim beceri düzeylerinin çocuğun cinsiyeti, anne eğitim düzeyi, ailenin geliri, çocuk sayısı, çocuğun aldığı okul öncesi eğitim süresi, öğretmenin cinsiyeti gibi özelliklere göre farklılık göstermediği görülmektedir. İki dilli çocukların iletişim yeteneği düzeyleri babanın eğitim düzeyine göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Ayrıca araştırmada öğretmen görüşlerine göre aile faktörünün iki dilli çocukların iletişim becerilerini etkileyen önemli bir faktör olduğu; çocukların her iki dile de maruz kaldıklarında iletişim beceri düzeyleri arttığı rapor edilmiştir.

Yılmaz (2023) tarafından yapılan araştırmada kapsayıcı eğitim çerçevesinde iki dilliliğin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 20 sınıf öğretmeni dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda Diyarbakır çevresindeki kırsal yerleşimlerdeki eğitim kurumlarında iki dilli çocuklar çoğunluktadır. Anadili farklı olan çocukların sosyalleşme ve eğitim süreçlerine katılma becerileri yetersizdir. Anadili farklı olan çocuklar özellikle Türkçe öğrenme çıktılarında geri kalmakta, yeni nesil hayat bilimleri, fen bilimleri ve matematik alanlarında zorluklar yaşamaktadır. Çoğu katılımcı tarafından iki dillilik bir avantaj olarak görülürken, bazı öğretmenler iki dilliliği bir dezavantaj olarak görmektedir. Katılımcılar çocukların ana dilini öğrenmelerinin eğitim süreçlerine olumlu etkileri olduğunu sonucuna varılmıştır.

Şahin (2023) Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Finlandiya, Avustralya ve Türkiye'deki dil öğretim programlarında iki dillilik kavramının nasıl ele alındığının incelenmesi ve ana dilin ikinci dil olarak değerlendirilmesiyle elde edilecek benzerlik ve

farklılıkların karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Ülkelerin ikinci dil/yabancı dil öğretim programlarının çalışmada belirlenen kriterlere göre incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modellerinden biri olan karşılaştırmalı tarama modeli kullanılmıştır. Ülkelerin müfredatlarında iki dillilik kavramının incelenmesi sonucunda Yabancılara Türkçe Öğretimi Türkçe Öğretim Programı'nda iki dillilik kavramının sınırlandırıldığı ve aracılık kavramıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. ABD'nin California eyaletinin müfredatında iki dillilik, çok dillilik ve çok kültürlülük kavramlarına yer verildiği ve iki dilli öğrenci yetiştirmeye önem verildiği sonucuna varılmıştır. Kanada Ontario müfredatında öğrencilerin iki dilli veya çok dilli bireyler olmaları hedeflenmektedir. Finlandiya müfredatı, öğrencilerin aktif küresel vatandaşlar olmalarını ve çok dilli eğitim yoluyla küresel konularda tartışmalara ve girişimlere katılmalarını amaçlamaktadır. Ayrıca Kanada, Avustralya ve Türkiye öğretim programlarının kültürel anlayışı geliştirmeye yönelik hedeflere sahip olduğu tespit edilmiştir. Tüm ülkelerin programlarının okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini içermesi açısından ortak bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Ancak ABD'de iletişim, Kanada'da kültürel unsurlar ve yönelim, Finlandiya'da kültürel çeşitlilik ve metin yorumlama konularının öğretim programlarının içeriğinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Programların öğretme-öğrenme süreci açısından incelenmesiyle elde edilen verilere göre programların öğrenci merkezli olması, iş birliğine dayalı olması, öğrenme çıktılarına uygun etkinliklerin yapılması ve bilgiden faydalanılması açısından benzer olduğu tespit edilmiştir.

Kandemir (2023) tarafından yapılan araştırmada yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına yönelik Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde kültür aktarımına fayda sağlayacak dijital oyunlar tasarlamaktır. Bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden biri olan tasarım geliştirme araştırma modeli kullanılmıştır. 2018 yılı Türkçe ve Türk Kültürü ders programı, Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları ve bu konuyla ilgili literatür taraması incelenerek mevcut oyun ve etkinliklerin kültür aktarımı açısından ne kadar yeterli olduğu tespit edilmiştir. Bu incelemeler sonucunda Türkçe öğretimi ve kültür aktarımı amacıyla kullanılabilecek dijital oyunların bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Araştırma kapsamında kültür aktarımı açısından yetersiz görülen konular belirlenerek Türkçe öğretimi kapsamında kullanılmak üzere 15 dijital oyun hazırlanmıştır. Oyunlar hazırlanırken çocukların ilgi, istek ve ihtiyaçları dikkate alınarak oyunların Türkçe öğretimine katkı sağlamasına özen gösterilmiştir. Çalışma sonunda oyunlarla öğretilen dil, çocuklarının motivasyonlarını arttırmış ve dili kolay öğrenmelerine yardımcı olduğu rapor edilmiştir.

Türkel (2023) tarafından yapılan araştırmada Balkan Yarımadası İskeçe şehrinde iki dillilik, Türk kimliği ve öğrencilere Türkçe öğretiminin mevcut durumunu değerlendirmektir. Bu nitel araştırmada, fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Ayrıca veriler kişilerle görüşülerek toplanmıştır. Bu kapsamda Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören İskeçe kökenli 10 öğrenci, 40 yaş altı 13 kişi ve 40 yaş üstü 9 kişi Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören bireylerle röportaj yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda İşkeçe'de Lozan Antlaşması sonucunda okul öncesi eğitim dışında iki dilli (Türkçe ve Yunanca) eğitim verildiği, Batı Trakya Türk azınlığına mensup olan İskeçelilerin büyük çoğunluğunun ailelerinde Türkçe öğrendikleri görülmüştür. Bir kısmı Pomad dilini ana dili olarak konuşuyor ve örgün eğitimleri sırasında Türkçe öğrendikleri görülmüştür. Türkçe eğitimini zorlaştıran bir durumdur. Batı Trakya Türk azınlığının büyük bir kısmı Türk kimliğine karşı diktatörce bir yaklaşımın olduğu görülmüştür. Buna rağmen Türk azınlığı kendilerini Türk görmekte, kendi kültürünü Türk kültürü olarak tanımlamakta ve Türkiye'yi memleketi olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle pek çok öğrenci lisans ve yüksek lisans eğitimlerini Türkiye'de almaktadır. Katılımcıların birçoğu Türkiye'deki üniversitelerde eğitim aldıktan sonra Batı Trakya'da görev yapmak istiyor.

Türkiye'de halkın Batı Trakya Türk Azınlığı'ndan habersiz olması hayal kırıklığı yaratan bir durum olup, bu sorunun aşılması için Türkiye'nin bölgeyi tanıtmaya yönelik farklı etkinliklerin olması beklenen bir durum olduğu rapor edilmiştir.

Ece-Yapılcan (2022) tarafından yapılan araştırmada öğrenim gören ana dili Türkçe olmayan ortaokul öğrencilerinin Türkçe Dil Öğrenme durumlarını dört temel dil becerisi ve dil bilgisi bağlamında öğrenci görüşleri incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Verilerin toplanmasında uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışma üç farklı ortaokulda öğrenim gören 150 öğrenciyle görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çoğunluğunun iki dilli olduğu ve bu iki dilin her konuda birbiriyle iç içe olduğu görülmüştür. Evde Kürtçe ve Türkçenin aynı anda konuşulduğunu söyleyen çok sayıda öğrenci bulunmaktadır. Anadili Kürtçe olan öğrencilerin neredeyse tamamının çoğunlukla Türkçe konuştuğu görülmüştür. Ayrıca evde ve aile bireyleri arasında genel olarak Kürtçe konuşulan dil olduğu, okulda ve toplum içinde ise Türkçenin daha çok konuşulduğu görülmüştür.

Ünlü (2022) tarafından yapılan araştırmada Türkçe derslerinde zorluk yaşadığı düşünülen iki dilli öğrencilerin yabancı dil öğretiminde kullanılan beceri temelli yaklaşım, materyal ve etkinliklerle desteklenmesi konusuna dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla iki dillilik olgusuna ilişkin çalışmalar incelenmiş, yabancı dil ve ikinci dil öğretiminin dinamikleri tartışılmış, Milli Eğitim Bakanlığı 7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları ve Yedi İklim A2-B1-B2, İstanbul B1-B2 , Yeni Hitit A2-B1 kitaplarındaki bazı örtüşen ünite ve temaların karşılaştırılmasından yola çıkılarak, yabancı dil öğretimindeki etkinlik, materyal ve uygulamaların, özellikle beceri açısından ihtiyaç duyulması halinde, iki dilli öğrencilerin Türkçe derslerinde kullanılabileceği yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Canlı (2022) Araştırmanın amacı, dijital öykü anlatımının 48-60 aylık iki dilli çocukların ifade edici dil becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desende gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubunu Kilis İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir anaokulu ve anasınıfında öğrenim gören, 48-60 ay arası, 16'sı kız, 14'ü erkek, normal gelişim gösteren 30 (Deney grubu 15, Kontrol grubu 15) iki dilli çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın uygulama sürecinde 36 farklı hikâye kullanılmıştır. Başvuru süreci 12 haftada tamamlanmıştır. Hikayeler gruplara 2 farklı anlatım yöntemiyle anlatıldı. Deney grubuna dijital hikâye anlatımı yapılırken, kontrol grubuna ise geleneksel hikâye kitabıyla hikâye anlatılmıştır. Çocukların ifade edici dil gelişimi; kullandıkları kelime türlerine, toplam cümle sayısına, cümle içinde kullandıkları toplam kelime sayısına ve cümle içinde kullandıkları ortalama kelime sayısına göre incelenmiştir. Hem ön test hem de son test verilerini toplamak için sessiz/sözsüz bir hikaye kitabı kullanılmıştır. Sonuç olarak dijital öykü anlatımının 48-60 ay grubundaki iki dilli çocukların ifade edici dil becerileri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Dijital öykü anlatımının deney grubundaki çocukların fiil, zamir, zarf ve bağlaç kullanımlarında anlamlı bir artış sağladığı ve çocukların kullandıkları toplam cümle sayısı, iki ve ikilik sayılarının artmasına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Üç kelimelik cümleler, cümledeki toplam kelime sayısı ve bir cümledeki ortalama kelime sayısına ulaşılmıştır.

Şıhanoğlu (2021) tarafından yapılan araştırmada Suriyeli geç iki dilli bireylerden elde edilen yazılı belgeleri hata analizi yaklaşımıyla inceleyerek hata türlerini belirlemek ve aralarındaki

ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 1205 birey dâhil edilmiştir. Çalışmanın sonunda iki dilli bireylerin yazılı anlatımlarında ortaya çıkan hataların direkt olarak kişilerin iki dilli olmaları ile alakalı olduğu gösterdiği, bunun yanında hataların özelliklerine göre bireylerin iki dillilerin yazılı anlatımlarından kaynaklandığı, dili erken yaşta öğrenenlerin farklılık gösterdiği rapor edilmiştir.

Jamrji (2021) Bu nitel çalışmanın amacı, iki dilli Irak Türkmenlerinin öğrenirken edindikleri yolları, ne ölçüde başarılı olduklarını ve farklı bağlamlarda kullanıldıklarını belirlemektir. Türkçeyi öğrenen ve geliştiren iki dilli 20 öğrenci ve öğretmen seçilmiştir. Veriler açık uçlu soru yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırmaya katılan bireyler, çalışmanın sonuçları dikkate alınarak yabancı dilin günlük yaşamdaki önemini arttırmayı ve yabancı dil konuşanların karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırmayı planlamaktadır. Birinci bağlama verilen tüm yanıtlar incelendiğinde katılımcılar yeni dil öğrenmenin önemli olduğunu, o dilin kültürünü kavramanın iş olanaklarını artıracağını vurgulamaktadır. Ankete katılanların tamamı yabancı dil bilgisinin televizyon, sosyal medya uygulamaları ve yeni dizi ve yeni eğlence alanlarının arttığına inanıyor. Katılımcıların tamamı Irak'ta Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesinin önemini vurguladılar. Irak Türkmenlerinin yazı diline sahip olmaması Türkçe öğrenimini arttırmıştır.

Yavuz (2021) tarafından yapılan araştırmada mikro öğretim yönteminin iki dilli 7. Sınıf öğrencilerin yazma becerilerine etkileri incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya 28 iki dilli öğrenci dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda kontrol grubu ile kıyaslandığında mikro öğretiminin uygulandığı denek grubu lehine istatistiksel açıdan anlamlılık gösterdiği, mikro öğretim yöntemi iki dilli olan yedinci sınıf öğrencilerinin yaratıcı yazma yetilerinin geliştiği, öğrencilerin türkçe eğitimi kapsamında verilen derslerde daha başarılı oldukları rapor edilmiştir.

Oturarak (2021) Bu çalışma, öğretmenlerin okul öncesi dönemde iki dilli çocuklara yönelik iki dilliliğe ve iki dilli eğitime ilişkin eleştirel inançlarını incelemektedir. İki dilli çocukların dil ediniminde desteklenmesinin, iki dilliliğe yönelik tutum ve inançlardan etkilenebileceği bilinmektedir. Öğretmenlerin iki dilliliğe yönelik eleştirel inançları ve bunların demografik değişkenlerle ilişkilerinin araştırıldığı çalışmada, çalışmanın araçları 5'li Likert ölçeği ve katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin ek sorulardan oluşmuştur. Öğretmen inançlarının demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların iki dilliliğin bilişsel, akademik, sosyal ve kültürel açıdan avantajlı olduğuna inandıkları ortaya çıkmıştır. Ancak iki dilli dil gelişimi ile ilgili sorulara verilen cevapların eşit dağılımı, bu konuda olumlu tutum geliştirmek için iki dilli dil gelişiminin araştırılmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Güven (2021) Bu araştırmanın amacı, çocuklarına ana dili edinme döneminde İngilizce öğreten ve onları ana dili İngilizce olmasa da iki dilli bireyler olarak yetiştiren ebeveynlerin deneyimlerini, görüş ve algılarını ortaya çıkarmaktır. Araştırmaya katılan 8 ebeveyn ile yarı yapılandırılmış sekiz görüşme yapılmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ve elde edilen bulgularla analiz edilmiştir. Ebeveynlerin deneyimleri incelendiğinde, görüşmelerde sadece olumlu deneyimlerden değil, olumsuz deneyimlerden de bahsettikleri görülmüştür. Ebeveynler, iki dilli çocuk yetiştirme sürecinde bazı aksaklıklar ve olumsuzluklar olduğunu belirtilmiştir. Bazı ebeveynler, çocuklarını iki dilli yetiştirme uygulamalarına çevrelerindeki kişilerin olumsuz tepki verdiğini belirtilmiştir. Ayrıca çocuklarıyla ana dilleri olmayan İngilizce konuşmaları nedeniyle yaşadıkları sıkıntılardan da bahsettikleri, Katılımcıların

tamamı iki dilliliği olumlu bir olgu olarak algılıyor ve çocuklarını iki dilli olarak yetiştirmenin hayatlarına olumlu etkileri olacağı, öte yandan ebeveynlerin bu süreçte çeşitli kaygılar yaşadıkları da anlaşılmaktadır.

Yalçın-Su (2020) tarafından yapılan araştırmada iki dilliliğin okul öncesi eğitimdeki yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır Çalışmaya farklı köylerinde görev yapan 7 okul öncesi öğretmeni ile 13 öğrencisi dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda okul öncesi öğretiminde iki dilliliğin pek çok etkisi olduğu, iki dillilik kurumlarsa akranlara ve sınıflarda bir kültür olarak kabul edildiği, ana dilin sınıf, okul, çevre ve akranlarla iletişimde oldukça fazla kullanıldığı, bunun yanında öğrencilerin ders dışı faaliyetlerde ve duygularını ifade etmede daha çok anadillerini kullandıkları, iki dilliliğin sınıf ve okul normlarına uygun davranma ve anlama bakımından negatif yansımaları olduğu, okulun ve sınıfın fiziki yapısına bir etkisi olmadığı, iki dilliliğin okul öncesi eğitimine uyarlanmasına, aktivitelerin anlaşılmasına ve zamanında tamamlanmasına olumsuz yönde etkilerinin olduğu, iki dilliliğin öğretmene etkilerinin öğretmen daha fazla gayret göstermesi ve bazı hallerde kendini yetersiz olarak hissetmesine neden olduğu, ayrıca iki dilliliğin okulda bir kültür olarak benimsemesinde ve öğretmenlerin sınıf kültürüne yönelik davranışlarına etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Altıparmak-Yılmaz (2020) tarafından yapılan araştırma Avustralya'da yaşayan Türk bireylerin Türkçeyi tercih etme, öğrenme, kullanma ve sürdürme konusundaki görüşlerini belirlemeyi ve ayrıca Türkçe'de yapılan yanlışlardan yola çıkarak iki dillilik bağlamında Türkçenin özelliklerini betimlemeyi amaçlayan tarama modelinde nitel bir çalışmadır. Çalışma grubunu Avustralya Sidney'de yaşayan 10-25 yaş arası Türk katılımcılar, aralarında bir ebeveynin de bulunduğu 102 kişi ve Türkçe öğreten 10 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcı ebeveyn grubunun katılımcı çocuk grubuna göre Türkçeyi ana dil olarak kabul etme ve Türkçeyi tercih etme, kullanma ve sürdürme olasılığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen görüşleri de bu sonucu desteklemektedir. Ana dil, en iyi ifade dili, dil tercihleri ve dil becerilerine ilişkin bulgularda ebeveynler için Türkçe, çocuk grubu için İngilizce lehine sonuçlanmıştır. Ebeveyn grubu Türkçeyi bir kimlik dili ve ana dil olarak görmekte ve onu gelecek nesillere aktarma misyonunu üstlenmektedir. Türkçe derslerinin öğrencilerin motivasyonlarını canlı tutacak şekilde yürütülmesinin önünde çeşitli ekonomik ve fiziki engeller bulunmaktadır. Katılımcı çocuk grubunun yazılı anlatım metinlerinin analiz sonuçları incelendiğinde; Dil hatalarından kaynaklanan morfolojik hataların, bilişsel işlem hatalarından kaynaklanan ikamelerin ve iletişimsel hatalardan kaynaklanan kısmi hataların oranı diğer hatalardan çok daha yüksektir. Morfolojik hataların çoğunlukla ikame tipi hata olduğu sonucuna varılmıştır.

Hamarat (2019) tarafından yapılan araştırmada 36-76 ay grubu, ikinci dil eğitimine devam etmeyen okul öncesi çocuklar ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden iki dilli veya ikinci dil bilen çocukların alıcı ve ifade edici dil puan ortalamaları anlamlı farklılık göstermekte midir? cevaplar aramaktır. Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı anaokulları, özel anaokulları ve ilkokullarda eğitimlerine devam eden 36-76 ay grubundaki 311 çocuk dahil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; İkinci dil eğitimi almayan okul öncesi tek dilli çocukların ifade edici ve ifade edici dil puan ortalamaları, iki dilli veya ikinci dil eğitimi alan okul öncesi çocukların ortalamalarından daha yüksekti ancak istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, ikinci dil eğitimi almayan tek dilli okul öncesi çocukların yaşla ilişkili ve anlamlı olduğu, ikiz olma durumunun ise kendilerine ve ebeveynlerine ait sosyodemografik değişkenler arasında negatif ilişkili ve alıcı dil gelişimi ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu;

Yaş, babanın eğitim düzeyi olumlu yönde ilişkilidir ve ifade edici dilin gelişimini anlamlı bir şekilde ifade etmektedir. İki dilli veya ikinci dil eğitimi alan okul öncesi çocukların sosyodemografik değişkenleri, yaşı, eğitim süresi, anne eğitim düzeyi ile pozitif yönde ilişkili ve anlamlı; yaş, eğitim süresi, anne eğitim düzeyi, okul türü ifade edici dil gelişimi ile pozitif yönde ve anlamlı, negatif yönde ilişkili ve anlamlı olduğu rapor edilmiştir.

Ağırman (2019) Bu araştırma, iki dilli ve anadili Türkçeden farklı olan ortaokul öğrencilerinin Türkçeyi nasıl öğrendiklerini ve iki dilliliğin okuma becerisi, dinleme becerisi, yazma becerisi ve konuşma becerisi dilbilgisi öğrenimine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya Batman ilindeki 5 farklı eğitim örgütünden 175 öğrenci ve bu okullarda görev yapan 20 Türkçe öğretmeni dahil edilerek görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilere yönelik 16, öğretmenlere yönelik 13 sorudan oluşan görüşme formlarının öğrenci ve öğretmenlerden doldurulması istenmiştir. Görüşme formlarından elde edilen 3060 görüşten elde edilen veriler analiz edilerek kodlar ve temalar belirlenmiştir. Raporlama sürecinde katılımcıların görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Her katılımcıya "K" adı verildi ve "K1, K2, K3, K4…" şeklinde düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin dil gelişimlerinin ana dilin etkisi ve Türkçenin yakın etkileşimi altında kaldığı görülmüştür. Öğrencilerin ana dili Türkçe olmasa da ana dillerinden daha çok Türkçe konuşurlar, Türkçenin hayatlarında daha fazla yeri vardır ve bu sayede Türkçeyi çok akıcı bir şekilde konuşabilirler. Anadili Türkçe olan iki dilli ortaokul öğrencilerinin de benzer şekilde Türkçe öğrendikleri, bu benzerliklere rağmen iki dillilere özgü dilsel hataların, iki dil arasında kod değiştirmenin ve aktarımın ana dilin etkisiyle yapıldığı tespit edilmiştir.

Çoban (2018) Bu çalışma, Fransa'da Fransızca ve Türkçe konuşan iki dillilerin Türkçe kullanmayı bırakma nedenlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Öncelikle 43 sorudan oluşan beşli likert ölçeği hazırlandı. Bu formun 200 katılımcıya uygulanmasıyla geçerlik ve güvenirlik testleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda rastgele seçilen 400 kişilik örneklem grubuna anket uygulanmıştır. Bulgular, Türkçeyi terk etmiş Türkçe-Fransızca iki dilli kişiler için genel ortalamanın sosyal, eğitimsel, politik, demografik, dilsel ve medya algısının yüksek olduğunu; kültürel algıları orta, ekonomik algıları ise düşük düzeyde olduğu rapor edilmiştir.

Yılmaz (2016) tarafından yapılan araştırmada Türkçe-Kürtçe konuşabilen iki dilli bireylerin sözel akıcılık becerilerin incelenmesi amaçlanmıştır. 85 birey dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda tüm katılımcıların Türkçede Kürtçeye göre daha iyi sözel akıcılık performansına sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcılar Türkçede anlamsal ve fonemik akıcılık görevlerinde Kürtçeye göre çok daha fazla kelime üretmektedirler. Katılımcılar her iki dilde de anlamsal akıcılıkta fonemik akıcılık görevlerinden daha iyi performansa sahiptir. Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise eğitim düzeyinin sözel akıcılık performansı üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, eğitim düzeyi ne kadar yüksekse katılımcılar sözel akıcılık görevlerinde o kadar çok kelime ürettikleri, katılımcıların yaş grupları ile anlamsal-fonemik sözel akıcılık performansları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Özdemir (2016) tarafından yapılan araştırmada ortaokul 5. sınıfta öğrenim gören ve anadili Kürtçe olan iki dilli öğrencilerin yazma becerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ebeveynlerin eğitim durumu aynı, okudukları kitap sayısı eşit, demografik özellikleri aynı olan iki dilli öğrencilerin yazma becerileri tek dilli öğrencilerin yazma becerileriyle karşılaştırılmıştır. Araştırma betimsel tarama modelinde olup mevcut durumu aynı şekilde

ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma grubu Van ilindeki ortaokul 5. sınıf öğrencileriyle oluşturulmuştur. 52'si tek dilli, 52'si tek dilli 104 ortaokul öğrencisinden oluşmaktadır. Sonuç olarak ankette alınan tarihlere göre öğrencilerin hem hikaye hem de kompozisyon yazma becerileri tek dilli öğrenciler lehine olduğu, iki dilli ve tek dilli öğrencilerin hikâye ve kompozisyon yazma becerilerinde anne ve baba eğitim durumlarına göre birbirlerinden anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ancak yıl içinde okudukları kitap sayılarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Karslı (2015) Bu araştırmada iki dilli ve tek dilli çocukların üstbilişsel yargılarının doğruluğu ve bilişsel esneklikleri incelenmiş ve bu doğrultuda üstbilişsel yargıların doğruluğunun iki dilli ve tek dillilerin bilişsel esnekliklerinde düzenleyici rolü araştırılmıştır. Katılımcılar, 45-77 aylık 75 iki dilli ve 75 tek dilli kişidir. Öğrenme Yargılarının Doğruluğu ve Bilme Duygusu araştırmacı tarafından hazırlanan bir ortam aracılığıyla ölçülmüştür. İki dillilerin ve tek dillilerin bilişsel esneklik düzeyleri ve üstbilişsel yargıların doğruluğu açısından önemli ölçüde farklılaştığı, yani iki dilli grupların her birinin bilişsel esneklikleri ve üstbilişsel yargıların doğruluğunda tek dillilere kıyasla üstün performans sergiledikleri bulunmuştur. İki dilli ve tek dillilerde üstbilişsel yargıların bilişsel esneklik üzerindeki düzenleyici rolünü araştırmak için çoklu hiyerarşik doğrusal moderatör regresyon analizi yapılmıştır.

Koşan (2015) bu çalışma erken çocukluk eğitimi alan ve almayan iki dilli ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin okula hazır bulunuşluklarını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada ayrıca öğretmenlerin görüşleri de incelenmiştir. Bu araştırma hem nicel hem de nitel yöntemlerin kullanıldığı karma yöntemli bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemi Şanlıurfa-Viranşehir'deki devlet anaokullarından 150'si erken çocukluk eğitimi almayan, 150'si erken çocukluk eğitimi alan 300 çocuk ve aynı ilçede görev yapan 30 öğretmenden; 15 ilkokul birinci sınıf öğretmeni 15 okul öncesi öğretmeni dahil edilmiştir. Araştırmanın sonunda okul öncesi eğitim almamış iki dilli ilkokul birinci sınıf çocuklarının okula hazırbulunuşluk ve alıcı dil düzeylerinin okul öncesi eğitim almış çocuklara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada; evde konuşulan dil, kardeş sayısı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve anne-babanın eğitim düzeyi, erken çocukluk eğitimi alan ve almayan iki dilli çocukların okula hazır olma durumlarını etkilediğini; sonuç cinsiyet açısından anlamlı bir fark yaratmamaktadır. Okul öncesi ve ilkokul birinci sınıf öğretmenlerinden elde edilen verilerin analizine göre; Öğretmenler, okul öncesi eğitim alan çocukların okula hazırbulunuşluklarının daha iyi olduğunu ve okula hazırbulunuşlukta ailelerin önemli rol oynadığını düşünmektedirler ancak yapılan araştırmada aile etkileşimi ile ilgili çalışmalara yeterince önem verilmediği görülmüştür. Ayrıca okul öncesi öğretmenleri tarafından yılbaşında çocukların Türkçe konuşma konusunda sorun yaşadıkları ve yardıma ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir.

Seçer (2015) Bu çalışma İstanbul Zeytinburnu ilçesinde yaşayan tek dilli ve iki dilli çocukların sosyal-duygusal gelişimlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırmanın örneklem grubunu, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında devlet anaokullarına devam eden, iki dilli olarak büyüyen ve anadili Türkçe olan 5-6 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Toplamda 150 çocuk çalışmaya dahil edilmiştir. Bulgulara göre, tek dilli ve iki dilli gruplar arasında sosyal yeterlilik ve kaygı-geri çekilme açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öfke-saldırganlık açısından iki grup karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olmadığı, iki dilli grupta sosyal yeterlilik, öfke-saldırganlık ve kaygıdan uzaklaşmanın yaş ve cinsiyete göre karşılaştırılmasında anlamlı bir farklılık olmadığı, tek dilli grupta yaşla birlikte sosyal yeterlilik, öfke-saldırganlık ve kaygı-çekingenlik karşılaştırıldığında anlamlı farklılık olduğu sonucuna varılmıştır.

Esersin (20174) tarafından yapılan araştırmada tek dilli türkçe ve iki dilli Türkçe-Kürtçe konuşan dil bozukluğun olan bireylerin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya iki dilli bireyler dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda iki dilli özgül dil bozukluğu olan bireylerin tek dil bozukluğu olanlardan dilbilgisel kapsamda farklı özellikler gösterdiği rapor edilmiştir.

Gürleyen (2014) tarafından yapılan araştırmada Makedonca türkçe iki dilli kişilerde Makedonca söz dizemlerinin türkçe söz dizemlerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya ilgili cümle yapıları incelenmiştir. Transkriptler incelenirken cümle unsurları ve kelime grupları tespit edilmiştir. Çalışmada Türkçeden farklı kullanımlar tespit edilerek veri olarak kullanılmıştır. Çalışmada cümle ve kelime grubu incelemesi yoluyla katılımcıların iki dillilik türü ve katılımcıların Türkçe konuşmaları ile Makedonca konuşmaları arasında ne tür etkileşimlerin olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Canan (2012) tarafından yapılan araştırmada iki dilli ve tek dilli okul öncesi çağındaki çocukların dil gelişimlerini, üstdilsel yeteneklerini ve zihin kuramı gelişimini incelemek, iki dilliliğin zihin kuramı gelişimi üzerindeki etkisini incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya İstanbul ilinde Anadolu ve Avrupa yakasında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel anaokullarında öğrenim gören yaşları 48-71 ay arasında değişen 12 kız ve 18 erkek olmak üzere 30 çocuk katılmıştır. Bu araştırmada demografik bilgiler için "Çocuklara Yönelik Kişisel Bilgi Formu", iki dilli çocukların kendi dillerine ilişkin bilgilerini kazandırmak için "İki Dilli Çocuklara Yönelik Bilgi Formu", "Erken Dil Gelişimi Testi Türkçe Baskısı-Üçüncü Baskı (TELD)" kullanılmıştır. 3)" dil gelişimlerini değerlendirmek, Görünüm ve Gerçeklik Görevi, Beklenmeyen İçerikler Görevi ve Beklenmeyen Aktarım Görevi zihin teorisini ölçmek ve "Süreçlerin Üstdilsel Yeteneği" üstdilsel yetenekleri ölçmektir. Araştırmanın sonuçları, iki dillilik ve tek dilliliğin zihin kuramı üzerinde önemli etkileri olduğunu ancak üstdilsel yeteneklerin etkilemediğini ortaya koymuştur.

Tulu (2009) tarafından yapılan araştırmada iki dilli olan öğrencilerin demografik değişkenlere göre düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın genel yelpazesini Aydın ili Kuşadası ve Didim ilçelerinde anadili Türkçe olan 59 öğrenci ve anadili Türkçe olmayan (Çift dilli) 59 4-5 yaş arası okul öncesi eğitim olanaklarından yararlanan 59 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmaya alınan sosyokültürel bölgenin özelliklerini taşıyan anadili Türk çocukları dahil edilmiştir. Ayrıca okul öncesi eğitimden yararlanan 4-5 yaş grubu çocukların Türkçe dışında ana dillerinde de cinsellik faktörünün etkili olmadığı tespit edilmiştir. Ailenin ekonomik durumunun Türkçe değil ana dilinin etkili olduğu (İki dilli) 4-5 yaş arası çocukların "Descoeudres Tamamlama Öğesi" ve "Limbosh ve Wolf'un Dil Testi" olduğu belirlendi. Ayrıca okul öncesi eğitimden yararlanan 4-5 yaş ana dili Türkçe olan çocuklarda aile faktörünün ekonomik durumunun da etkili olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca okul öncesi eğitimden yararlanan 4-5 yaş grubu (Çift dilli) çocukların Türkçe dışında ana dillerinde de kardeş sayısı faktörünün etkili olmadığı görülmüştür. Ana dili Türkçe olan okul öncesi eğitimden yararlanan 4-5 yaş çocuklarında kardeş sayısı faktörünün de etkili olmadığı görülmüştür. Annenin eğitim düzeyinin olup olmadığı; 4-5 yaş grubu çocuklarına yönelik "Peabody Kelime Bilgisi Testi" ve "Limbosh ve Wolf'un Dil Testi"nin Türkçe değil ana dil olarak etkili olduğu tespit edilmiştir. Annenin eğitim düzeyinin olup olmadığı; etkili bir ana dil olduğu tespit edilmiştir.

Yaman (2005) tarafından yapılan araştırmada eğitimde drama destekli senaryo temelli öğrenme yaklaşımının" ilkokul beşinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına (okuyarak anlama, dinleyerek anlama) ve üzerindeki etkisi" araştırılmıştır. Katılımcılar 196 beşinci sınıf

öğrenci dahil edilmiştir. Çalışmanın sonunda "Okumayı anlama ve dinlemeyi anlama başarı testleri" araştırma sonuçları deney grupları arasında anlamlı farklılık göstermektedir. 1. alt boyuttaki "Türkçe dersine yönelik tutum" bulgusu deney grupları ile kontrol grupları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. İki dilli öğrencilerin 2. ölçek "Türkçeye karşı tutum" ön test puanları kontrol edildiğinde, son test puanlarında deney grupları lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca 3. alt boyut olan "Ana Dile Tutum" boyutunda da deney grupları lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. 4.'nün bulgusu. "Dil becerilerini geliştirmeye yönelik tutum" alt ölçeği deney grubu lehine olan gruplar arasında anlamlı farklılık göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışama sonunda iki dillilik üzerinde yapılan çalışmaların genellikle yüksek lisans düzeyinde yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda çalışmaların 2 tanesinin doktora tezi olduğu, 28 tanesinin yüksek lisans tezi olduğu, iki dillilik üzerinde yapılan ve bu çalışmada incelenen tezlerin örneklemlerine bakıldığında 1'i türkçe öğretmenleri üzerinde yapıldığı, 1'inin sınıf öğretmenleri üzerinde yapıldığı, 2 tanesinin diğer öğretmenler üzerinde yapıldığı, çalışmaların 5'inin ortaokul öğrencileri üzerinde yapıldığı, 8'inin okul öncesi öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın 2'i ebeveynler ve çocuklar üzerinde yapılmıştır. Çalışmaların 3'ü iki dilli bireyler üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın 1'i ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada incelenen çalışmaların veri toplama araç yöntemlerine bakıldığında çalışmaların 3'ü ilgili alan yazın taranarak yapılmıştır. Çalışmanın veri toplama aracı incelendiğinde 9'u nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların 14'ü karma yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların 8'i nitel yöntem ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların genellikle yaşanan sorunlara değindiği, ancak iki dili de yetkinlikle kullanabilen bireylerin akademik başarılarının yüksek olduğu, genellikle zorunlu, göç, iş, eğitim veya savaşlar gibi istenmeyen olumsuz durumlar sonucunda bulundukları coğrafyayı terk etmelerinden kaynaklı olarak yeni yerleştikleri coğrafyanın dilini öğrenmesi sonucu ortaya çıkan, yeni öğrendiği dili de doğup büyüdüğü yerdeki dil gibi yetkinlikle kullanabildiği, sözcüklerle ve cümlelerde oynayarak rahat bir şekilde kullanabildiği görülmektedir. İki dilli olan bireylerin eğitim süreçlerinde sosyal ilişki kurma konusunda zorlandığı, dersleri anlamada zorlandığı, ancak iki dilli olduktan sonra başarılarının arttığı görülmektedir. İletişim kurmada zorlanan bu bireylerin akranlarıyla iletişime geçemediği haliyle eğitim örgütlerinden uzaklaştıkları görülmektedir. İkinci dili öğrenen ve kolaylıkla kullanabilen öğrencilerin ise dersler aktif oldukları, okul dışı aktivitelere katılım gösterdikleri, öğretmenlerini rahat şekilde anladıkları, bunun yanında bilişsel yapılarının geliştiği, tek dilli olanlara kıyasla iki dilli öğrencilerin genel başarı düzeylerinin ve sosyal ilişkilerinin yüksek olduğu, öğrencilerin birçoğunun kitap okuma pratiğinin de arttığı görülmektedir. Bunu yanında öğrencilerin yazım hatalarının azaldığı, okuma bozukluklarının düzeldiği, dinleme hızlarının arttığı anlaşılmıştır. Buna paralel olarak öğrencilerin derslerine yönelik motivasyonlarının arttığı ve sınavlardaki başarı düzeylerinin anlamlı şekilde arttığı görülmüştür. Tüm bu pozitif etkilerin yanı sıra olumsuz iki dilli olmanın bazı olumsuzlukları da beraberinde getirdiği, bunların genellikle öğrencilerin ana dilleri ile ikinci dildeki harf ve ifade uyuşmazlıklarından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

Ağırman, F. (2019). *İki Dilli Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Öğrenimi Üzerine Bir Değerlendirme (Batman Örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Altıparmak-Yılmaz, H.M. (2020). *Avustralya'da Yaşayan Türklerin Dil Görünümlerinin İki Dillilik Bağlamında İncelenmesi.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aşçı, U. D. (2013). İngiltere'deki Türkçe konuşan toplumda iki dillilik (bilingualism) ve dil karışması (interference). *Bengü Bitig Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, 97, 118.

Kahraman, P. B., & Sezer, G. O. (2017). Relationship between attitudes of multicultural education and perceptions regarding cultural effect of globalization. *Eurasian Journal of Educational Research, 16*(67), 233-249.

Canan, N. (2012). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarda İki Dilliliğin Zihin Kuramı Gelişimi Üzerine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Canlı, S.C. (2022). *Dijital Hikâye Anlatımının, İki Dilli Olan 48-60 Ay Çocukların İfade Edici Dil Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gaziantep.

Çoban, M. (2018). *Türkçe-Fransızca İki Dillilerde Türkçenin Terk Edilmesinin Ve Dil Kaybının Sebepleri.* Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Değirmenci, D. (2023). *Ailelerin İki Dilli Çocuklarına Kitap Okumasının Çocukların Türkçe Dil Gelişimlerine Etkisinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Demiral, G.A. (2023). *Yurt Dışında Yaşayan İki Dilli Türk Çocuklarının Türkçeyi Öğrenme ve Kullanma Süreçlerinde Aileler İçin Dijital Öğrenme İçeriğinin Geliştirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Demirel, G. (2019). İki dillilik ve Hollanda'daki iki dilli Türk çocuklarının anadilleri ve hâkim dilleri arasındaki ilişki üzerine bir inceleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(3), 1312-1339.

Ece-Yapılcan, A. (2022). *Ana Dili Türkçe Olmayan İki Dilli Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Öğrenimlerinin Dört Temel Dil Becerisi Ve Dil Bilgisi Bağlamında Değerlendirilmesi (Iğdır Örneği).* Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Esersin, S. (2017). *Tek Dilli Türkçe Ve İki Dilli Türkçe-Kürtçe Konuşan Dil Bozukluğuna Sahip Çocukların Morfolojik Ve Sentaktik Özelliklerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Güleryüz, H. (2008). *Dil ve anadil*. Ankara: Maya Akademi.

Gülmez, H. (2023). *İki Dilli Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerilerinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Gürleyen, Ş. (2014). *Makedonca-Türkçe İkidilli Bireylerde Makedonca Söz Diziminin Türkçe Söz Dizimine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Güven, A. (2021). *Bebeklerin İki Dil Edinimine İlişkin Ebeveynlerin Deneyim ve Görüşleri.* Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Hamarat, H. (2019). *İkinci Dil Eğitimi Almayan Tek Dilli Okul Öncesi Dönem Çocukları İle İki Dilli Veya İkinci Dil Eğitimi Alan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Alıcı Ve İfade Edici Dil Gelişim Düzeylerinin Karşılaştırılması.* Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Jamrji, F. (2021). *İki Dilli Irak Türkmenlerinin Yabancı Dil Olarak Türkiye Türkçesi Öğreniminde Televizyonun Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler, İstanbul.

Kandemir, G.İ. (2023). *Yurt Dışında Yaşayan İki Dilli Türk Çocuklarına Dijital Oyunlarla Türkçe Öğretimi Ve Kültür Aktarımı*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Karslı, Y. (2015). *Bilişsel Esneklik, İki Dillilik Ve Üstbilişsel Kararlar Arasındaki Gelişimsel Bağlantılar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kaya, M., Palas, R., & Can, F. (2022). İki dillilik ve çok dillilik üzerine yapılan araştırmalara ilişkin kaynakça denemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 31, 605-634.

Koşan, Y. (2015). *Okul Öncesi Eğitimin İki Dilli Çocukların Okula Hazır Bulunuşluklarına Etkisinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversite Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Lonto, A. L., & Umbase, R. S. (2020, October). Multicultural Education in the Globalization Era: Challenges and Expectations. *In 3rd International Conference on Social Sciences* (ICSS 2020) (pp. 12-16). Atlantis Press.

Oturak, E. H. (2021). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin İki Dillilik, İki Dilli Çocuklar ve İki Dilli Eğitim İle İlgili İnançlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, H. (2016). *Ortaokul Beşinci Sınıfta Okuyan İki Dilli Öğrencilerin Yazma Becerilerinin Değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Seçer, F. (2015). *Tek Dil Ve İki Dille Büyüyen Çocukların Sosyal Gelişimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Suradi, A. (2018). The Challenges of Education Based on Multicultural in National Local Culture Conservation in Globalization Era. *Cendekia: Jurnal Kependidikan Dan Kemasyarakatan*, *16*(1), 103-124.

Sutton, M. (2005). The globalization of multicultural education. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, *12*(1), 97-108.

Şahin, N. (2023). *Farklı Ülkelerin Öğretim Programlarının İki Dillilik Ve Anadilinin İkinci Dil/Yabancı Dil Olarak Öğretimi Bakımından İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Şıhanoğlu, Ö. (2021). *Türkiye'deki Suriyeli Geç İki Dilli Bireylerin Yazılı Anlatımları Üzerine Bir Hata Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Tulu, Y. (2009). *Ana Dili Türkçe Olan Ve Ana Dili Türkçe Olmayan (İki Dilli) 4–7 Yaş Çocukların Dil Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Türkel, M. (2023). *Batı Trakya'da İki Dillilik ve Türkçenin Öğretimi: İskeçe Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.

Ünlü, B.F. (2022). *İki Dillilere Türkçe Öğretimine Yönelik Bir Meta-Sentez Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversite Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.

Yalçin Su, F. (2020). *Okul Öncesi Eğitime İki Dilliliğin Yansımaları: Etnografik Bir Durum Çalışması.* Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Yaman, B. (2005). *Eğitimde Drama Yöntemi İle Türkçe Öğretiminin İki Dilli Olan Ve Olmayan İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Yavuz, E. (2021). *Mikro Öğretim Yönteminin İki Dilli Yedinci Sınıf Öğrencilerin Yazma Becerilerine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Yılmaz, N. (2016). *Kürtçe-Türkçe Konuşan İki Dilli Yetişkin Bireylerin Sözel Akıcılık Becerilerinin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Yılmaz, B. (2023). *Kapsayıcı Eğitim Bağlamında İki Dillilik Olgusu: Anlama Ya Da Anlamama.* Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

EXTENDED ABSTRACT

Language has an important place in human life. The primary reason for this is that the concept of language is a tool for both expressing ideas and providing communication. It is stated that individuals' anxiety about communication is effective in the formation of language. In order for individuals to communicate effectively, every society has a native language that is widely spoken and used during the communication phase. In this context, it is stated that the concept of language has a different structure in each geography in terms of content (Güleryüz, 2008). This can be seen in research on language teaching when examined within the framework of multicultural education. Multicultural education basically refers to the teaching of individuals from various societies and ethnic backgrounds together in the same educational organization and classrooms. Today, the concept of multicultural education, based on the globalization phase and forced migrations, is among the widely discussed topics in the literature (Bagceli-Kahraman & Onur-Sezer, 2017; Suradi, 2018; Lonto et al., 2020; Sutton, 2005).

Bilingualism is defined as the level of being able to speak or use both languages characteristically and fluently, as in one's native language. In addition to the fact that bilingual people use both languages in a natural and known way, as if they were their own mother tongue, bilingualism also means being able to use two different languages at the same level (Aşçı, 2013). Bilingualism is defined as the ability to use both languages with the same abilities. Bilingual people can be immigrants, minorities, business people, locals or students of a country. If bilingual people do not have two prestigious languages such as French and German, it is seen that these people are successful and can benefit from both languages. It appears that cognitive development is at a higher level in bilingual people. However, it is stated that there is not sufficient success in the education of bilingual people who can speak less prestigious languages. It is said that this assumption does not have a scientific definition regarding the nature of languages or the extent to which certain languages affect the development of students (Demirel, 2019).

The aim of this study is to shed light on the relevant literature by examining 30 postgraduate theses on bilingual students and revealing their effects on students' educational, social, cultural and other social relations. Qualitative data collection tools were used in the research. 30 theses, which are within the scope of YÖKTEZ and included in the relevant literature, were evaluated by document analysis. The evaluation of the findings resulting from the document analysis is given below. At the end of this study, it is seen that studies on bilingualism are generally carried out at the master's level. In this context, 2 of the studies

were doctoral theses, 28 of them were master's theses, and looking at the samples of theses on bilingualism examined in this study, 1 was conducted on Turkish teachers, 1 was conducted on classroom teachers, 2 were conducted on other teachers. 5 of the studies were conducted on secondary school students, and 8 were conducted on preschool students. Two of the studies were conducted on parents and children. Three of the studies were conducted on bilingual individuals. One of the studies was conducted on primary school students. When looking at the data collection tool methods of the studies examined in this study, 3 of the studies were conducted by scanning the relevant literature. When the data collection tools of the study were examined, 9 of them were carried out with the qualitative method. 14 of the studies were carried out with mixed methods. 8 of the studies were conducted with qualitative method. The studies generally address the problems experienced, but the academic success of individuals who can use both languages proficiently is high, and it is generally a result of leaving the geography they are in as a result of undesirable negative situations such as compulsory migration, work, education or wars, and learning the language of the geography they have just settled in. It is seen that he can use the language as competently as the language of the place where he was born and raised, and can use it comfortably by playing with words and sentences. It is seen that bilingual individuals have difficulty in establishing social relationships during the education process and in understanding lessons, but their success increases after becoming bilingual. It is seen that these individuals who have difficulty in communicating cannot communicate with their peers and thus move away from educational organizations. It has been concluded that students who learn the second language and can use it easily are active in lessons, participate in out-of-school activities, understand their teachers easily, in addition, their cognitive structures have developed, and bilingual students' general success levels and social relations are higher compared to monolingual ones. At the same time, it is seen that the book reading practice of many students has increased. In addition, it was understood that students used words and gestures simultaneously to convey their mathematical reasoning to others and to regulate their own cognitive activities, students' spelling errors decreased, their reading disorders improved, and their listening speed increased. In parallel with this, it was observed that students' motivation towards their lessons increased and their success levels in exams increased significantly. In addition to all these positive effects, being bilingual also brings with it some negativities, these are generally caused by letter and expression mismatches between the students' native language and the second language, students experience a lot of language conflicts at school, as well as culture and language shock from their teachers, and students also experience cultural and language shock. It was also observed that they had adaptation problems. In order to overcome these problems, it is thought that teachers should organize inclusive activities for bilingual students, so that the problems will disappear.